Intervju: Vukašin Milićević, sveštenik

NEĆU DA PRISTANEM NA LICEMERJE

Intervju: Milče Mančevski, reditelj

ISTINA JE NEVEROVATNIJA OD MITA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01515

9 770353 802002

VREME

broj 1522

5. mart 2020.

EPIDEMIJA I ZDRAVSTVO

DA LI JE SRBIJA SPREMNA ZA KORONU

otpbanka

Zajedno

Stvaramo dalje

Mi, koji u praznom prostoru vidimo puno mogućnosti.

I uvek tragamo za inspiracijom. Da unapredimo postojeće,
i kreiramo nove ideje. Da preduzmemo izuzetne stvari.

Societe Generale banka nastavlja dalje kao vaša OTP banka

www.otpsrbija.rs

VREME
BROJ 1522
5. mart 2020.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Epidemija i politika:
Da li je Srbija spremna za koronu

08 **Anatomija jednog slučaja:**
Ispovest niških žandarma

12 Intervju: Katarina Đokić

15 Nuspojave: Ko koga definiše

16 Reagovanje: Istina u osam tačaka

18 Stranački život i smrt:
Prokletstvo Demokratske stranke

22 Intervju: Vukašin Milićević

26 **Kriminal: Čovek koji je ubio Željka Ražnatovića**

29 TV Manijak: Restart B92

30 Lični stav: Pitanjima na odgovore

32 Topola:
Takmičenje u "otmenom ispijanju vina"

KULTURA

34 Intervju: Milčo Mančevski

37 Bioskop: Otac

38 Roman:
O ljudima i drugim čudovištima

40 Godišnjice: 40 godina albuma
Talking Heads – *Remain in Light*

43 Provetravanje:
Svirajući spomenici kulture

SVET

44 **Grčka: Nova eskalacija izbegličke krize**

46 Sirija: Sukob Turske i Rusije

50 Slovačka:
Restart sistema

52 Evropska unija:
Budžetska kriza

MOZAIK

54 Kolekcija:
Kad je Srbija bila Evropa

56 Putopis:
Selfi sa Henrijem Murom

58 Uskoro u vašem gradu:
Šta ti je? Novinarstvo mi je

59 Navigator: Ovo mi je pidžama za posao

62 Vreme uživanja: Životinje (i pokoji čovek)

Foto: Marko Drobnjaković /AP

Četvoricu pripadnika Žandarmerije još je za vreme trajanja Parade ponosa 2014. primio tadašnji premijer Aleksandar Vučić. Razlog: to što su primenili silu protiv njegovog brata Andreja, brata Siniše Malog i dvojice pripadnika Kobri. "Vučić je rekao da je došlo do nesporazuma i posavetovao nas: 'Nađite se sutra na piću – verovatno sa dvojicom pripadnika Kobri – izmirite se i završite sa tim'"

DAVOR LUKAČ

Foto: Marko Đoković

Pitanje je dana kada će ministar pravde Južnoafričke Republike potpisati odluku o izručenju Dobrosava Gavrića Srbiji, u kojoj je pravosnažno osuđen na 35 godina zatvora zbog ubistva Željka Ražnatovića Arkana

RADOSLAV ĆEBIĆ

Foto: AP

Desetine hiljada su pohrlile ka Evropi, stotine hiljada se spremaju na put – pijuni u geostrateškom nadmudrivanju Turske sa EU i NATO

GEORGIOS STAMKOS I MILICA KOSANOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

DA LI JE SRBIJA SPR

Fotografije: Marija Janković

REMNA ZA KORONU

Iskreno se nadam da će nas korona virus preskočiti ili bar da neće dobiti neke veće razmere jer ćemo onda biti u velikom problemu budući da se kolege iz cele zemlje žale da nemaju zaštitnu odeću, obuću, čak ni zaštitne maske, koje moraju da se menjaju posle svakog kontakta sa pacijentima", kaže predsednik Sindikata lekara i farmaceuta dr Rade Panić, anesteziolog iz Kraljeva

Virus korona, ili tačnije SARS-CoV-2 ili COVID-19 je pred vratima, i sve su manje šanse da će Srbija ostati pošteđena. U Italiji je prenošenje zaraze van kontrole, ona se prenela u Hrvatsku, gde je (u trenutku pisanja ovog teksta) već devetoro zaraženih, dok je oko 1600 osoba u izolaciji. Specifičnost ovog virusa je njegova kontagioznost, što znači da se lako i brzo širi, ali i duže preživljavanje na predmetima i površinama. Koje aktivnosti sprovode Ministarstvo zdravlja i Institut za javno zdravlja "Dr Milan Jovanović Batut" ovim povodom, šta se preduzima, kako će biti organizovana izolacija eventualnih zaraženih, da li je obezbeđena zaštitna oprema zdravstvenim radnicima i da li postoji odgovarajući broj respiratora, pitali smo i ostali bez ikakvog odgovora. Institut je saopštio da do 3. marta 2020. nije bilo zaraženih i da je testirano 45 osoba (izvod iz saopštenja videti u okviru).

Prva preporuka je često pranje ruku najmanje 20 sekundi i korišćenje antiseptičnih gelova. Nošenje zaštitnih maski, prema rečima naših sagovornika, ne može da odmogne ali ni mnogo da pomogne. "Svetska zdravstvena organizacija preporučuje maske samo za zdravstvene ustanove ili, eventualno, kada se radi o kontaktu sa izvorom zaraze u kućnim ili sličnim uslovima", poručuje profesor Zoran Radovanović, epidemiolog, dodajući da to zavisi od vrste maski i okolnosti. Sličnog je mišljenja i predsednik Sindikata lekara i farmaceuta Rade Panić, anesteziolog iz Kraljeva. "Maske za jednokratnu upotrebu ne štite uopšte, dok nano maske sa aktivnim ugljem štite u zavisnosti od stepena zaraženosti pacijenta, vremena provedenog sa istim i da li maska dobro dihtuje. Nije dobro da građani gomilaju maske kod kuće, jer onda ih neće biti za one kojima su neophodne." Prema mišljenju oba sagovornika, to je skretanje sa prave teme – nedostatak kapaciteta zdravstvenog sistema Srbije za eventualnu pandemijsku situaciju.

MASKE NISU TEMA, NEMA RESPIRATORA

"U kadrovskom smislu neće biti problema, naročito kada je reč o epidemiološkoj i infektološkoj službi, u organizacionom pogledu ćemo profunkcionisati, ali opremljenost nam je slaba tačka. To se jasno pokazalo pri formiranju karantina u Studentskom stacionaru, kada su zdravstveni radnici ostavljeni bez osnovne zaštite", kaže profesor Radovanović. Da imamo sjajne epidemiologe koji, u pozadini predizborne kampanje, dok se političari olako odnose prema virusu korona i šalju žene u šoping u Trst sa avokadom i rakijom u cegeru, dobro rade svoj posao, uveren je predsednik sindikata Panić:

"Iskreno se nadam da će nas korona virus preskočiti ili bar da neće dobiti neke veće razmere jer ćemo onda biti u velikom problemu budući da se kolege iz cele zemlje žale da nemaju zaštitnu odeću, obuću, čak ni zaštitne maske, koje moraju da se menjaju posle svakog kontakta sa pacijentima."

A da li država konkretno nešto preduzima, osim što iz nadležnih institucija šalju bolničkim ustanovama "instrukcije koje su prepisali iz knjiga", doktor Panić kaže da nema saznanja jer su institucije zatvorene čak i za struku: "Na primer, u uputstvu je navedeno da pacijenti koji osećaju neke od navedenih simptoma treba da se jave epidemiologu, koji će ga dalje proslediti hitnoj službi i smestiti na infektivno odeljenje. Međutim, pacijenti se obično javljaju svom odabranom lekaru (a ne epidemiolozima) u domovima zdravlja ili u hitnim službama, gde čekaju sa ostalim pacijentima i rizikuju da prenesu zarazu." Dalje, doktor navodi da nema uputstava kako treba da se formira izolacija: "Nama u Kraljevu rečeno je da respiratornu jedinicu formiramo na internom prijemnom odeljenju, što praktično zatvara bolnicu za druge pacijente. Osim toga, ne znamo ni kako bismo im prišli budući da nemamo zaštitna odela ni maske. Videli ste fotografije lekara u zaštitnoj opremi koja je neadekvatna, kecelje više liče na one iz kasapnica. Nema ni dovoljno respiratora, mi u Kraljevu imamo samo šest, a u zvaničnim podacima Instituta za javno zdravlje 'Batut' navedeno je da u Kraljevu ima 12 respiratora. Gde je preostalih šest respiratora?"

Doktor Panić se slaže da je oprema skupa i da ne treba neprimereno trošiti novac, ali se treba ozbiljno uhvatiti u koštac sa problemom. Napominje da je predizborna kampanja u toku i da izjave tipa "naredio sam da se kupe maske" dodatno ruše ugled zdravstvenog sistema, i da će to samo otvoriti prostor za zaradu kao što je to slučaj sa maskama "Fendi".

»

Područje transmisije COVID-19

Područjem intenzivne transmisije virusa smatraju se države ili njihovi delovi u kojima se registruju u većem broju slučajevi za koje nije moguće utvrditi lanac transmisije. U ovom trenutku područjima intenzivne transmisije virusa SARS-CoV-2 smatraju se: NR Kina (naročito grad Vuhan u provinciji Hubej), Republika Koreja (Južna Koreja), Singapur, Japan, Iran i Italija. Što se Italije tiče, naše Ministarstvo spoljnih poslova izdalo je 24. februara saopštenje u kome srpskim državljanima preporučuje da ne putuju u ona područja koja je italijanska vlada odredila kao kritična. U njih spada deset opština oko Lodija (Bertoniko, Kazalpusterlengo, Kastelđerundo, Kastiljone D'Ada, Kodonjo, Fombio, Maleo, San Fiorano, Somalja, Teranova dei Paserini) u regiji Lombardija i jednu opštinu, Vo', u regiji Veneto. Ta područja su izolovana i pod nadzorom su italijanskih vlasti. Za ostatak Italije nisu predviđena nikakva druga ograničenja. Takođe, područjem intenzivne transmisije virusa smatra se i kruzer "Diamond Princess", koji je ukotvljen u luci Jokohama u Japanu.

Putnike koji dolaze iz područja intenzivne transmisije virusa, ukoliko imaju simptome respiratornog oboljenja sa povišenom telesnom temperaturom, molimo da se jave telefonom na broj 064 8945 235, koji je otvorilo Ministarstvo zdravlja. U svetu su do 1. marta 2020. godine prijavljena ukupno 87.024 obolela od infekcije izazvane novim virusom korona (COVID-19), uključujući 2979 smrtnih ishoda. U Evropi su registrovana 1520 potvrđenih slučajeva infekcije novim virusom korona i to u: Italiji (1128), Nemačkoj (111), Francuskoj (100), Španiji (66), Ujedinjenom Kraljevstvu (23), Švajcarskoj (18), Švedskoj (13), Austriji (10), Norveškoj (15), Hrvatskoj (5), Grčkoj (7), Finskoj (3), Rumuniji (3), Danskoj (2), Gruziji (3), Holandiji (2), Rusiji (2), Belorusiji (1), Belgiji (1), Estoniji (1), Litvaniji (1), Islandu (1), Severnoj Makedoniji (1), Monaku (1) i San Marinu (1). Osim NR Kine, slučajevi COVID-19 registrovani su u ukupno 56 zemalja i na jednom brodu ukotvljenom u luci Jokohama u Japanu.

Građanima Republike Srbije se savetuje da odlože planirana putovanja u sva područja u kojima se registruje intenzivna transmisija virusa SARS-CoV-2 zbog mogućeg rizika da se zaraze novim virusom korona.

Ukoliko putuju u područja intenzivne transmisije, preporučuje se pridržavanje sledećih mera:

- **izbegavanje kontakta sa osobama koje imaju znake infekcije organa za disanje (kašalj, kijanje, curenje nosa, povišena temperatura);**
- **izbegavanje masovnih okupljanja i boravka u prostoru gde se nalazi veliki broj osoba;**
- **pojačana i česta higijena ruku (pranje vodom i sapunom najmanje 20 sekundi ili, ako to nije moguće, korišćenje alkoholnih gelova za dezinfekciju ruku, naročito nakon kontakta sa obolelim osobama ili boravka u potencijalno ugroženom području;**

»

Ko je šta naredio, ne znamo, ali znamo da u apotekama nema maski. Apotekarka zaposlena u "Apoteci Beograd" kaže da nedeljno dobijaju jedno pakovanje nano-maski koje sadrži pet komada i jedno pakovanje pamučnih maski sa sto komada i to se rasproda u toku od pola sata. Da li je naređeno i da se kupe sapuni za bolnice i osnovne škole, nismo uspeli da utvrdimo.

PRIČE IZ KASARNE

Da li je vreme za paniku i da li ponašanje političkih zvaničnika odgovora trenutnoj epidemiološkoj situaciji? "Nema mesta ni panici, ali ni guranju glave u pesak. Važno je zadržati smisao za realnost", smatra Radovanović: "Čuli ste obećanje da ćemo pomoći Kinezima u pravljenju vakcine. To je anegdotski primer odsustva kritičnosti i može se tumačiti jedino politikantskom mahinacijom za domaću javnost. Mi smo u stanju da pravimo samo tri vakcine, i to postupkom kojim smo u Srbiji ovladali pre skoro 100 godina. Batrgamo se već 15 godina da ponovo, uz svesrdnu pomoć Svetske zdravstvene organizacije, pokrenemo proizvodnju vakcine protiv gripa, a tehnologija potrebna za razvoj vakcine protiv korona virusa je od nas svetlosnim godinama daleko. Naši velikodostojnici se u svojim izjavama teturaju poput pijanca. Ministar zdravlja jednog dana izjavi da smo opremili bolnice i kasarne za prijem zaraženih osoba, što nagoveštava kataklizmični scenario, a već narednog dana predsednik vodeće partije okrene celu stvar na sprdnju."

Osim toga, još u januaru se tvrdilo da će putnici iz ugroženih delova sveta na granici dobijati letke sa potrebnim obaveštenjima: "Putnici svedoče da ih do pred kraj februara nije bilo (nedavno su se pojavili na sajtu Ministarstva zdravlja).

Navodno, nije mogla da se postigne saglasnost kojoj službi to spada u dužnost", kaže prof. Radovanović: "Nije stvar u tome da li sanitarni pogranični inspektori savesno sačekuju putnike (a ne čine to), pa čak ni da li je i koliko je to opravdano, već što su visoki zvaničnici nedeljama obmanjivali narod da se ta mera striktno sprovodi. Tako se stvara nepoverenje koje ne samo narušava ugled političara, već ugrožava i protivepidemijske mere."

Radovanović dodaje kako je u ovoj fazi važno da građani znaju da, ako dobiju temperaturu, kašalj i druge znake infekcije disajnih organa po povratku iz Kine, Italije i ostalih ugroženih zemalja, treba da se jave telefonom nadležnom zavodu za javno zdravlje ili da okrenu broj koji navodi Ministarstvo zdravlja, a nikako da šetaju od jedne do druge zdravstvene ustanove i prenose zarazu. On, međutim, smatra i da je ostalo nejasno koga ministar planira da smesti u kasarne: "Ako je mislio na smeštaj bolesnika, taktički je pogrešio. I ako očekuje hiljade njih, ne treba poruku plasirati na taj način, jer se nepripremljenoj javnosti iznebuha usađuje panično osećanje. S druge strane, neodgovorno je ako su sredstva uložena da bi se kasarne koristile kao karantini. Te zgradurine imaju ogromne spavaonice i po jedan mokar čvor na spratu. Dakle, kada

- može se preporučiti nošenje maski preko usta i nosa ukoliko se boravi u prostoru gde su masovna okupljanja (aerodromi, železničke i autobuske stanice, gradski i međugradski prevoz i sl);
- pridržavanje mera zaštite od prenošenja infekcije kod svih osoba koje osete simptome infekcije organa za disanje (respiratorna higijena – održavanje odstojanja od drugih osoba, pokrivanje usta i nosa prilikom kašljanja ili kijanja papirnim maramicama ili rukavom u pregibu lakta, često pranje ruku);
- izbegavanje kontakta sa živim ili mrtvim divljim ili domaćim životinjama.

Građanima Republike Srbije i drugim putnicima koji dolaze iz područja intenzivne transmisije virusa i drugih područja u kojima su mogli biti izloženi infekciji novim virusom korona savetujemo da se drže uputstava koja su sadržana u Zdravstvenom upozorenju (na srpskom i engleskom, kao i na kineskom jeziku).

Na osnovu do sada raspoloživih informacija o bolesti, Svetska zdravstvena organizacija ne preporučuje ograničenja u međunarodnom saobraćaju putnika i roba.

U Republici Srbiji se sprovode mere u skladu sa Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti koje uključuju distribuciju zdravstvenih upozorenja putnicima koji dolaze iz područja intenzivne transmisije virusa i, prema indikacijama, zdravstveni nadzor i izolaciju obolelih i zdravstveni nadzor nad kontaktima ili karantin za zdrave kontakte prema definisanim indikacijama.

Osobe koje su boravile u područjima intenzivne transmisije virusa potrebno je da se po povratku u Republiku Srbiju pridržavaju sledećih preporuka:

- u narednih 14 dana smanjiti kontakte sa drugim osobama u domaćinstvu, na radnom mestu ili na javnim mestima,
- ako se pojave simptomi infekcije organa za disanje (povišena temperatura, kijavica, kašalj, curenje iz nosa, otežano disanje ili drugo), odmah staviti masku preko usta i nosa, pojačati higijenu ruku (pranje toplom vodom i sapunom), izbegavati kontakte sa drugim osobama, koristiti maramicu prilikom kijanja ili kašljanja i pozvati telefonom epidemiologa instituta ili zavoda za javno zdravlje nadležnog za područje boravka. Epidemiolog će dati uputstva o daljem postupku.

S obzirom na pojavu intenzivne lokalne transmisije infekcije u više zemalja, pored Kine, kao i na to da se javljaju klasteri obolelih kod kojih nije moguće utvrditi načine zaražavanja (lance transmisije), odnosno vezu sa importovanim slučajevima, kao i na mogućnost da su prenosioci virusa osobe bez simptoma ili sa blagim kliničkim oblikom bolesti koje ih ne primorava na obraćanje lekaru, bez obzira na primenjene mere sprečavanja unošenja, ranog otkrivanja, dijagnostike i lečenja obolelih, raste rizik od importovanja infekcije uzrokovane novim virusom korona u Republiku Srbiju i može se oceniti kao umeren. ¶

Zoran Radovanović

Karantin i sanitarni kordon

"Karantin predstavlja preventivnu izolaciju (a time i ograničenje kretanja) mogućе zaraženih osoba. One su možda u inkubaciji, te ih treba sprečiti da rasejavaju klice u vreme kada postanu opasne za okolinu. Karantin traje koliko i maksimalna inkubacija za odgovarajuću bolest, a može da bude u bolnici, hotelu, odmaralištu i on može da obuhvati naseljena mesta. Prvi karantin formiran je na ostrvu Sv. Marko kraj Venecije 1374. godine i trajao je 30 dana (*tretina*, ako se dobro služim italijanskim), ali je ubrzo produžen na 40 dana (*quarantina*, opet nisam siguran u ortografiju). Mi smo u staroj državi tvrdili da primat pripada Dubrovniku. Argument nam je bio da su Venecijanci (Đenovljani i drugi) zatvarali luku, a Dubrovčani su od 1377. godine selektivno na ostrvu Mrkan zadržavali samo brodove iz zaraženog područja (recimo, s Levanta).

Sanitarni kordon zaista zvuči arhaično, pa se danas čak češće koristi u političkom smislu. Međutim, i dalje je legitiman i označava uspostavljanje granice između dve teritorije, obično dve države radi sprečavanja prenošenja zaraze. Najpoznatiji sanitarni kordon u istoriji civilizacije formirala je Marija Terezija prema Osmanskom carstvu. Putnici i roba bivali su na granici podvrgavani posebnom postupku." ¶

se jedna karantinirana osoba razboli, ne samo svi iz spavaonice, već svi sa sprata ostaju još 14 dana konfinirani. I tako, ko zna koliko puta. Važno bi bilo skrenuti ministru pažnju koliko je ta ideja opasna i kako je nepotrebno bacio pare na opremanje – kasarne su godinama bile napuštene, pa je trebalo obezbediti posteljinu, grejanje itd. Ili je on samo imao u vidu predstojeće izbore, što takođe zahteva osudu." ¶

BILJANA VASIĆ

Ispovest niških žan

Četvoricu pripadnika Žandarmerije još je za vreme trajanja Parade ponosa 2014. primio tadašnji premijer Aleksandar Vučić. Razlog: to što su primenili silu protiv njegovog brata Andreja, brata Siniše Malog – Predraga, te dvojice pripadnika Kobri. Prisutni su još bili Milenko Božović, komandant Žandarmerije, komandant odreda iz Niša Senad Koštić i njegov zamenik Nebojša Anđelković. "Anđelković je objašnjavao Vučiću šta se desilo, a atmosfera je izgledala opuštena", kaže za "Vreme" jedan od četvorice žandarma. "Vučić je rekao da je došlo do nesporazuma i posavetovao nas: 'Nađite se sutra na piću – verovatno sa dvojicom pripadnika Kobri – izmirite se i završite sa tim'"

Policajci su slabo pričljivi ljudi i nepoverljivi prema medijima, a žandarmi posebno; takav im posao i tako su obučavani. Ali kada odluče da progovore, to nikada nije bez neke velike nevolje i nepravde. Upravo iz toga razloga su pripadnici odreda Žandarmerije iz Niša Zlatko Gigić (44) i Slavko Stojanović (51), sa jednim njihovim kolegom koji je morao da ostane anoniman, pristali da za "Vreme" ispričaju svoj slučaj. Odnosno, šta se zaista dešavalo na Paradi ponosa 2014. i posle, zbog čega su osuđeni i otpušteni, uz molbu da se ništa ne stavlja u politički kontekst jer oni sa politikom nemaju veze, a nisu želeli ni da komentarišu sudsku presudu.

Njih sedam osuđeno je na osam meseci zatvora, uslovno na tri godine zbog, kako je sud utvrdio, "prekomerne upotrebe sile" prema braći tadašnjeg premijera Srbije i gradonačelnika Beograda – Andreju Vučiću i Predragu Malom, kao i dvojici pripadnika bataljona posebne namene Vojne policije Kobre, čija uloga u svemu nije ni pokušana da bude razjašnjena na sudu.

Od te sedmorice, dvojica su se penzionisala, a za petoricu je ministar unutrašnjih poslova doktor Nebojša Stefanović potpisao otkaz (obično to radi direktor policije, ali ovo je iznimka) i to ne na osnovu Zakona o policiji, koji bi trebalo da bude merodavan, nego nekog pravilnika o državnim službenicima koji propisuje kad je neko "nedostojan" za rad u državnoj službi. Naime, Zakon o policiji ne predviđa otkaz u slučaju uslovne osude, već samo bezuslovne kazne zatvora.

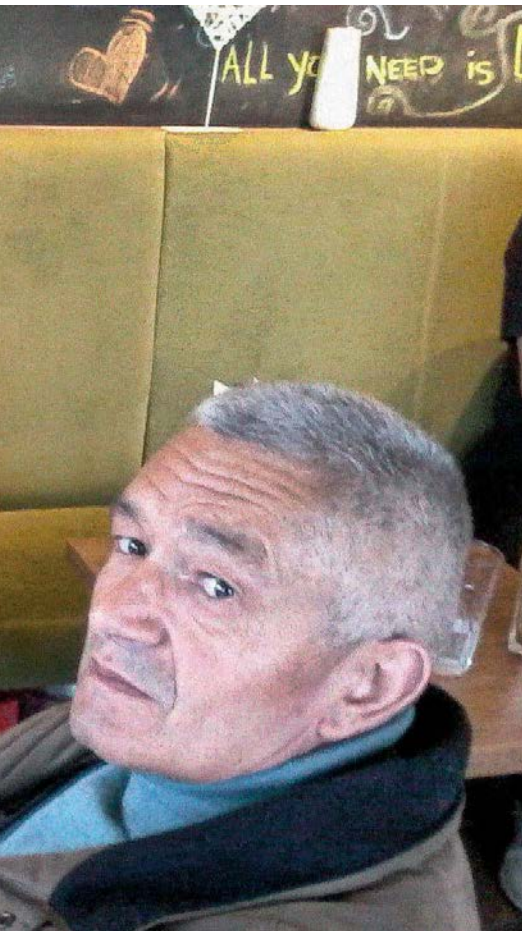
METAK U CEVI

Otpušteni žandarmi nisu samo ostali bez posla (ukupno imaju trinaestoro dece), već se osećaju i poniženo, a nekima je zbog stresa narušeno zdravlje, kao i njihovim suprugama, od kojih većina ne radi.

"Živimo kao da ne živimo. Ostali smo socijalni slučajevi, nemamo zdravstvenu zaštitu. Tražimo posao koji nećemo da nađemo. Da uđemo u 'dilove' sa ljudima iz kriminalnih voda, obezbeđujemo ih – ne pada nam na pamet. Svoj posao smo radili časno, časni želimo i da ostanemo", kaže Gigić, žandarm koji je u policiji od 1998. godine: dvaput je ranjavan (u martu 1999. na Kosovu i u aprilu 1999. u Kopnenoj zoni bezbednosti), odlikovan sa najvišim odlikovanjima, nosilac brojnih nagrada, nikad kažnjavan u službi, čak ni za najmanju sitnicu. U Žandarmeriji je od njenog osnivanja 2001, a pre toga je bio u Posebnim jedinicama policije, koje su podnele najveći teret borbi na Kosovu. Iako sa završenim fakultetom, zvanje diplomirani pravnik-kriminalista, do otkaza je ostao u činu vodnika policije jer mu visoka stručna sprema nije priznata.

"Po planu angažovanja – bio je 27. septembra 2014. – obavljen je u Odredu u

ndarma

NA UDARU: Bivši žandarmi Zlatko Gigić i Slavko Stojanović
Foto: D. Lukač

Nišu dogovor i priprema", nastavlja Gigić. Rečeno nam je da je bezbednosna procena da može doći do nereda na Paradi ponosa u Beogradu, gde smo određeni da idemo i da budemo oprezni i čuvamo sebe i kolege."

U dokumentu klasifikovanom kao "Strogo poverljivo" zaista stoji da se na protestima protiv Parade ponosa može očekivati "prisustvo lica različitih grupacija, socijalnih kategorija i različitih životnih starosti, među kojima bezbednosni rizik predstavljaju lica sklona konzumiranju alkohola i opojnih narkotika, vršenju prekršaja i krivičnih dela. Pored ovoga, a prema raspoloživim saznanjima, očekuje se dolazak više od 2000 lica koja pripadaju navijačkim grupama i ekstremističkim organizacijama i grupama, radi izazivanja više pojedinačnih ili organizovanih incidenata (u manjim grupama), na različitim

NA ZADATKU: Žandarmerija, Parada ponosa 2014.
Foto: Nenad Đorđević /FoNet

Žandarm nije pozornik

Bivši visokopozicionirani oficir Žandarmerije koji je učestovao u kreiranju pravila službe i postupanja kaže za "Vreme" da u toj jedinici postoji individualna odgovornost samo kad pripadnik nešto samoinicijativno napravi. Sve ostalo, kad je dobio naređenje od rukovodioca, spada u njegovu odgovornost.

"Pripadnici Niškog odreda dobili su plan i na licu mesta naređenje za konkretne zadatke, a bili su u formaciji jedinice koja je obezbeđivala uži (profesionalno najkomplikovaniji) prostor blokade mesta održavanja skupa. To je velika odgovornost i velika razlika od zadatka onih koji su štitili prilaze tom prostoru. Kad im se izda naređenje, oni nemaju šta da pregovaraju i raspravljaju sa bilo kim, pogotovo sa onim ko im nije najavljen preko radio-kanala na kojem su komunicirali ("Strela", nap. aut.). Da nekog propuste mogli su im dati 'Strela 1' ili 'Strela 3', niko više", kaže naš izvor.

Prema njegovim rečima, to je velika razlika od običnih policajaca pozornika na ulici koji mogu da postupe po individualnoj proceni i nahođenju, u skladu sa službenim ovlašćenjima. Objašnjava da je, po propisima, u svakom kordonu žandarma u bočnim ulicama bio starešina koji je izdavao naredbu za intervenciju i primenu sile ako se neko ogluši o naređenja ovlašćenih službenih lica:

"U ovom slučaju nema prekoračenja ovlašćenja pojedinaca, nego samo jedinice za koju su odgovorne starešine na licu mesta – oni su donosili odluke u skladu sa dobijenim zadatkom, a shodno situaciji na terenu. Pojedinac nikako ne može biti kriv jer on je obučen da postupa isključivo po naredbi starešine, to je razlika između Žandarmerije i ostalih pripadnika policije."

Govoreći o konkretnom slučaju, ovaj izvor ističe da je Koštić bio komandant obezbeđenja u toj užoj zoni, a ne celog štaba za rukovođenje akcije, i da nije mogao da snosi odgovornost za sve što se dešavalo na širem području, niti je mogao da koordiniše ostale mere:

"On je bio rukovodilac sektora na terenu, koji prima naređenja od Štaba MUP-a. I ako dobiju naređenje da u taj prostor ne može da uđe niko, a informacija koju imam jeste da su takvo dobili, niški žandarmi su apsolutno postupali po naređenju. Bez obzira da li neko ima značku MUP-a, BIA ili Vojne policije, ta legitimacija tada ne znači ništa. Žandarm ne zna – ako nije dobio naređenje da nekog propusti – da li taj hoće da uđe privatno ili službeno. To ga ne zanima."

Na suđenju je prošlo nezapaženo i to da su advokati odbrane žandarma rekli da je navodno "slučajno" nestalo 15 minuta snimka preko policijskog sistema veza "Tetra" (navodno 100 odsto zaštićenog), i to baš u onom delu gde ide upozorenje da je lice (pripadnik Kobri) izvadilo i uperilo pištolj. Bivši pripadnik BIA, nekad specijalista za te poslove, lakonski kaže: "Sistem može biti savršen koliko hoćeš, ali sistemom upravljaju ljudi. Oni odlučuju o 'savršenosti' sistema..."

»

lokacijama, koji mogu dodatno usložiti situaciju u cilju izražavanja nezadovoljstva održavanjem javnog skupa Parada ponosa 2014."

I komanda Žandarmerije upozorava: "Noževe bi sakrili ispod uložaka u obuću, dok bi metalne štangle i kamenice prethodno sakrili na pogodna mesta, uključujući i šahte kanalizacije."

U takvoj situaciji, pripadnici Niškog odreda oko ponoći kreću za Beograd, gde stižu oko 04.00 ujutro 28. septembra: kod muzeja "25. maj", upoznaju se sa prvim delom zadatka i raspoređuju se po Nemanjinoj i okolnim ulicama. Spremni da pod punom opremom, sa sve štitovima, ostanu tu koliko treba, jer su za takve stvari obučeni.

"Nama iz jedinice za protivterorističke dejstva (u crnim uniformama) zadatak je bio da propratimo organizacioni odbor Parade ponosa do zgrade Vlade, i to smo uradili", objašnjava Gigić. "Posle toga smo se vratili do zgrade Narodna banke Srbije (ugao Nemanjine i Svetozara Markovića) i u vozilima čekali dalja uputstva. Onda smo raspoređeni u tri vozila i krenuli smo u obilazak unutar štićene zone – ulica, zgrada i haustora, u slučaju da neko napadne odatle, obezbedimo punktove na kojima su naše kolege (u maskirnim sivim uniformama), ako im bude ustrebala pomoć. Spustali smo se od Kliničkog centra Srbije kad je rukovodilac na punktu Predrag Ćirković preko radio-veze uputio poziv rukovodiocu interventnih snaga, rekao je 'imamo napad'. Svi koji su radili na tom kanalu radio-veze, više od 100 ljudi, mogli su to da čuju. Mi smo bili u blizini, malom brzinom smo pre toga kružili lendroverima i odmah smo se zaputili na lice mesta. Kad smo stigli, vidimo četiri lica korpulentnije građe kako povlače štitove našim ljudima u kordonu, guraju ih i udaraju. Naša intervencija je usledila kad je kolega Vinko Hristov dobio udarac u grudi. Po onom što smo videli, to je uradilo lice u dukserici sa kapuljačom (kasnije identifikovan kao Andrej Vučić, nap. aut.). U tom trenutku počinje da se dešava dosta stvari. Jedno lice hvata Ćirkovića za rever i zaštitnu opremu. Mi krećemo u intervenciju. Ne vidimo nikakve legitimacije vojne policije ni lične karte u rukama lica, nijednog trenutka ih nisu pokazali, nego ljude korpulentne i fizički spremne na pružanje otpora, kao što su nas upozorili u bezbednosnoj proceni."

Kulminacija nastupa kad je jedan od žandarma upozorio: "Pazi, ima pištolj!"

"Upotrebljavamo palicu, i pištolj koji je to lice (pripadnik Kobri) uperilo u pravcu žandarma biva izbijen iz njegove ruke. Savladavamo njegov otpor, lice seda na pločnik, pištolj klizi asfaltom nizbrdo i dolazi do ugla ulice, gde ga jedan kolega uzima. Kad je oboreno na zemlju, to lice vadi značku i uzvikuje: 'Vojna policija – imamo štićeno lice!' I tog trenutka staje naša intervencija. Ali tada osoba u dukserici (Andrej Vučić) kreće prema nama, psuje i iz ruke baca flašicu koja pogađa kolegu u predelu genitalija. Sekund posle bacanja flašice vode 'rosa', za koju nismo znali šta je u njoj – mogla je da bude i neka kiselina – usledila je munjevita reakcija, omogućena pravilom upotrebe službene palice. Osobu u kapuljači telom tad štiti jedno lice i odvodi ga u haustor zgrade. Krećemo za njima. Ono lice koje se legitimisalo kao pripadnik Vojne policije slobodno hoda i zove nekog telefonom. Koga je zvao, nismo znali", kaže Gigić.

Dodaje da su žandarmi opkolili ove koji su pobegli u ulaz zgrade i da je u tom trenutku stigao audi sa zatamnjenim staklima. Niko od žandarma ne zna čije je to vozilo koje se parkiralo ispred haustora.

"U autu je bio samo vozač, hteo je da izađe, mi mu nismo dozvolili iako je insistirao", kaže Gigić. "U jednom trenutku se čulo iznutra škljocanje zatvarača automatske puške i ubacivanje metka u cev, neko je povikao: 'Ima oružje!' Reagovali smo i upozorili ga, pa je stavio ruke na volan. Tada su došli komandant našeg odreda pukovnik Senad Koštić i rukovodilac aktivnosti toga dana, njegov zamenik Nebojša Anđelković. Anđelković tada smiruje situaciju i ostvaruje kontakt sa tim licem u kolima i onima koja su bila u ulazu, a vojnik mu je objasnio da se radi o štićenim licima. Ubrzo su stigli i šef policije Beograda Veselin Milić, komandant Žandarmerije Milenko Božović, kao i još jedno lice koje je ostalo sa njima u haustoru (pripadnik obezbeđenja Aleksandra Vučića, nap. aut.). Božović je tražio da se licu koje je poteglo pištolj on vrati. Naši su prethodno utvrdili da je pištolj bio sa metkom u cevi. Onda su sva četiri lica koja su prouzrokovala incident nesmetano otišla vozilom koje je došlo po njih, a nama je naređeno da se vratimo svojim delatnostima. Jedno vozilo sa našim ljudima otišlo je u nepoznatom pravcu, to jest – kako smo kasnije saznali – u zgradu Vlade, kod premijera Vučića.

ŠTA JE BILO POSLE

Žandarm koji insistira na anonimnosti, bio je u tom vozilu i prisustvovao je susretu sa Vučićem. Pored njih četvorice koji su učestvovali u intervenciji, tu su još bili Božović, Koštić i Anđelković.

"Anđelković je objašnjavao Vučiću šta se desilo, a atmosfera je izgledala opuštena. Vučić je rekao da je došlo do nesporazuma i posavetovao nas: 'Nađite se sutra na piću – verovatno sa dvojicom pripadnika Kobri – izmirite se i završite sa tim'", zaključuje ovaj žandarm.

Zadržimo se još na samom slučaju. Slavko Stojanović – policajac od 1992. godine koji je radni vek je proveo na Kosovu i u Kopnenoj zoni bezbednosti, a od juna 2018. je u penziji – kaže:

"Bio sam u kordonu s druge strane Ulice Svetozara Markovića. Onog trenutka kad je kolega viknuo da lice ima pištolj, stekli su se svi uslovi da upotrebimo oružje. Hvala bogu, nismo, zbog brze reakcije ostalih kolega. Ta četiri lica su pokušala da prođu, rekli su da nemamo pravo da ih zaustavljamo, bili su bahati. A mi smo imali naređenje da nikog ne smemo da propustimo. Kad su probili kordon, pritrčao sam, jer se čulo da jedan ima pištolj. Predrag Mali je pokušao da me udari, postavio sam mu blokadu kolenom, bez da sam ja njega udario, on je to priznao i na sudu. Ali ja sam zbog te blokade i sprečavanja da dobijem udarac osuđen."

Šta se dešavalo posle povratka komandanta i ostalih iz zgrade Vlade, prenosi Gigić:

"Kad su se vratili, rekli su da je došlo do 'nesporazuma' i da prema nama neće biti preduzete nikakve mere. U povratku za Niš uveče čujemo da je objavljen snimak događaja, a kasnije je usledila i izjava

Danilo i "štićena lica"

Otkud Andrej Vučić i Predrag Mali, sa dvojicom pripadnika Kobri, u pokušaju da uđu u štićenu zonu? Odgovor možda može biti u Koštićevom svedočenju na ponovljenom suđenju žandarmima u januaru prošle godine.

Koštić je, naime, tada rekao da je među navijačima Rada koji su bili legitimisani bio i maloletni sin premijera Danilo Vučić. Izveštaj sa suđenja prenela je "Politika" da bi se posle izvinila čitaocima, objašnjavajući da izveštaj "drastično odudara od profesionalnih standarda" i da je informaciji dat "senzacionalistički prizvuk".

PRIMENA SILE: Žandarmi i Andrej Vučić
Foto: TV N1

A Koštić, koji je bio na čelu štaba za obezbeđenje Parade ponosa – smenjen je dva-tri dana nakon događaja i ubrzo penzionisan – na suđenju je rekao i da žandarmi nisu prekomerno primenili silu jer je upotreba palice opravdana kad bivaju napadnuti. Naveo je i da su žandarmi u kordonu primetili osobu koja je snimala i beležila njihove aktivnosti, pa su to lice priveli i legitimisali – ispostavilo se da se radi o vojnom licu, ali bez ovlašćenja za rad, tako da je pozvana Vojna policija.

Ono što je vrlo zanimljivo u Koštićevom iskazu jeste to da mu kao glavnokomandujućem obezbeđenja Parade ponosa nije stigla nijedna informacija da će vojna lica biti na zadatku tokom održavanja manifestacije, a pogotovo da će tuda prolaziti ličnosti koje su "štićene". I tu se dolazi do zapleta na koji sud ne reaguje. Naime, dvojica pripadnika Kobri koji se vode kao "oštećeni", dali su nesuvislo objašnjenje da su bili "prethodnica" obezbeđenja premijera pošto je trebalo da ide na ručak kod roditelja u Krunsku ulicu i da su slučajno sreli njegovog i brata gradonačelnika, pa su produžili zajedno, kad ih je kordon Žandarmerije zaustavio. Takođe, iz Vojne policije je stiglo sudu objašnjenje da su oni toga dan bili na zadatku obezbeđenja Vučića.

Međutim, kada se pogleda "isfiltrirani" snimak koji je snimatelj Žandarmerije snimio u haustoru i ulazu zgrade, čuje se prvo jedan pripadnik Kobri koji kaže kako "ima štićeno lice", a žandarm mu odgovara da ga to ne zanima jer nisu najavljeni. Zatim se čuje glas pripadnika Vučićevog obezbeđenja, koji dvaput pominje "štićena lica". Da li su brat premijera i gradonačelnika štićena lica, sud se nije našao za shodno da utvrdi, a morao je.

Kako su se našli "na licu mesta"? Verovatno je reč, kako je pomenuo Koštić, o Vučićevom sinu. Sadašnji predsednik Srbije priznao je da mu je sin kao mlad bio pripadnik navijača FK Rad. Dokaz je, a to se čuje na "isfiltriranom" snimku, kad u ulazu zgrade Andrej (u bolovima od udaraca pendrekom) dvaput kaže: "Samo Danila da nađemo."

Gde su bili i šta su radili dvojica pripadnika Kobri pre incidenta, niti je sud tražio da objasne, niti je iz Uprave Vojne policije stiglo objašnjenje. Autoru ovog teksta bivši funkcioneri Žandarmerije su – sve pozivajući se na snimke videonadzora jednog kafića iznad Slavije – rekli da su oni, dok su čekali "braću" funkcionera, već tad imali verbalni incident sa žandarmima. Radilo se, naime, o tome da su se ta dvojica pomalo neumesno nabacivali ženi jednog štićenog lica (nije političar nego iz oblasti pravosuđa, pa mu Žandarmerija daje obezbeđenje porodice), dok je pila kafu. I onda su žandarmi, koji su sedeli za susednim stolom, uljudno upozorili tu dvojicu da ne dosađuju ženi, na šta je usledila reakcija i pokazivanje službenih znački. Potom su žandarmi pokazali svoje značke, zapretili im i ovi su se povukli.

Igrom slučaja, autor teksta je tu u blizini Hrama Svetog Save, kad je policija rasterala navijače, prisustvovao i kad je došla policija u civilu (a potom verovatno i ljudi iz BIA), koja je od novinarke N1 Jelene Zorić i njenog snimatelja tražila karticu sa snimkom. Pošto je ona nije dala, usledili su ubeđivanje i telefonske konsultacije. Nisu smeli da joj je silom uzmu jer je tu bila još jedna novinarska ekipa, koja bi to snimila. ¶

premijera Vučića na televiziji. Po povratku normalno radimo u Nišu, u roku od 24 sata pišemo uobičajenu službenu belešku o događaju i primeni sredstava prinude. Iste večeri iz komande Žandarmerije dolaze dve osobe iz odeljenja za zakonitost i traže da se svi učesnici događaja privremeno udalje sa posla. U utorak, dva dana kasnije, petorica naših dobija rešenja o suspenziji, ostali nastavljaju da rade normalno, sve do uručenja rešenja o otkazu, 21. februara ove godine."

Protiv njega, kao i još nekih, pokrenut je postupak Disciplinske komisije u sedištu MUP-a i kažnjen je odbitkom plate od 20 odsto za jedan mesec. Pošto se žalio, a advokati su dokazali da je komisija primenila zakon retroaktivno, žalba je uvažena i disciplinski postupak je obustavljen. Ali, prethodno je tužilaštvo pokrenulo istragu i slučaj je završen kako je završen.

"Ginuo sam za Srbiju, dva puta ranjavan, i sad sam 'nedostojan' rada u MUP-u zbog jedne intervencije, urađene po pravilima i zakonu. Nama je naređeno da niko ne sme proći. Nije naš problem bio nekoordinisani rad službi bezbednosti", rezignirano je zaključio Gigić. ¶

DAVOR LUKAČ

Začarani krug kasarne

"Odliv kadrova je trenutno možda i najveći problem sa kojim se Vojska Srbije suočava (...) Nijedan komandant ne želi da pusti dobrog zaposlenog jer zna da će biti teško zameniti ga. A da biste prešli na više formacijsko mesto, potrebna Vam je saglasnost nadređenog. Tako dolazimo do paradoksalne situacije da najbolji kadrovi ne mogu da napreduju jer su potrebni jedinici, a lošiji mogu jer svi žele da ih se otarase. A onda tu dolazimo i do drugog načina, a to je traženje veze u vrhu Generalštaba i ozloglašeni 'jedan telefonski poziv koji menja sve'. Oni koji ova 'pravila igre' ne prihvataju, razočaraju se i odlaze. Znači, nagrađuju se oni koji su spremni da žrtvuju profesionalni i lični integritet, a teraju ljudi od integriteta"

Govori se o naoružanju, a ćuti o ljudima. Naslovne strane dnevnih novina izgledaju kao da se spremamo za rat koji ćemo nesumnjivo dobiti. Ali se zato o odlivu kadrova iz Vojske Srbije mahom šapuće.

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) sproveo je istraživanje koje se bavi razlozima zbog kojih ljudi odlaze iz Ministarstva odbrane i Vojske Srbije (MO i VS). Sa istraživačicom BCBP-a Katarinom Đokić razgovaramo o stvarnim razmerama problema i njegovim posledicama, o onome sa čim se suočavaju zaposleni u Vojsci – o lošoj materijalnoj situaciji, o negativnoj selekciji, o nepotizmu, o potezima Ministarstva odbrane...

"VREME": Koliko je odliv kadrova iz Vojske zaista ozbiljna tema? O kojim brojkama govorimo i o kakvom trendu govorimo?

KATARINA ĐOKIĆ: Odliv kadrova je trenutno možda i najveći problem sa kojim se Vojska suočava. On stvara začarani krug u kome što je manje ljudi, to su oni više opterećeni zadacima, demoralisani i pod stresom, a time skloniji da i sami napuste Vojsku. To dugoročno ugrožava mogućnost Vojske da ispuni sve tri svoje misije: odbranu zemlje, učestvovanje u multinacionalnim operacijama i podršku civilnim vlastima u slučaju vanrednih situacija. Česta zamena kadrova takođe nije rešenje, jer obuka za bilo koju specijalnost traje i košta. O tome je, uostalom, jasno govorio i sadašnji ministar odbrane. Osim toga, u malim sredinama kao što je Vranje – gde mnogo ljudi radi u Vojsci – glasine o tome zašto ljudi napuštaju profesionalnu vojnu službu se brzo šire, a to može da obeshrabri mlade da se prijavljuju u Vojsku. Ne znam da li ste primetili da je Ministarstvo odbrane ranije stalno objavljivalo podatke o broju prijavljenih za dobrovoljno služenje vojnog roka, to je poslednjih godina prestalo da radi. Zvaničan razlog je što su svi podaci o upravljanju ljudskim resursima sada označeni stepenom tajnosti, ali ako isti podatak objavljujete godinama, hvalite se njime i ne smatrate da ugrožava nacionalnu bezbednost, a onda odjednom kažete "to je tajna", to već budi sumnju. Pošto su svi podaci o ljudskim resursima sada tajni, to se odnosi i na broj ljudi koji odlaze iz Vojske. Međutim, poslednji put kada je Ministarstvo odbrane govorilo javno o tome, to je bilo u julu 2017. godine. Tada je saopštilo da je u 2016. i prvoj polovini 2017. godine primljeno nešto više od 1000 profesionalnih vojnika, dok je 948 prekinulo službu, to jest, nisu produžili ugovore ili su ih prekinuli. Određeni stepen podmlađivanja među profesionalnim vojnicima jeste neophodan, ali ove brojke su zaista dramatične: taman obučite nove vojnike i oni odu, pa onda morate da obučavate nove i tako ukrug. Ministar odbrane priznao je u jednoj skupštinskoj debati 2018. godine da Vojsci nedostaju vojnici i podoficiri.

Osim toga, iz Vojske odlaze i oficiri. Na osnovu analize rešenja o prestanku vojne službe koja se objavljuju u Službenom vojnom listu ustanovili smo, na primer, da poslednjih sedam godina kontinuirano raste udeo mlađih oficira, potporučnika, poručnika i kapetana među oficirima kojima prestaje služba. Rešenja o prestanku službe objavljuju se i u slučaju penzionisanja i nigde ne sadrže razlog za prestanak službe, ali znate, niko ne ide u penziju kao poručnik. To govori o rastućem trendu dobrovoljnog napuštanja Vojske među oficirima. Najzad, ne odlaze samo profesionalna vojna lica, već i civili, naročito inženjeri, tehničari, medicinske sestre...

Kada je reč o ovoj temi, koja je dosta ispod radara javnosti, što ne mislim da je slučajno, jedino što se ponekad pomene je loša materijalna situacija zaposlenih u Vojsci. U kojoj meri su ti motivi prisutni kao ključni?

Loš materijalni položaj jeste jedan od razloga za odlazak iz Vojske, naročito za profesionalne vojnike koji imaju male plate, ugovore na određeno vreme. Oni ne znaju šta će dalje u životu, ali znaju da bavljenjem tim poslom ne mogu da obezbede porodice. S druge strane, u našem istraživanju gotovo niko od ispitanika nije "iz keca" naveo platu kao motiv za odlazak, već su govorili pre svega o potpunom razočaranju, depresiji, osećanju beznađa. Ljudi su očajni zato što misle da je rasprostranjen nepotizam i negativna selekcija u napredovanju, zato što radno vreme ne postoji, zato što im naređenja stižu u poslednji čas i zato što više vremena provode držeći metlu nego u obuci. Plaše se da se ne zamere nekome pa im se taj osveti premeštajem, što bi dodatno opteretilo porodice koje ionako trpe dosta zbog tog prekovremenog rada. Žale se zbog nedostatka opreme za rad i loših uslova na radnim mestima, bile to kancelarije ili kontejneri u Kopnenoj zoni bezbednosti i ljudi iz različitih delo-

Foto: Marija Jankovic

va sistema su nam rekli da su sami kupovali neophodnu opremu za rad...To je veoma zabrinjavajuće jer znači da nikakvo povećanje plate, dnevnica, dodela stanova, neće dugoročno rešiti problem odlaska ako Ministarstvo odbrane i Vlada ne preduzmu ozbiljne mere da ceo sistem odbrane učine jednom zdravijom sredinom za svoje zaposlene.

Pominjete negativnu selekciju kao jedan od razloga i kada je reč o napredovanju, pa čak i odabiru za usavršavanje. Usled čega i koja vrsta podobnosti se traži da bi pojedinac mogao da napreduje?

Negativna selekcija javlja se na dva načina. Prvo, nijedan komandant ne želi da pusti dobrog zaposlenog jer zna da će biti teško zameniti ga. A da biste prešli na više formacijsko mesto, potrebna Vam je saglasnost nadređenog. Tako dolazimo do paradoksalne situacije da najbolji kadrovi ne mogu da napreduju jer su potrebni jedinici, a lošiji mogu jer svi žele da ih se otarase. A onda tu dolazimo i do drugog načina, a to je traženje veze u vrhu Generalštaba i ozloglašeni "jedan telefonski poziv koji menja sve". Poražavajuće je što pripadnici Vojske onda to prihvataju kao pravilo igre, a oni koji ne prihvataju, razočaraju se i odlaze. Znači, nagrađuju se oni koji su spremni da žrtvuju profesionalni i lični integritet, a teraju ljudi od integriteta.

Da li ste primetili neke razlike u odgovorima u odnosu na rodne razlike?

Nismo došli ni do kakvih informacija o diskriminaciji prilikom zapošljavanja i čini se da žene više nego muškarci imaju podršku da odsustvuju iz porodičnih razloga, na primer, radi nege deteta. Položaj žena u Vojsci je veoma osetljiva tema: na površini je sve u redu, ali ima indicija da se problemi poput seksualnog uznemiravanja guraju pod tepih onda kada se jave. Interesantno, mi smo iskaze o takvim dešavanjima dobijali od muškaraca koje smo intervjuisali, ali nismo uspeli da dođemo do žena koje bi htele da govore o tome. Zato ne mogu ništa da kažem kao činjenicu, moguće je da je generalno položaj žena u Vojsci vrlo dobar, sa pojedinim incidentima, ali dokle god Vojska zatvara oči na takve pojave, a žene se plaše da govore, to je već zabrinjavajuća situacija. Mislim da to odražava širi pristup upravljanju Vojskom: imperativ je da Vojska izgleda savršeno, kao moralni stub društva, i verujem da većina pripadnika Vojske zaista teži ovom idealu, ali ako ispod savršene fasade postoji i jedan truli delić kojim je potrebno baviti se, onda taj imperativ savršenstva čini Vojsci medvеđu uslugu.

Jedan od podnaslova u tekstu je i Zašto pripadnici Vojske odlaze umesto da se žale; pa zašto?

Zato što ne znaju kome da se žale, zato što nemaju poverenja u sistem, pa se čak plaše da će biti kažnjeni zato što se žale, zato što određeni mehanizmi žalbe, na primer, radno-pravni sporovi toliko dugo traju da iscrpe ljude i materijalno i psihološki. I onda mnogi kažu "neću to da radim sebi" i počnu da traže drugi posao. Veliki problem je što za mnoge stvari, poput ocenjivanja i napredovanja, žalbe idu po lancu komandovanja, a ako je neposredno nadređeni starešina taj koji je izvor problema, on nema interes da se taj predmet reši. Osim starešine, pripadnici Vojske na raspolaganju imaju veliki broj različitih mehanizama kojima mogu da se obrate, ali ni sami se ne snalaze u toj konfuziji – kome za šta mogu da se obrate. S druge strane, praksa govori da su mnogi prepoznali zaštitnika građana kao instituciju kojoj mogu da se obrate za pomoć, ali se onda u skorije vreme dešavalo da im iz Kancelarije zaštitnika kažu – "vi niste iscrpeli sve mehanizme žalbe koje imate u sistemu" i upute ih na Inspektorat odbrane. Jer Inspektorat je na papiru nadležan za nadzor nad primenom propisa kojima se uređuju radni odnosi. Samo, po svemu sudeći, Inspektorat time ne želi da se bavi u praksi.

Kakva je sudbina uzbunjivača i da li verujete da bi medijski pritisak tu mogao nešto da učini?

Na papiru, Ministarstvo odbrane ima razrađen sistem uzbunjivanja. U skladu sa zakonom, postoji pravilnik koji,

»

između ostalog, predviđa zaštitu uzbunjivača i naknade eventualne štete koju uzbunjivanje može njemu ili njoj da uzrokuje. Imenovano je lice ovlašćeno da prima informacije i vodi postupak u vezi sa unutrašnjim uzbunjivanjem. Ovaj sistem zaživeo je donekle u praksi. Po podacima Ministarstva odbrane, ovlašćeno lice je u periodu između 2017. i 2019. godine primilo dvadeset informacija od mogućih uzbunjivača i pokrenulo četrnaest postupaka. Ipak, nedavno smo imali slučaj uzbunjivača – "Vreme" je takođe pisalo o tome – koji je, po nezvaničnim navodima sa više strana, kažnjen degradacijom jer je ukazao na nepotizam prilikom zapošljavanja. Ministarstvo je vrlo oštro negiralo problem i ta vest je brzo nestala sa radara. Ali naravno, potrebno je imati u vidu kako to utiče na druge moguće uzbunjivače i da li će oni imati poverenja u sistem. Medijski pritisak tu možda može donekle da pomogne, kao na primeru uzbunjivača iz Krušika, ali ako neko samo želi miran život, brine za porodicu, on će se verovatno povući.

Koje su dugoročne posledice ovakvog stanja u vojsci kada je reč o kadrovima?

Prijem, razvoj i zadržavanje odgovarajućeg broja kvalitetnih kadrova je ključno za održavanje funkcionalnih i operativnih sposobnosti Vojske. Ako nemate ljude, možete da nabavljate naoružanje do mile volje, neće imati ko da upravlja njime. Takođe, manjak vojnika utiče na duže zadržavanje istih ljudi u rotacijama u Kopnenoj zoni bezbednosti. Dugoročno gledano, nekontrolisani odliv mladih oficira je problem, naročito ako odlaze najbolji, jer ko će onda jednog dana da vodi Vojsku?

Najviše zabrinjava to što je odliv samo jedan simptom problema u Vojsci koji su povezani sa lošim upravljanjem i sa slabom unutrašnjom kontrolom, odnosno nemogućnošću da se problemi rešavaju unutar kuće. Posledica toga nije samo odliv kadrova već i to da ljudi, na primer, prihvataju koruptivne radnje kao pravila igre – na primer, svesno ću činiti privatne usluge starešini da bi me preporučio za kursiranje, ili ću potezati veze da bih napredovala, ili ću gledati gde ja mogu da zakinem sistem jer mi se čini da sistem ionako zakida mene. Poseban problem je to ozloglašeno čišćenje kruga, koje nije samo stereotip. Ako ljudi previše vremena provode čisteći, a premalo obučavajući sebe i svoje vojnike, kako to može da utiče na sposobnosti Vojske? A to je jedan problem koji Ministarstvo odbrane i Vojska Srbije lako mogu da reše, kroz javnu nabavku usluga čišćenja.

U našem istraživanju gotovo niko od ispitanika nije "iz keca" naveo platu kao motiv za odlazak, već su govorili pre svega o potpunom razočaranju, depresiji, osećanju beznađa. Ljudi su očajni zato što misle da je rasprostranjen nepotizam i negativna selekcija u napredovanju, zato što radno vreme ne postoji, zato što im naređenja stižu u poslednji čas i zato što više vremena provode držeći metlu nego u obuci

Koje su vaše preporuke i šta bi sve bilo potrebno da se one sprovedu u delo?

Pre svega, potrebno je da se u vrhu Ministarstva i Vojske promeni svest, da ljudi koji odlučuju shvate da su u 2020. godini poslodavac kao i svaki drugi i da ne može sve da ide na patriotizam. Takođe, pojedinačne mere, povećanje plate tu i tamo, bonovi za ishranu i pompezno zapošljavanje podoficira s vremena na vreme, neće imati efekta na duge staze ako Ministarstvo ne počne na sistematičan način da unapređuje upravljanje i rešava probleme koji teraju ljude iz Vojske.

Dakle, Ministarstvo bi trebalo da obezbedi predvidivije i pravičnije karijerno vođenje. Trebalo bi da rastereti pripadnike Vojske dužnosti koje može da obavi agencija angažovana preko tendera. Da unapredi planiranje i sprovođenje nabavki, kako zaposleni ne bi morali da kupuju sredstva za rad iz svog džepa. Da informiše zaposlene kome mogu da se obrate da ulože žalbu i za šta. Da ojača položaj i integritet Inspektorata odbrane, kao glavnog organa unutrašnje kontrole u sistemu odbrane. Da analizira u kojim specijalnostima ljudi najviše odlaze i kako je moguće zadržati ih, odnosno šta zaposlene motiviše da rade u sistemu odbrane.

Poboljšanje materijalnog položaja jeste važno, ali u trenutnoj situaciji, Srbija ne može da priušti da svim pripadnicima Vojske obezbedi plate koje su kompetitivne na tržištu rada. Zato bi trebalo fokusirati se na pojedine korake koji su realističniji, na primer, povećanje dnevnica kojima ljudi mogu da dopune plate. S druge strane, Ministarstvo ne bi trebalo da se odmah "vadi" na to da civilni sektor nudi bolje plate, već da uzme u obzir šta mladim ljudima može da bude privlačno u sistemu odbrane: na primer, za inženjere u vojnoj naučnoistraživačkoj delatnosti to je mogućnost da rade na projektima kakvih retko ima u civilstvu.

Mislite li i da će biti sprovedene?

Primetno je da je Ministarstvo odbrane uočilo problem odliva kadrova, to je već pozitivan korak. Međutim, zabrinjava me što deo mera koje sada predviđa kako bi zadržalo zaposlene uopšte ne "gađaju" suštinu problema: na primer, Ministarstvo planira da ovaj problem rešava poboljšanjem kulturološke svesti pripadnika Vojske, šta god to značilo. Ministar odbrane pohvalno govori o ponovnom uvođenju Uprave za moral. Znate, ako je situacija ovako kritična, vi ne možete nikakvim marketinškim naporima da ubedite ljude da im je bolje nego što zaista jeste. Zbog toga verujem da će u nekom trenutku neko shvatiti da je potrebno ozbiljno unaprediti upravljanje ljudskim resursima u sistemu odbrane i, nadam se, pre nego kasnije. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Ko koga definiše

Zagovornik puča i vojno-policijske diktature ne može imati demokratske političke saveznike, jer oni prestaju da budu demokratski onog trenutka kada stupe ili ostanu u savezu s njim

Ima (ne)prilika kada niko nema strpljenja da sačeka kraj kolumne ne bi li, je li, uhvatio njenu poentu – niko, kažem, pa čak ni njen autor. E, ove nedelje je iskrsla jedna od takvih nevolja, i zato ćemo da krenemo od kraja iliti zaključka, pa dokle stignemo, sve hodajući unazad. A zaključak je ovaj: ako u četvrtak, kada ovaj broj Vremena bude na kioscima, Boško Obradović i Dveri i dalje budu u Savezu za Srbiju, onda trajno prestaje da bude higijenski da se s njima ima išta zajedničko. S kim? S Boškom i Dverima? Ne, jer s njima pristojan čovek ionako nikada nije mogao deliti ništa, nego s tzv. Savezom za Srbiju, a i svim njegovim strankama i političarima pojedinačno. Zašto? Osim malog i malo većeg miliona "starih" razloga, i zbog ovog najsvežijeg, koji se nikako ne može ignorisati, minimalizovati niti bilo kako drugačije prespavati ili se ludim napraviti.

Ili, hajde da to kažemo ovako. Zagovornik puča i vojno-policijske diktature ne može imati *demokratske* političke saveznike, jer oni prestaju da budu demokratski onog trenutka kada stupe ili ostanu u savezu s njim. Priča o "zajedničkom neprijatelju" tu ne pije vode: pa nisu oni Čerčil i Staljin, nemojmo se zavitlavati, nego male srpske politikantske jajare! Ako se demokrata i ("aktivni") autoritarac udruže zarad zajedničkog cilja, taj cilj može biti samo autoritarno- tiranski, jer u toj nastranoj vezi je autoritarac taj koji (re)definiše demokratu, a ne obrnuto, onako kako zaražen čovek prenese klice na zdravog, a ne obrnuto – da zdrav "izleči" bolesnog svojim prisustvom. Ovo potonje ne biva. Ako se, pak, udruže demokrata na jednoj strani, te fašista i ksenofob na drugoj, opet važi isto: ovaj potonji svojim ideološkim i praktično-političkim profilom definiše taj savez; on je *istina* tog saveza. Šta mislite, zašto se oko AfD u Nemačkoj ili oko bivšeg Nacionalnog fronta u Francuskoj pravi "sanitarni kordon", u kojem učestvuju sve demokratske vlasti i sve demokratske opozicije, sve demokratske levice i sve demokratske desnice? Upravo iz tog razloga: ne može se paktirati s načelnim i praktičnim neprijateljima slobode i demokratije, a tvrditi da to radiš u ime slobode i demokratije.

Dobro, ali odgovaraju li Obradović i Dveri opisu iz prethodne rečenice? Ništa što su radili otkad postoje u politici ne dozvoljava nam da sumnjamo u to. Oh, ali nisu li se promenili? Ne, nisu, niti nameravaju. Kao što iz traljavo "veberizovanog" Vučića pri najmanjem iskušenju isijava vučije-radikalska narav, tako i iz Dveri ne može da izvetri njihova jedina politička, moralna i civilizacijska suština od pamtiveka: težnja za uređenjem Srbije kao zemlje autoritarne iznutra, a narogušene prema spoljnom svetu; zemlje, dakle, dubinski ustrojene ne samo nedemokratski nego osvešćeno i dosledno antidemokratski; zemlje u kojoj ne može dobro da se oseća ni domaći ni stranac, ako ne odgovara rigidnom profilu tzv. zagovornika "tradicionalnih vrednosti" iz vlažnih snova skomračnih provincijskih zamlata.

Ali, okanimo se mi Boška i Dveri, nije ovo tekst o njima, jer se o njima nema za reći ništa što već odavno nije i poznato i rečeno – mada uzalud, kao i obično. Ključno je pitanje kako će se prema ovom verovatno najogoljenijem *autovanju* neizlečivo bolesne političke naravi tog političkog entiteta postaviti vodeće ličnosti i stranke koje makar nominalno pripadaju tzv. demokratskom mejnstrimu svih mogućih provenijencija i denominacija. Na dan kada nastaje ovaj tekst, u utorak, tek nekoliko sati nakon gromoglasne Obradovićeve detonacije, svi se prave mrtvi ili ćuče u mišjim rupama u zaveri ćutanja koja polako prerasta u zaveru budala, a najkasnije do dana izlaska ovog teksta pred čitaoce pretvoriće se u komplot opasnih političkih idiota – u izvesnom nimalo beznačajnom smislu opasnijih od samog Obradovića i njegovih gulanfera – ukoliko još jedan vuk pojede još jednog magarca, to jest, ako se napokon ne povuče jasna i neprelazna crta između prirodno nespojivih političkih svetova. Tačnije rečeno, nespojivih u celom poznatom svetu izvan Srbije, pa bi bilo zanimljivo čuti obrazloženje eventualnog genija koji bi bio ljubazan da objasni zašto misli i otkud to da misli je samo u Srbiji drugačije? Mada, naravno, drugačije nije, osim ako genije istom prilikom ne dokaže da Srbi spadaju u neki drugi oblik života od ostatka čovečanstva, a tu su mu šanse ipak prilično skromne.

I još nešto valja pripomenuti, da ne bude zabune. U poređenju s ovim određivanjem koje se tiče same naravi nečije politike i otuda i same naravi jednog društva kakvu bi narečena politika kreirala, sva ova pitanja oko kojih se ovde rutinski diže (pretežno veštačka) larma izgledaju sasvim nevažno, trivijalno i uopšte trećerazredno: te da li bojkotovati ili ne ili nešto između, te da li Demokrate treba da rade ovo ili ono, te da li Pera, Žika i Laza treba da udruže svoje strančice ili da idu obaška u svetlu budućnost, te da li je "Vučić" dao pare Onima Tamo da izađu na izbore i fingiraju proevropsku opoziciju, i tako dalje, i tome slično. Sve je to koješta u poređenju s pitanjem s početka ovog teksta: hoće li Dveri i dalje biti u SzS kad ove novine osvanu na kioscima? Ako je odgovor pozitivan, onda ništa: mislim, *baš ništa*. Neka ugasi svetlo ko poslednji uđe u kasarnsku spavaonicu; večeras je Jeremić požarni, a znate kako on ume da bude naporan. ¶

Istina u osam tačaka

Današnji projekat metroa nema nikakve veze sa onim koji je rađen u periodu 2008–2013. Ostaje žal što linija koja je trebalo da ide od Zemuna, odnosno bloka 45 pa kroz centar grada do vrha Bulevara kralja Aleksandra nije počela da se gradi, jer bi danas Beograđani tu prvu liniju već mogli da koriste. Umesto toga, nudi im se metro projekat koji krši sva pravila struke, ali i zdravu logiku, metro koji ide kroz prostor u kome ne žive ljudi, čije se linije ne ukrštaju u centru grada već kod nepostojećeg Beograda na vodi, gde se predviđa stanica na dubini od minimum 60 metara! Cena je duplo veća od one predviđene po našem projektu, a posao treba da bude dodeljen kineskim kompanijama. Naravno, bez tendera

22 Saobraćajna politika

Muke sa metroom

Saobraćajne gužve u Beogradu postaju nesnosne. Gradski mostovi su praktično neprohodni radnim danima po podne, javni prevoz je u lošem stanju iako ga Grad dotira sa više od 200 miliona evra godišnje, što je 20 odsto budžeta; novac ide i GSP-u i privatnicima

Održivije unapređenje saobraćaja u Beogradu nije moguće dok se ne izgradi metro. Prvi put se o tome razmišljalo davne 1938. godine, kada je predloženo da se grade tri metro linije, imajući u vidu nagli rast broja stanovnika. Rat je prekinuo dinamičan razvoj Beograda, uništivši je 30 kilometara tramvajskih pruga, a nove vlasti su odustale od njihove popravke forsirajući sovjetski model trolejbuskog i autobuskog saobraćaja.

PRVI OZBILJNI PLANOVI

Podzemna železnica je predviđena GUP-om iz 1950. godine kada je zamišljeno da ispod grada prođu dve železničke linije. Nikola Dobrović 1958. godine planira liniju metroa od Kalemegdana do Cukura. Prvi ozbiljniji dokument vezan za razvoj podzemnog saobraćaja je "Studija beogradskog metroa" iz 1968. godine, koja je predviđala izgradnju tri najvećim delom podzemne linije.

Stvari su se ubrzale 1972. godine kada je na inicijativu gradonačelnika Branka Pešića formiran sektor za metro, kojim je rukovodio arhitekta Branislav Jovin. Studija po kojoj je predviđen sistem sa pet metro linija i četiri linije regionalnog metroa-železnice, plus dve linije prigradske železnice, predstavljena je 1976. godine (kao deo tog projekta planirana je i železnička stanica Prokop). Na realizaciji projektne dokumentacije radio je veliki tim od stotinak stručnjaka. Kraj sedamdesetih je bio možda najpovoljniji trenutak da se počne gradnja metroa. Grad se nagло širio, mogli su se dobiti i krediti za taj projekat. Domaća građevinska operativa je bila na zavidnom nivou, dok danas moramo da angažujemo strance za velike poslove.

Tadašnji gradonačelnik Živorad Kovačević izgleda nije imao sluha (ili volje i sposobnosti) da se izbori za razvoj metroa. Njegov prethodnik Branko Pešić je uz veliku borbu "sposobovao" da auto-put prode kroz Beograd (a ne oko grada) i da se izgradi most Gazela, sa velikim Mostarskom petljom. Tako smo dobili najvažniju gradsku saobraćajnicu, bez koje danas ne možemo zamisliti funkcionisanje grada.

Kritičari predloženog rešenja su tvrdili da je projekat megalomanski i predimenzionisan (po tadašnjim cenama oko tri milijarde dolara, dok bi danas verovatno koštao 15-20 milijardi). Ipak, da je tih godina započeta gradnja bar jedne linije, danas bi grad imao najmanje dve-tri linije.

TRAMVAJEM U 21. VEK

SFRJ je 1981. godine ugasila u dužničku krizu i programi "stabilizacije" pogodili su i projekat metroa. Na delu grada nalazio se istaknuti arhitekta Bogdan Bogdanović, uz predsednika izvršnog saveta Đorđa Stefanovića. To je bilo vreme ređenja na svakom koraku – Bogdanović je posivao preko televizije da se prijave komisije koje rasipaju struju.

Rukovodstvo GSP-a je "iskoristilo trenutak" da zatrpli proširenje tramvajske mreže (smatrali su da će ih metro potisnuti u drugi plan), pa su lansirali i kritiku "Tramvajem u 21. vek", koja je bila predmet ismeha u javnosti. Grad je čak bio oblepljen plakatima sa tramvajima.

Projekat metroa je zvanično odbačen krajem 1981. godine, kada je i ugašen sektor za metro. Sa kritičarima se obračunavalo komunističkim metodama – Stefanović je proglasio planove za metro "iracionalnom Beograda", a Jovina "klasnim neprijateljem radničke Rakovice koji hrani da u 21. vek ide sa tramvajem".

Za finansiranje širenja tramvajske mreže iskorišćena su sredstva od samodoprinosa, koji je raspisan za razvoj metroa krajem 70-ih. Svi zaposleni i penzioneri odvajali su dva odsto od plata i penzija za razvoj metroa, kliničkog centra i

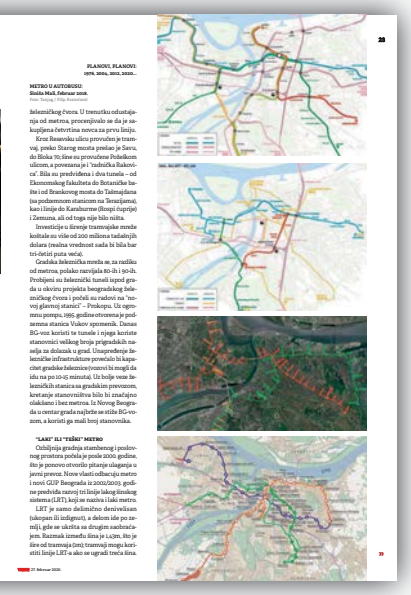
21. februar 2020.

Piše: **Dragan Đilas**

Tekst "Muke sa metroom" daje istorijat projekta izgradnje beogradskog metroa. Šteta što se autor pre pisanja nije obratio onima koji su na projektu radili, a pre svega prof. dr Vukanu Vučiću, jednom od najvećih svetskih stručnjaka za metro a bio je predsednik stručne grupe koja je vodila projekat u vreme kada sam bio gradonačelnik. Siguran sam da bi tekst bio kvalitetniji i da ne bih morao da demantujem netačne tvrdnje koje se u njemu iznose.

1. Potrebna je velika hrabrost – da ne kažem nešto drugo – da se napiše da je Most na Adi izgrađen na pogrešnom mestu. Ne znam koliko znanja poseduje autor teksta kada su u pitanju mostovi i saobraćajna rešenja, ali znam da je o tome odlučivala komisija sa predsednikom SANU prof. dr Nikolom Hajdinom na čelu, kao i eminentna grupa saobraćajnih stručnjaka. I da su se svi, kada se iz ekoloških razloga moralo odustati od izgradnje mosta preko Ade Ciganlije, opredelili za poziciju na kojoj se most danas nalazi. Dokazivati "pogrešnost lokacije" navodeći besmislenu ideju sadašnjih vlasti o tunelu ispod Ade je zaista neozbiljno.
2. Slažem se da most izgleda grandiozno, ali je činjenica da ga cena izgradnje po metru kvadratnom čini daleko jeftinijim od mostova koji su građeni u Evropi u poslednjoj deceniji, o čemu je i sam Nikola Hajdin govorio. Koliko je cena niska, govori podatak da je most u Novom Sadu sa stubovima u vodi po kvadratnom metru površine skuplji od Mosta na Adi.
3. Projekat mosta nije imao faze. Faze su izmišljotina sadašnje vlasti kojom treba da se pokriju besmisleni rokovi izgradnje infrastrukturnih objekata i ogromna kašnjenja. Za 40 meseci izgrađen je most, petlje Hipodrom i Radnička, kao i dva ulaza na most sa novobeogradske strane. Plan je bio da se u naredne tri godine izgradi saobraćajnica do Bežanijske kose, kao i Bulevar patrijarha Pavla do Rakovice. To što sve ovo nije odavno završeno krivica je isključivo ljudi koji vode Beograd već sedam godina.
4. Izgradnja mosta ni na koji način nije usporila rad na projektu metroa. U istom periodu je uz pomoć stručnjaka iz Beča, Minhena i Madrida definisan tip beogradskog metroa, odlučeno je da na Novom Beogradu metro ide iznad zemlje jer je u pitanju zemljište puno podzemnih voda. Završena su geološka ispitivanja terena, kao i idejna studija, obezbeđena su sredstva za prvu liniju. Ostalo je da se uradi projekat i raspiše tender za izgradnju. Prva linija bi bila završena najkasnije ove, 2020. godine. U tom periodu je izgrađena druga železnička cev od Vukovog spomenika do Pančevačkog mosta i pokrenut je BG voz koji je saobraćao svakih 15 minuta od Batajnice preko Zemuna, Novog Beograda, kroz centar grada do Pančevačkog mosta sa banatske strane.
5. Nisam odustao tiho od projekta Belama, kako piše u tekstu, već je Skupština grada JEDNOGLASNO, glasovima svih odborničkih grupa, donela odluku da se u Beogradu gradi tzv "teški" ili "pravi" metro. To je u prevodu značilo da se gradi potpuno nezavisan šinski sistem koji se ni u jednoj tački ne ukršta sa drumskim saobraćajem. Napajanje metroa može biti preko treće šine ili pantografom i to ne utiče na činjenicu da li je u pitanju laki ili teški metro. Grad Beč ima obe vrste napajanja. Izbor zavisi pre svega od toga da li je linija većim delom nadzemna ili podzemna kada se zbog smanjenja prečnika tunela uglavnom bira napajanje preko treće šine.

Muke sa metroom,
"Vreme" br. 1521,
27. februar 2020.

PLANOVI, PLANOVI:
1979, 1984, 2012, 2020...

METRO U AUTOBUSU
Siniša Mali, februar 2018.

Železničkog čvora. U trenutku odustajanja od metroa, procenjivalo se da je sakupljena četvrtina novca za prvu liniju.

Kroz Resavsku ulicu provučen je tramvaj, preko Starog mosta prešao je Savu, do Bloka 70 išne su provučene žičnicom ulicom, a povezana je i "radnička Rakovica". Bila su predviđena i dva tunela – od Ekonomskog fakulteta do Botaničke bašte i od Brankovog mosta do Talmajdana (sa podzemnom stanicom na Terazijama), kao i linije do Karaburme (Rospi ćuprije) i Zemuna, ali od toga nije bilo ništa.

Investicija u širenje tramvajske mreže koštale su više od 200 miliona tadašnjih dolara (realna vrednost sada bi bila bar tri-četiri puta veća).

Gradska železnička mreža se, za razliku od metroa, polako razvijala 80-ih i 90-ih. Prošlijeni su železnički tuneli ispod grada u okviru projekta beogradskog železničkog čvora i počeli su raditi na "novoj glavnoj stanici" – Prokopu. Uz ogromnu pompu, 1995. godine otvorena je podzemna stanica Vukov spomenik. Danas BG-voz koristi te tunele i njega koriste stanovnici velikog broja prigradskih naselja sa dolaznak u grad. Unapređenje železničke infrastrukture povećalo bi kapacitet gradske železnice (vozovi bi mogli da idu na po 10-15 minuta). Uz bolje veze železničkih stanica sa gradskim prevozom, kretanje stanovništva bilo bi znatajno olakšano i bez metroa. Iz Novog Beograda u centar grada najbrže se stiže BG-vozom, a koristi ga mali broj stanovnika.

"LAKI" ILI "TEŠKI" METRO

Očišćuja gradnja stambenog i poslovnog prostora pobela je posle 2000. godine, što je ponovo otvorilo pitanje ulaganja u javni prevoz. Nove vlasti odbacuju metro i novi GUP Beograda iz 2002/2003. godine predviđa razvoj tri linije lakog šinskog sistema (LRT), koji se naziva i laki metro.

LRT je samo delimično denivelisan (okopan ili izdignut), a delom ide po zemlji, gde se ukršta sa drugim saobraćajem. Razmak između šina je 1,435, što je šire od tramvaja (tm); tramvaji mogu koristiti linije LRT-a ako se ugradi treća šina.

6. Egis nije doveo Božidar Đelić, već je ovu firmu za izradu studije angažovala francuska vlada na osnovu sporazuma dve države. Tačno je da je studija bila donacija u vrednosti od tri miliona evra. Nije tačno da je uslov bio da Beograd mora da kupi vozove i elektroopremu od Alstoma. Alstom je imao status ekskluzivnog pregovarača sa Gradom u periodu od 12 meseci bez obaveza Grada da od Alstoma kupi vozove.

7. Nije tačno da nisu dobijeni nikakvi povoljni kreditni uslovi od Francuske. Naprotiv, dobijen je kredit u iznosu od 500 miliona evra sa kamatnom stopom na nivou kredita EBRD-ija i EIB-ijaa koji su se obavezali da će u projektu učestvovati sa svojih 500 miliona evra. Tih milijardu evra bilo je dovoljno za prvu liniju. Ukupna vrednost izgradnje tri linije bila je 2,2 milijarde evra. Ne znam o kakvoj inflaciji koja bi podigla cenu za 20 odsto govori autor teksta.

8. Stručna javnost nije, kako autor tvrdi, kritikovala to što je metro trebalo da ide ispod Bulevara kralja Aleksandra. Tu besmislicu, kako je to pogrešno jer iznad ide tramvaj, izneo je gradonačelnik Siniša Mali. U svim gradovima sveta u kojima metro postoji, iznad cevi kroz koje se kreću vozovi nalaze se drumske saobraćajnice kojima se kreću autobusi, trolejbusi i tramvaji čije su stanice na daleko kraćem rastojanju od metro stanica. Autor s pravom ukazuje na važnost i kompleksnost izgradnje depoa, ali moram da priznam da se ne sećam da je bilo kritika rešenja depoa koje je bilo predloženo.

Današnji projekat metroa nema nikakve veze sa onim koji je rađen u periodu 2008–2013. Ostaje žal što linija koja je trebalo da ide od Zemuna, odnosno bloka 45 pa kroz centar grada do vrha Bulevara kralja Aleksandra nije počela da se gradi, jer bi danas Beograđani tu prvu liniju već mogli da koriste. Umesto toga, nudi im se metro projekat koji krši sva pravila struke, ali i zdravu logiku, metro koji ide kroz prostor u kome ne žive ljudi, čije se linije ne ukrštaju u centru grada već kod nepostojećeg Beograda na vodi, gde se predviđa stanica na dubini od minimum 60 metara! Cena je duplo veća od one predviđene po našem projektu, a posao treba da bude dodeljen kineskim kompanijama. Naravno bez tendera.

Jedina je sreća što ova vlast nema nikakve šanse da taj projekat realizuje u skorijem periodu. To znači, s obzirom da neće još dugo biti na vlasti, neće biti ni u prilici da realizuje ovaj štetočinski projekat. ¶

Prokletstvo Demo

"Ishod poslednjih stranačkih izbora za neke nije bio dovoljno jasna poruka članstva da žele suštinski zaokret i raskid sa lošim praksama iz prošlosti", kaže Nebojša Novaković, predsednik vojvođanskog odbora DS-a. Poslanik Balša Brković, jedan od stranačkih "disidenata", ne slaže se: "Mislim da je politika DS-a postala tiha, da ne kažem nevidljiva i nečujna. Ona prati odluke koje se donose van njenih tela"

Foto: Sava Radovanović /Tanjug

Kada je potpisnik ovih redova nekolicini kolega saopštio da priprema tekst o Demokratskoj stranci i najnovijim turbulencijama unutar nje, naišao je na manje-više jedinstven stav: to je verovatno najteža i najkompleksnija tema naše političke scene o kojoj se oni ne bi usudili da pišu, bar ne u ovom trenutku. I zaista, svaka aktuelna analiza Demokratske stranke i stanja u njoj po definiciji je prepuna kontroverzi: dobijate potrebu da vagate svaku reč, i to ne zbog toga što ne želite nekoga da povredite već stoga što niste uopšte sigurni da li je ona tačna ili precizna. Sve može da "bidne", ali ne mora da znači.

Valjda nema stranke koja je više kritikovana upravo od onih koji su njeni stvarni ili potencijalni simpatizeri, kao što nema stranke – verovatno u celom svetu – koja se više cepala i razmnožavala i iz koje je nastalo toliko derivata i subderivata. A kako stvari stoje, nije isključeno da se proces rastakanja nastavi i to – kad već govorimo o kontroverzama – paralelno sa najavljenim procesom ujedinjenja (projekat Ujedinjena Demokratska stranka). Uslovna kontroverza se krije i u tome što bi se novom padu DS-a radovale ne samo partije na vlasti nego – bar se tako čini – i neke stranke iz Saveza za Srbiju.

Pored nacionalista, kojima se Demokratska stranka nikada nije uspela približiti koliko god se trudila, postoji i onaj sloj "građanista" u Srbiji koji će takođe apriorno odbaciti DS, a zbog toga što ona nije dovoljno "antinacionalistička" i ne suočava se u zadovoljavajućem obimu sa nedavnom ratnom prošlošću Srbije. Paradoks je u tome što će i oni – naravno, ukoliko se ne nalaze u Vučićevoj piramidi korupcije – istovremeno i oštro kritikovati DS, ali i očekivati od njega da bude glavni faktor u rušenju naprednjačkog režima. Svakako ne postoji stranka koju više kritikuju oni koji će reći da je ona potrebna Srbiji kao "brana" za narodnjaštvo i primitivizam, kao što ne postoji stranka bivše vlasti koja je podnela toliko snažnih udaraca kao što je to slučaj sa DS-om. Ova stranka je bila prva na udaru osvajanja Vučićeve svevlasti, a potom je usledio napad na nezavisne medije i institucije, i sve ostalo što iole normalno po zemlji hodi. I to je svakako ostavilo brojne posledice.

Sasvim su u pravu oni koji kažu da je Demokratska stranka veoma kriva za ovo što danas doživljavamo pod "raspamećujućom" vlašću Aleksandra Vučića, između ostalog i zbog toga što je za njenog vakta uspostavljen sistem vladavine i kontrole medija koji su samo naprednjaci doveli do nečovečnog usijanja. Ali, i ovde treba napraviti ogradu: skoro svi glavni akteri tih negativnih pojava za vreme vlasti DS-a napustili su ovu stranku, a dobar deo njih je našao uhlebljenje na Vučićevoj sofri. Možemo uputiti sto kritika DS-u zbog toga što nije aktivnije radila na političkom diskontinuitetu sa devedesetim, ali je istovremeno činjenica da je upravo zahvaljujući ovoj stranci i njenom usponu Srbija doživela najveći nivo demokratije i poštovanja ljudskih prava, bar u novijoj istoriji.

PREPOROD ILI KOBNO POSRTANJE

Pojedini analitičari će konstatovati da je DS danas možda u najgoroj situaciji od svog osnivanja, ali će – opet kontroverza – istovremeno reći i da se pred ovom strankom otvaraju brojne mogućnosti i da potencijalno ima prilično veliko područje delovanja koje je – slobodno. To je prostor levo od centra, koji je trenutno sastavljen ili od minijaturnih stranaka ili od partija koje su se duboko iskompromitovale lukrativnom saradnjom sa Vučićevim režimom. Iako poslednjih godina prilično "očerupan", DS još ima određenu infrastrukturu koja bi bila ojačana najavljenim ujedinjenjem sa pojedinim političkim grupacijama izniklim iz nje, veliko je pitanje da li će taj slobodan prostor iskoristiti ili će pak najnovije, nimalo naivne, turbulencije u njoj dovesti do novog, možda i kobnog posrtanja ove stranke.

Gledano sa strane, svi dosadašnji sukobi unutar DS-a imali su samo ponekad ideološki predznak, ali uvek mnogo toga iracionalnog u sebi, što je posledica hronično loših međuljudskih odnosa u njoj. Da verujemo u natprirodne pojave, pomislili bismo da je ovu stranku neko prilikom osnivanja, 1989. godine, prokleo i da bi bilo uputno da potraži nekog stručnjaka za "crnu magiju" ili ode kod hodže po zaštitni "zapis". Ali i na ovu pojavu možemo gledati dvojako: verovatno ni u drugim strankama ne cveta "drugarstvo" samo što su one tako ustrojene da ti sukobi retko ugledaju svetlo javnosti.

I najnovije nesuglasice isijavaju prilično strašću, iako je povod za njih veoma konkretan: naime, jedan broj viđenijih članova nije zadovoljan odlukom stranke da bojkotuje izbore i institucije sistema, kao ni položajem DS-a unutar grupacije Savez

kratske stranke

DUGA ISTORIJA RASCEPA: Obeležavanje 30 godina DS-a

za Srbiju, a pogotovo ne saradnjom sa ultradesničarskom partijom Dveri. Mada, treba reći da među "disidentima" ne misle svi isto, pa će tako jedan od najglasnijih kritičara sadašnjeg rukovodstva stranke poslanik DS-a Balša Božović u razgovoru za "Vreme" reći da se uopšte ne slaže da potezom "disidentkinje" Gordane Čomić, koja je mimo odluke rukovodstva stranke i poslaničkog kluba odlučila da prekine bojkot sednica parlamenta, pod izlikom da želi da potpomogne položaj žena u politici i društvu. Inače, Gordana Čomić je deo projekta Srbija 21, nove političke organizacije koja će, u nekom formatu, izaći na izbore, a kojeg čine nekadašnji članovi Demokratske stranke, Socijaldemokratske stranke Borisa Tadića i Liberalno-demokratske partije. Nejasno je da li će ova grupacija na izbore izaći samostalno ili će koalirati sa tzv. Evropskim blokom (Vojvođanski front i neke manje stranke), među kojima se nalaze i oni koji su u otvorenoj koaliciji sa naprednjacima.

Realno govoreći, odluka stranke da bojkotuje izbore čini se sasvim razumnom, jer nema iole pristojne osobe u ovom društvu koja bi mogla reći da u Srbiji postoje uslovi za slobodne i fer izbore. To je civilizacijsko dostignuće koje je ukinuto 2012. godine dolaskom neoradikala na vlast. Sa druge strane, isto tako je činjenica da saradnja sa Dverima nije donela ništa dobro Demokratskoj stranci, pogotovo u poslednje vreme kada je ova desničarska organizacija zaoštrila svoju retoriku, u potpunoj suprotnosti sa konceptom ljudskih prava, ali i elementarnim razumom.

Najnoviji potez predsednika DS-a Zorana Lutovca da raspiše skupštinu stranke na kojoj bi trebalo da bude izabrana nova Statutarna komisija neki u DS-u procenjuju kao "nedemokratski čin", dok drugi ukazuju da je to "jedini mogući način da se prekine blokada rada ove stranke".

KO SE SVE RADUJE PROBLEMIMA UNUTAR DS-A?

Docent na Fakultetu političkih nauka Dušan Spasojević u razgovoru za "Vreme" navodi da podele unutar Demokratske stranke treba posmatrati u širem kontekstu krize opozicije i razjedinjavanja ove stranke. On smatra da su podele posledica najrazličitijih motiva, pritisaka i interesa, a da se stvar samo prelomila na pitanju izlaska na izbore.

"Sa jedne strane, imamo rukovodstvo DS-a koje očigledno ima većinu u organima upravljanja, odnosno ima legitimitet da vodi stranku, ali je problem u tome što se oni suočavaju sa ljudima koji su svojevrsni simboli stranke i koje javnost, čini se, mnogo bolje poznaje i prema kojima se stranka ne može odnositi kao prema nekom odboru iz provincije kojeg je jednostavno raspustiti. Odnosno, može, ali to ima svoju političku cenu", kaže Spasojević.

On smatra da mnogi oko Demokratske stranke imaju svoje interese i ulogu u "nesporazumima" unutar ove organizacije. "Vlast bi želela DS koji je što slabiji i iscepkaniji, međunarodna zajednica DS koji učestvuje na izborima, ostatak opozicije nema ništa protiv da se ova stranka, u najmanju ruku, dodatno smanji. Sigurno je da svi oni u određenoj meri imaju uticaja na ova događanja, ali verujem da se ključni uzrok sukoba krije unutar stranke", kaže Spasojević.

Nebojša Novaković, predsednik vojvođanskog odbora DS-a, smatra da se profil ljudi koji trenutno oštro kritikuju rukovodstvo DS-a kreće od onih "naivnih" do onih koji su se "iz različitih razloga stavili na raspolaganje aktuelnom režimu". On dodaje međutim da "u ovom trenutku u političkom životu Srbije ima izuzetno malo naivnih".

"Suština tih napada je vrlo jasna – urušiti Demokratsku stranku, koja, čak i kada nije 'u najboljoj formi', očigledno i dalje predstavlja najgoru noćnu moru za Aleksandra Vučića. Ishod poslednjih stranačkih izbora za neke nije bio dovoljno jasna poruka članstva da žele suštinski zaokret i raskid sa lošim praksama iz prošlosti. Obraćanje članstvu DS-a preko režimskih tabloida ne može biti kanal komunikacije ako imate dobre namere prema svojoj organizaciji", kaže Novaković u razgovoru za "Vreme".

Sa druge strane, poslanik Balša Brković, jedan od stranačkih "disidenata", tvrdi da se osnovni razlog "nesporazuma" unutar Demokratske stranke nalazi u činjenici da ova stranka sa sadašnjim rukovodstvom nije u dovoljnoj meri okrenuta borbi protiv Vučićevog režima, a istovremeno je posvećena "služenju pojedinim centrima moći izvan DS-a, koji su je preuzeli, zaposeli i na neki način onemogućili da vrši svoju funkciju".

"Mislim da je politika DS-a postala tiha, da ne kažem nevidljiva i nečujna. Ona prati odluke koje se donose van njenih tela. Naša osnovna zamerka i zahtev jeste da se odlučivanje o svim važnim »

Zoran Lutovac: DS nije izgubio identitet

Predsednik Demokratske stranke Zoran Lutovac odbacuje tvrdnju da je Demokratska stranka izgubila svoj politički identitet u Savezu za Srbiju. "DS nije, niti će žrtvovati svoj identitet u SZS, niti to bilo ko traži od DS-a. Naprotiv, veoma se jasno i nedvosmisleno određujemo o svim važnim političkim i društvenim pitanjima. Tako sam se vrlo jasno oglasio u medijima i na predsedništvu SZS o antimigrantskoj kampanji. Antimigrantska kampanja je potpuno neprihvatljiva za mene i za Demokratsku stranku, a loša je i po zajedničku kampanju Saveza. Demokratska stranka migrantsko pitanje razmatra kompleksno u svoj njegovoj složenosti, jer je to i humanitarno, bezbednosno, a i ekonomsko, odnosno razvojno pitanje", rekao je Lutovac u razgovoru za "Vreme".

Foto: Aleksandar Levajković /FoNet

On dodaje da "svrha okupljenih stranaka u Savezu za Srbiju nije da se usaglase oko migrantskog pitanja, niti da usaglašavaju svoje programe". "Mi smo u Savez ušli da bismo se izborili za slobodne i poštene izbore i za normalizaciju Srbije. Sada je najvažnije i najodgovornije prema građanima da naše razlike ostavimo po strani, da ne potežemo bočna pitanja i da u jednom širokom frontu najpre odbranimo naše pravo na poštene i slobodne izbore i pravo na istinito, potpuno i blagovremeno informisanje", kaže Lutovac.

"VREME": Da li možemo očekivati da posle izbora dođe do restrukturiranja ne-vučićevske opozicione scene i da li će se nastaviti proces ujedinjavanja DS-a i pored odluke Zelenovića i Paunovića da izađu na izbore?

ZORAN LUTOVAC: Iako smo trenutno fokusirani na solidarnost i zajednički nastup sa ostalim strankama iz opozicije, unutar stranke smo aktivno posvećeni jačanju stranačkih organizacionih kapaciteta i jasnijeg ideološko-programskog profilisanja. To se ogleda i kroz novoosnovani Građansko demokratski klub gde pedesetak uglednih ljudi od nesumnjivog javnog kredibiliteta sa nama debatuje, savetuje i dobronamerno kritikuje DS, zatim kroz naš Centar resornih odbora, Politički savet, Centar za edukaciju, ali i kroz aktivnost svih naših članova u lokalnim organizacijama. Naš plan svakako jeste da se snažnije pozicioniramo na levom centru i da budemo gravitaciona snaga koja će privlačiti druge stranke, udruženja i pojedince. Očekujem da će posle lažnih izbora proces jačanja i ukrupnjavanja DS-a biti nastavljen.

Kako komentarišete projekat Srbija 21?

Ne bih se previše bavio motivima onih koji pristaju da učestvuju u tom projektu kao statisti, nego mogućim ciljevima kreatora tog projekta. Motivi onih koji učestvuju mogu biti predstavljeni različito, ali cilj kreatora ovog projekta je jasan: pokušaj legitimizacije izbora koji nisu slobodni i pošteni, što znači i legitimizaciju ovog režima koji bez zadrške krši osnovna građanska prava i urušava institucije društva i države. DS se tome opire i zato Aleksandar Vučić želi da je uništi, kao smetnju njegovoj autokratskoj samovolji. Izlazak na izbore po njegovim uslovima jeste jedan od načina da se DS dodatno oslabi, pa i uništi, jer bi u tom scenariju DS prokockao poverenje građana koje ponovo strpljivo gradimo. Demokratska stranka je neprijatan podsetnik Aleksandru Vučiću i njegovim satelitima da može drugačije i bolje, i zato je stalno na meti. ¶

»

pitanjima vrati u Demokratsku stranku. To je neophodno ako želimo da stranka nastavi da postoji, da ima kredibilitet, prepoznatljivost i identitet koje je stvarala poslednjih trideset godina", kaže Božović u razgovoru za "Vreme".

Božović smatra da je saradnja sa SzS i, naročito, Dverima dovela do toga da DS izgubi svoj identitet. On ukazuje da je teško bilo koga uveriti da je moguće "boriti se za slobodu medija i izbora sa nekim ko negira osnovna ljudska prava druge prirode". I Dušan Spasojević ukazuje da je nedovoljno glasna reakcija Demokratske stranke na antimigrantsku kampanju koju sprovode Dveri – "veoma problematična", te da će to "ojačati opoziciju unutar stranke".

PROJEKAT SRBIJA 21

Govoreći o projektu Srbija 21, Spasojević ističe da ova politička grupacija nema velikih izgleda da ostvari valjan rezultat na izborima jer je nastala "prekasno". Osim toga, ona, po Spasojeviću, nije uspela ozbiljnije da privuče intelektualnu elitu i više ljudi iz DS-a i nekih drugih stranaka da bi imala iole značajniji izborni potencijal.

Sa druge strane, Nebojša Novaković smatra da je Srbija 21 "iskonstruisani projekat, veštačka tvorevina nastala u političko-marketinškim laboratorijama režima, sklepana na brzinu neposredno pre raspisivanja izbora, čiji je osnovni cilj da stvori privid kako je sa političkom scenom u Srbiji, tobože, sve u redu i da na izborima učestvuju akteri iz celokupnog ideološkog spektra, a da izbore bojkotuju oni koji ionako nemaju nikakvu političku snagu i da to zapravo prikrivaju bojkotom".

Rekli smo već da se u javnosti pojavila informacija da će ova politička grupacija napraviti predizbornu koaliciju sa Evropskim blokom, okupljenim oko Lige socijaldemokrata Vojvodine. Novaković ističe da je ta "'velika koalicija' koja treba da imitira proevropsku opoziciju velika taman onoliko je potrebno da se zbog njih spusti cenzus na tri procenta".

"Usput, preko ove koalicije ide i jedna vrsta sociološkog eksperimenta nad građanima. Kreatori naše turobne stvarnosti hoće da znaju može li se birač uveriti da ste opozicija iako sedite u vlasti sa SNS u Novom Sadu, može li se biračko telo mobilisati oko grafita mržnje koji se osvanjuju baš sad kad su nekome najpotrebniji i može li se priča stara 30 godina, sva od ispraznosti i floskula od koje su korist imali jedino oni koji su je pričali, dok oni zarad kojima je pričana danas traže austrougarske pretke po Vojvodini ne bi li dobili državljanstvo neke od članica EU – retuširati i naći svoje nove slušaoce?", kaže Novaković. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

70 Internationale Filmfestspiele Berlin
Panorama

OTAC
FATHER

Film Srdana Golubovića

A film by Srdan Golubović

U BIOSKOPIMA

GORAN BOGDAN

BORIS ISAKOVIĆ, NADA ŠARČIN, MILICA JANEVSKI, MUHAREM HAMZIĆ, AJLA ŠANTIĆ, VAHID DŽANKOVIĆ, MILAN MARIĆ, NIKOLA RAKOČEVIĆ

SOUND MIXER AND RE-RECORDIST BRUNO TARRIÈRE SOUND DESIGNERS ERIK MISCHIJEW, CORINA FLEIG COSTUME DESIGNER LILJANA PETROVIĆ PRODUCTION DESIGNERS GORAN JOKSIMOVIĆ, PREDRAG PETROVIĆ

EDITED BY PETAR MARKOVIĆ DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY ALEKSANDAR ILIĆ EXECUTIVE PRODUCER IGOR KECMAN CO-PRODUCED BY MEINOLF ZURHORST, OLIVIER PÈRE, REMI BURAH WRITTEN BY SRDAN GOLUBOVIĆ, OGNJEN SVILIČIĆ

PRODUCED BY JELENA MITROVIĆ, ČEDOMIR KOLAR, ALEXANDER RIS, MARC BASCHET, DANIS TANOVIĆ, BORIS T. MATIĆ, LANA MATIĆ, DANIEL HOČEVAR, AMRA BAKŠIĆ ČAMO, ADIS DJAPO DIRECTED BY SRDAN GOLUBOVIĆ

Neću da pristanem na l

Za početak, Crkva treba da bude zajednica koja je spremna da u ime novozavetnih načela mira i dobre volje izađe iz atmosfere zatrovane mržnjom u kojoj živi. SPC jeste istorijski povezana sa sudbinom srpskog naroda, ali ona ne treba da bude servis za opravdavanje promašaja koje je taj narod u svojim lutanjima počinio drugima i sebi. Upravo suprotno, tražeći pravdu za svaku žrtvu i pozivajući na pokajanje, Crkva treba da bude spona toga naroda sa drugim narodima

Poslednjih meseci Crkva je, kako god se pogleda, u centru pažnje javnosti, bilo da se radi o događajima u Crnoj Gori, o odnosu sa državom, bilo da je reč o Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu (PBF) ili o stanju u kom se Pravoslavna Crkva nalazi na svetskom nivou.

Sa docentom PBF-a, sveštenikom Vukašinom Milićevićem razgovor započinjemo pitanjem kako se on oseća zbog svih zbivanja na i oko Fakulteta na kojem radi.

"Osećam se veoma loše jer je čitava kriza oko PBF pokazala koliko smo čak i na relativno ograničenom planu daleko od onoga što propovedamo. Pokazala je da se umesto intelektualne hrabrosti, dobre namere i iskrenog poštovanja i uvažavanja često daje prednost slepoj pokornosti i licemerju koji ne samo da ne mogu da *sačuvaju* zajednicu kakva je Crkva, već su najpouzdanija sredstva njenog razaranja. Zato razrešenje vidim upravo u afirmisanju intelektualne i svake druge hrabrosti, u dobrim namerama i iskrenom međusobnom poštovanju i uvažavanju. Iza svakog svog stava i ocene stojim u potpunosti, dokle god me neko ne suoči sa činjenicama koje govore drugačije. Čast mi je da te stavove branim i saslušam drugačije mišljenje, pogotovo pred ljudima koje i inače poštujem. Ali ne mogu da pristanem na neobrazložene presude, zabrane i ucene. I mislim da to ne radim iz nekakvog samoljublja, već upravo suprotno, zato što svojoj deci, studentima, prijateljima ili ljudima kojima propovedam u crkvi neću imati šta da dam ukoliko na to pristanem. Ono što mi je postalo jasno od adolescencije potvrdilo mi je veoma ubedljivo i moje rano roditeljsko iskustvo: svaka silom iznuđena poslušnost uvek i nužno je gora od svake neposlušnosti, pogotovo one koja se zasniva na nekakvom moralnom i intelektualnom stavu, a ne na nezrelom odbacivanju autoriteta. Gora je *za mene* čak i kad sam ja taj koji je nameće jer je to siguran način da izgubim onoga koga želim da me posluša. Žao mi je kada vidim da čak i neki ljudi u kojima sam u različitim periodima svog formiranja video uzore, koje sam iskreno poštovao i poštujem, koji imaju toliko životnog iskustva, ovu prostu stvar ne shvataju."

VREME: Kako vidite budućnost Pravoslavnog bogoslovskog fakulteta i razrešenje krize?

VUKAŠIN MILIĆEVIĆ: Ove godine se navršava vek od početka njegovog rada. S obzirom na okolnosti u kojima je delovao, Fakultet je danas jedna veoma solidna akademska ustanova koja i u međunarodnim teološkim krugovima uživa nekakav ugled; povratak u okrilje Univerziteta 2004. dao je vetar u leđa jednom stvarnom preporodu kada je u pitanju kadar i drugi kapaciteti. Nadam se da aktuelna kriza ovo neće ugroziti i da će se brzo okončati. Čvrsto sam uveren i da većina među episkopima i sveštenstvom razume zašto je za Crkvu važno da se teologija izučava u skladu sa univerzitetskim standardima, da to nije nikakvo zanemarivanje njene *crkvenosti*, već da, upravo suprotno,

icemerje

Fotografije: Bojan Stekić

može samo doprineti boljem razumevanju tradicije na koju se tako često pozivamo, ali se tako retko zaista njome bavimo. Postoje brojni primeri na mnogim univerzitetima u Evropi koji ovo potvrđuju i nijedan koji to može da demantuje. Naročito mi je drago i to moram da istaknem, što sam se i kod mnogih kolega sa drugih fakulteta susreo sa jasnim razumevanjem problema i svešću o značaju koji akademska teologija ima za Univerzitet.

U situaciji gde se skoro pa proizvoljno odlučuje dokle države treba i sme da ide, a dokle Crkva treba i sme, ko je žrtvovan, a ko dobija?

Postoji mnogo socijalnih, političkih i etičkih razloga zbog kojih je neophodno da se što je doslednije moguće sprovede načelo odvojenosti Crkve i države. No, pored ovih postoje i crkveni razlozi. Politička moć i savez sa vlastima, istorija je mnogo puta pokazala, Crkvu su uvek vodili u čelični zagrljaj u kojem je ona gubila samu sebe i pretvarala se u sopstvenu negaciju, u *okrečeni grob*, da se poslužim novozavetnom slikom, u kojem je sahranjena vera hrišćana koja je umrla jer se zarazila virusom moći. U tom smislu, to što se danas grade hramovi, što tabloidi dele ikonice, što se izdvaja novac iz javnih finansija za crkvene potrebe, sve to ne znači da smo postali crkveniji, da je naša vera postala socijalna stvarnost. Naprotiv, moguće je da stvari stoje upravo suprotno, da nam deklarativna *crkvenost* služi kao puka pokrivalica za odsustvo stvarnog sadržaja koji bi našu veru, ukoliko je ima, preveo u socijalnu stvarnost. A kada nema stvarne vere, kada nema toga sadržaja, onda ostaju samo interesi konkretnih pojedinaca i grupa i to je ono na čemu su kroz istoriju vazda počivali ti mračni savezi *svetovnih i duhovnih vlasti*. Postoji jedna dobro poznata anegdota iz crkvene istorije koja govori o tome kakav treba da bude odnos Crkve, a naročito jerarhije, prema državi i društvu i kako se to vera prevodi, kako rekoh, u socijalnu stvarnost. Glavna ličnost je Sv. Vasilije Veliki, jedan od najznačajnijih teologa četvrtog veka. Modest, prefekt Istoka, isleđivao je u ime cara Valensa kesarijskog arhiepiskopa Vasilija kao vodećeg predstavnika protivnika careve verske politike. U carevoj i Modestovoj sviti bilo je mnoštvo episkopa i sveštenika, njihovih pristalica, koji su igrali ulogu svojevrsnog putujućeg crkvenog suda i sabora. Na pretnje konfiskacijom imovine, progonstvom i smrću Vasilije je odgovarao tako hrabro da je razoružani Modest na kraju u čudu uzviknuo kako niko nikada nije tako razgovaravao sa njim. Vasilije je na to, pred mnoštvom episkopa ulizica, odgovorio kratko: "To je zato što se nikada do sada nisi sreo sa episkopom." No, treba da znamo još nešto: nije samo Vasilijeva hrabrost Modestu i Valensu vezala ruke; oni su znali da iza njega stoji armija siromašnih i odbačenih kojima je Vasilije posvetio *Vasilijade*, svoje životno delo. A te *Vasilijade* nisu nikakav teološki spis, već je to bio kompleks naselja za ljude sa društvene margine izgrađen sredstvima Vasilijeve porodice i Kesarijske crkve, naselja u kojima su oni mogli živeti, hraniti se i raditi na način dostojan čoveka.

Dosta davno ste u nekoj emisiji izjavili da je Crkvi potrebno preosmišljavanje. Koje preosmišljavanje bi nam, po vama, trebalo na religijskom i društvenom planu?

Preosmišljavanje koje bi u fokusu imalo pojedinca, a ne kolektive. Jedino istinsko prihvatanje hrišćanske vere je ono lično, iz duboko ličnih razloga i sa duboko ličnim ciljem. *Vera pradedovska* tu ne pomaže. Takvo *preosmišljavanje* se može sprovesti kako na religijskom, tako i na društvenom planu. Na društvenom planu ovo znači izgradnju društva čiji je osnovni politički činilac građanin, a ne nekakav ekonomski, etnički ili religijski kolektivitet. Kada je u pitanju religija, ovo znači Crkvu za koju ne postoji ništa što je pretežnije od onoga o čemu govori Evanđelje, a za Evanđelje nema ni Jevrejina, ni Grka, ni Samarjanina, ni roba, ni slobodnoga, a pogotovo nema Srbina, Hrvata, Bošnjaka, Albanca...

Ali kada pojedinci pokušaju da, na bilo kom planu danas, upute samokritiku sopstvenoj zajednici, što bi bio nekakav put ka preosmišljevanju, onda sledi takav kontra-napad da institucija poput Crkve postane još zatvorenija, još teža za promenu i za bilo kakvu semorefleksiju. I šta onda?

Do napretka, do pozitivne promene motivisane uverenjima (što je ovde slučaj) nikada i nije došlo glatko, bez nekakve revolucije. Pozicije moći su po svojoj prirodi takve da je njihov osnovni imperativ da se održe, a uverenja kompromituju moć jer uvode princip koji je iznad, koji je korektiv, nešto u odnosu na šta bi trebalo da vrednujemo, sagledavamo i menjamo sebe. I to je nezgodno. Skoro da nema nijednog proroka u Starom Zavetu koji je mirno skončao. Ako pogledamo Novi Zavet i istoriju Crkve, najveći protivnici promena koje su donosile duhovnu obnovu bili su ljudi na pozicijama moći u verskim zajednicama. U čemu je problem? Crkva vekovima živi socijalnu paradigmu koja je njenoj prirodi strana. Novi Zavet ima ideal društvenog poretka koji se manifestuje kroz ideju služenja što je način da se suprotstavite izvoru svakoga zla – dominaciji čoveka nad čovekom. Možemo reći da je novozavetno učenje politička doktrina koja svakoj vlasti suprotstavlja ideal služenja i na toj doktrini čitava zajednica »

treba da počiva. *Koji hoće među vama da bude prvi, neka vam bude sluga*, to je rečeno veoma eksplicitno. Stalno se suočavam sa tim da treba da objašnjavam zašto ono što je rečeno i napisano nedvosmisleno jasno shvatam bukvalno. Nego kako? Raspravljamo o suptilnim teološkim problemima, ponekad i *suptilno izmišljenim*, a ono što je eksplicitno rečeno ostavljamo sa strane. Danas smo čitali odeljak iz Evanđelja u kojem Isus kaže da ko hoće da posti mora to da čini tako da niko od ljudi ne zna da on posti. A nama je danas post javna manifestacija pobožnosti. Ima još mnogo primera. Često razgovaram o ovome sa studentima – to što postoji takav konsenzus negiranja u vezi sa onim što je važno, dok se istovremeno tako žustro raspravlja o sasvim marginalnim pitanjima (forma posta, kalendar...) samo govori o tome u koliko se dubokoj krizi nalazimo.

Ali da bi zajednica trajala morala je nekako da se institucionalizuje.

Svih ovih 1700 godina, koliko nas deli od *Konstantinovskog obrta*, postojala je uvek nekakva alternativa crkvenom savezu sa vlastima, što samo po sebi govori koliko je takav savez problematičan. Prva velika alternativa, čije dimenzije sa ove istorijske distance teško možemo da pojmimo bez udubljivanja, bio je monaški pokret koji je u institucionalni okvir uklopljen tek u doba Justinijana. Ovaj pokret je u socijalnom smislu bio potpuno revolucionaran. Primera radi, kada je reč o pravima žena, monaške zajednice su bile radikalno egalitarne, što je izražavano i na simbolički način (a znamo koliko su tada simboli bili važni). Muškarci i žene su se isto oblačili, žene su se šišale na kratko da bi time pokazale da odbijaju socijalnu ulogu koja im je bila namenjena *u svetu*. Isto važi i u pogledu socijalnog i ekonomskog statusa; onoga trenutka kada bi postali članovi monaških zajednica, robovi i gospodari bi postajali braća i sestre, zajedno su i u istim uslovima živeli i radili i imali potpuno isti status. I druge epohe donele su slična stremljenja; setimo se samo franjevačkog reda ili različitih reformatorskih pokreta na Zapadu.

Kada tako postavite stvari, vidite li danas tu alternativu?

Naravno da vidim. Evo, danas (1. marta) je u dubokoj starosti umro Ernesto Kardenal, sveštenik, pesnik i sandinista. Uopšte uzev, *teologija oslobođenja* je verovatno najubedljivija alternativa koju je XX vek ponudio. A ona nije bila prosto priča, već socijalna praksa u najdirektnijem smislu. Pritom, važno je reći i to da je aktuelni papa prošle godine ukinuo zabranu sveštenodejstva koju je Kardenalu izrekao Jovan Pavle II. Dakle, glasovi dopiru i do najviših mesta. E sada, drugo je pitanje kako se postaviti u aktuelnom kontekstu, jer mi živimo u sistemu koji *malom koruptivnom intervencijom* ima sposobnost da sve usisa u sebe i svaku ideju obesmisli kako bi se održao. Tako, imamo *levičare* koji sprovode u delo najbrutalniji model kolonijalnog kapitalizma i od toga veoma dobro žive ili *patriote* koji žive od toga što trguju nacionalnim interesima. Imamo i Crkvu čiji društveni uticaj zavisi od toga koliko je sposobna da apsorbuje patološke sentimente povređenog nacionalnog ponosa. Upravo zato svu pažnju treba usmeriti na sužavanje prostora za tu *malu koruptivnu intervenciju*, a to se može samo slobodnim javnim delanjem, pri čemu svako treba da počne od sebe.

A šta bi onda Crkva, kada bi postojala volja, danas i ovde mogla da učini?

Za početak, Crkva treba da bude zajednica koja je spremna da u ime novozavetnih načela mira i dobre volje izađe iz atmosfere zatrovane mržnjom u kojoj živi. SPC jeste istorijski povezana sa sudbinom srpskog naroda, ali ona ne treba da bude servis za opravdavanje promašaja koje je taj narod u svojim lutanjima počinio drugima i sebi. Upravo suprotno, tražeći pravdu za svaku žrtvu i pozivajući na pokajanje, Crkva treba da bude spona toga naroda sa drugim narodima.

Niko ne dovodi u pitanje Jasenovac i sve užase koji su se desili Srbima u NDH, ali ako ćutimo o zločinima koje smo počinili kao narod ili, ako je lakše, koje je neko u naše ime počinio, ne kompromitujemo li time i svoje žrtve? Zar Evanđelje ne kaže eksplicitno: *šta hoćete da vama čine ljudi, činite i vi njima tako*. Šta mi hoćemo? Da dođu svi da nam se klanjaju, da priznaju naša stradanja? Čak i ako hoćemo da nam se klanjaju, moramo prvo mi da se poklonimo njima. Nije više reč o tome šta je ko kome uradio, već je reč o stavu i odnosu prema drugom, a to je valjda suština *verovanja*, jer vera je usmerenost celokupnog bića ka *Drugome*. Mi se i danas rado sećamo banjalučkog biskupa Alfreda Pihlera kao pravednika koji je šezdesetih godina pozvao svoju zajednicu da se javno izvini za zločine koje su počinile ustaše ili muftije Šefketa Kurta koji je rizikovao život da bi spasao tuzlanske Srbe od pokolja. A ko je od nas spreman da bude naš Pihler ili Kurt? Ili možda mislimo da nema potrebe...

Ali mi se s druge strane čini da neki postupci koji jesu dobri potpuno ostanu u senci.

Da, loše je to što se od te preplavljenosti prazninom ne vidi i kada se iznađe načina da se uradi nešto uistinu konstruktivno. Kada je u pitanju Beograd, ne mogu da ne pomenem narodne kuhinje koje je organizovalo Versko-dobrotvorno starateljstvo. Na širem planu je Čovekoljublje, još jedna crkvena dobrotvorna organizacija, uradilo ogroman posao tokom migrantske krize, a i dalje radi. Na svakom koraku čujem da ljudi imaju potrebu da vide da se njihova Crkva bavi takvim stvarima. I zato ne mogu da prestanem da se pitam zašto se sva snaga ne bi usmerila ka takvim ciljevima, umesto što trošimo ogromnu energiju u pokušajima da ucenimo druge da priznaju našu pravednost u koju i sami sumnjamo?

Često se govori o tome kako je "jedinstvo" nešto po sebi dobro, dok su "podele" loše. Da li mislite da se tim insistiranjem na jedinstvu dovodi u pitanje pravo na "drugačijost"?

I jedinstvo i drugačijost su u jednakoj meri podložni manipulaciji jer postoje

Nije problem u ratu koji je vođen, već u tome što se ovde ne zna za drugačiji način vođenja politike osim ratno-profiterskog

O Crnoj Gori

Ima ona čuvena Orvelova izreka o tome da ko kontroliše prošlost, kontroliše i sadašnjost. Upravo zato mislim da su aktuelna dešavanja u Crnoj Gori veoma pozitivna jer su ona pobuna protiv pokušaja da se uspostavi kontrola nad prošlošću sa ciljem da se jedan u svakom smislu korumpirani politički režim održi na vlasti u sadašnjosti. Takođe, pozitivna su jer pokazuju da crkvena reč, kada god je uistinu crkvena, nailazi na odziv. A crkvena je jer pokazuje da Crkva u Crnoj Gori ima snage da odvoji suštinu od forme, da ima snage da se oslobodi od nacionalističkog balasta i artikuliše poruku koja nailazi na dobar odziv u celokupnom društvu: videli smo, u litijama učestvuju i oni koji se izjašnjavaju kao Srbi, i kao Crnogorci; podržavaju ih i katolici, i muslimani, a ima ljudi koji u njima naprosto vide legitiman čin građanskog otpora autoritarnom režimu.

S druge strane, razočaran sam reakcijama dela levo-liberalne javnosti jer pokazuju nesposobnost da se stvari posmatraju izvan ustaljenih okvira, čak i kada činjenice nedvosmisleno jasno govore drugačije. Srpski nacionalizam, ma koliko bio problematičan, ne može biti razlog za to da se ne vidi kako je u pitanju pobuna protiv projekta čoveka koji je na vlasti već trideset godina, koji je prošao kroz neverovatne ideološke metamorfoze koristeći se veoma upitnim mehanizmima vladanja, a da pritom postoji izobilje tragova njegovih kriminogenih aktivnosti. I sada taj čovek predstavlja svoj projekat izgradnje državne crkve koji se zasniva na idejama opskurnog ustaškog ideologa Štedimlije, autora projekta Pavelićeve Hrvatske pravoslavne crkve, i to se nastoji prikazati kao nekakav doprinos izgradnji građanskog društva?!

i lažno jedinstvo i lažna drugačijost. A lažni su kada se njima manipuliše kako bi se time ostvario nekakav partikularni interes.

Imamo LGBT premijerku, ali ne zbog toga što smo od *ubij pedera!* za nekoliko godina evoluirali do uviđanja elementarne činjenice da postoji populacija koja ima svoja legitimna prava koja nikoga ne ugrožavaju, već zato što ovde vlast definiše šta je to prihvatljiva drugačijost, a šta nije. A kada pravo na drugačijost postane privilegija onda je to početak kraja svakog pluralizma u društvu. Vlast je kriterijum sveopšte realnosti jer je moć merilo istine. O vrednostima se govori samo kada se postavi pitanje ko je taj ko ih definiše. A valjda vrednosti, ukoliko su vrednosti, postoje po sebi i nisu nešto što se propisuje, već prepoznaje. I ovo naše propadanje, ovo gde smo sada, posledica je našeg isuviše dugog prepuštanja i očekivanja da uvek nekakva vlast rešava naše probleme. Kada shvatimo da je ipak do nas i do naše odgovornosti bez koje nema nikakve slobode, onda ćemo moći da promenimo ovo u čemu smo.

U čemu smo?

U stanju smo hladnog rata koji traje decenijama i to sa narodima koji govore istim jezikom kao mi, sa kojima delimo poreklo i zajedničku istoriju. Da li je priroda rata koji smo vodili objašnjenje toga što on toliko dugo traje? Ne može biti. Setimo se samo kako je sedamdesetih godina, 25 godina nakon tako užasnog razaranja kakvo je bio Drugi svetski rat, izgledala Evropa. Nije problem u ratu koji je vođen, već u tome što se ovde ne zna za drugačiji način vođenja politike osim ratno-profiterskog.

A odgovornost je čija?

Na svima. No, svakako je posebno velika odgovornost duhovnih elita, intelektualnih i verskih.

Ali su ona ujedno i ostrva otpora ili ih ne vidite tako?

Vidim da imaju potencijal da to budu, ali je njihova odgovornost utoliko samo veća.

I sada opet izvire pitanje obrazovanja.

Kriza vrednosti se najjasnije očituje u krizi obrazovanja. No, problem sa takvom krizom je u tome što njeni zli plodovi postaju očigledni mnogo nakon što je počela. Nažalost, isto važi i za obratni proces. Priča o lažnim diplomama je u tom smislu samo simptom. Mnogo puta smo proteklih meseci čuli od javnih poslenika, čak i sa najvišeg mesta, ne samo da obrazovanje nije isto što i znanje, već i da su oni često obrnuto proporcionalni.

Konačno, kako vidite situaciju u Pravoslavnoj crkvi na svetskom nivou?

Mi *de facto* imamo raskol koji se još uvek nije formalizovao. Tragedija je u tome što ne postoje saborski mehanizmi koji bi to sprečili, a oni ne postoje zato što pravoslavne crkve uglavnom žive neke izmeštene živote, u idejnom i istorijskom smislu. Carigradska patrijaršija živi zlatno doba Vizantije, Moskovska je zaboravila da se dogodila 1917. godina i vratila se u čelični zagrljaj države, a druge se crkve uglavnom još uvek bave devetnaestovekovnim nacionalnim pitanjima. Učaurene su u prošlim vremenima i žive izmešteno. Iako je ljudima koji se bave teologijom i crkvenom problematikom to možda blisko, pitam se kako sa javnošću komunicira poruka ljudi koji o sebi govore u množini i potpisuju se "božanstvenim" rukama sedeći na "najsvetijim" tronovima? Nije li to atak na realnost? Naravno, slične primedbe možemo da uputimo i Rimokatoličkoj crkvi, ali se tamo ipak o svemu ovome neuporedivo više govorilo, a mnogo toga se i uradilo. Drugo je pitanje da li je moglo i moralo još više. Pravoslavna crkva je pedeset godina sazivala Sabor da bi se na kraju pokazalo da je moguće "dogovoriti se" samo o onome u vezi sa čim i inače nije bilo spora. Aleksandar Šmeman je pre pedesetak godina stanje u pravoslavlju opisao rečima konfuzija i kriza, rekavši da je jedino dobro to što njima naprosto mora uslediti nekakvo buđenje. Danas se suočavamo sa još dubljom konfuzijom i krizom nego pre pedesetak godina, no, verujem da to i dalje ne znači da neće biti buđenja. Naprotiv. Mora ga biti, jer buđenje je sada pitanje opstanka. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Čovek koji je ubio Željka Ražnatovića

Pitanje je dana kada će ministar pravde Južnoafričke Republike Ronald Lamola potpisati odluku o izručenju Dobrosava Gavrića Srbiji, u kojoj je pravosnažno osuđen na 35 godina zatvora zbog ubistva Željka Ražnatovića, kriminalca, biznismena, saradnika tajnih službi, vlasnika fudbalskog kluba i najpoznatijeg paravojnog komandanta tokom ratova devedesetih, s nadimkom od kojeg se ledila krv u žilama – Arkan

Da li se i Dobrosav Gavrić osećao slično Robertu Fordu, liku iz filma *Jahači na duge staze*, u trenutku kada je 15. januara 2000. u holu nekadašnjeg hotela Interkontinental povlačio oroz svog pištolja uperenog u glavu Željka Ražnatovića Arkana? Pred kraj kultnog filma Voltera Hila koji se bavi životom i smrću bande sa američkog zapada koju je predvodio Džesi Džejms (Džejms Kič) sa svojim bratom Frenkom (Stejsi Kič), a u kojoj su aktivno učestvovali braća Janger (Dejvid, Kit i Ričard Karadin), Miler (Rendi i Denis Kvejd) i Ford (Kristofer i Nikolas Gest), kada je banda već u rasulu, Džesi se posle večere popne na stolicu da namesti nakrivljenu sliku na zidu kada Robert Ford izvuče svoj revolver i uperi ga u potiljak svom doskorašnjem vođi i prijatelju. U vrlo krupnom planu glumac Nikolas Gest izgovori čuvenu rečenicu: "Ubio sam Džesija Džejmsa." Braća Ford, koja su izdala Džesija za nagradu od 5000 dolara (u današnjem novcu više od 125.000), ovu scenu su godinama posle ubistva rekonstruisali po vašarima širom Amerike. O čemu li je razmišljao Garić kada je tog zimskog popodneva ušetao u hol hotela i obišao Arkana, Dragana Garića i Milenka Mandića Mandu koji su sedeli u separeu? Da li je, poput Roberta Forda, bio svestan da će tog dana ući u istoriju kao "čovek koji je ubio Arkana"? Očigledno nije jer je, po svemu sudeći, zajedno sa svojim saučesnicima Milanom Đuričićem Mikijem i Draganom Nikolićem Gagijem planirao da nikada ne bude otkriven. Uostalom, ostao je dosledan u svojoj odbrani pred svakim sudom da on nije umešan u zločin i da je u Interkontinentalu tog dana bio sasvim slučajno da bi se video sa svojim prijateljem Mikijem Đuričićem.

POLICAJAC NA BOLOVANJU

U vreme ubistva Gavrić je imao samo 23 godine, od kojih je već četiri bio aktivni policajac. Pola godine ranije, 1999, Gavrić je otvorio bolovanje i tokom oporavka, prema rečima tadašnjeg šefa Uprave kriminalističke policije pukovnika Milenka Erčića, radio je kao pripadnik obezbeđenja "kod viđenijih beogradskih kriminalaca". U međuvremenu je Gavrić uspeo da bude ranjen u nogu, nejasno je da li je to bio razlog za bolovanje ili ne?

"Po njegovom svedočenju u pitanju je bilo samopovređivanje, ali mi verujemo da je ranjavanje posledica obračuna unutar nekog kruga sa kojim se Gavrić družio", rekao je pukovnik Erčić na konferenciji za medije održanoj vrlo brzo po hapšenju Gavrića u januaru 2000. Povredu mu je sanirao loznički privatni ortoped Milomir Vasiljević, kojeg je Gavrić, rođen u selu Trbušnica kod Loznice gde je išao u školu, verovatno poznavao od ranije. Gavrićev zavičaj biće još jednom od velike važnosti nakon izvršenog ubistva.

Trebalo je imati veliku petlju pa ostati miran i privući se neopaženo Arkanu iza leđa dok je, legenda kaže, sa "prijateljima" popunjavao tiket za kladionicu u separeu Interkontinentala. Kasnije će se ispostaviti da su Komandantu, kako su ga zvali njegovi verni gardisti, društvo pravili "kontroverzni" biznismen Milenko Mandić Manda i pripadnik policije tadašnje države, Savezne Republike Jugoslavije, Dragan Garić. Staložen i pribran, Dobrosav Gavrić je tačno u 17.05 podigao pištolj u visini Arkanove glave i hladnokrvno mu ispalio tri hica u potiljak. Zatim je Mandiću pucao jednom u glavu i tri puta u telo. Dragan Garić je jedini od ove trojice koji je stigao bilo kako da reaguje, ali je i on dobio dva metka u grudi. Ovim trostrukim ubistvom završila se, posle punih 47 godina života, karijera najpoznatijeg kriminalca na prostoru nekadašnje Jugoslavije a i šire. Samo od pomena njegovog imena krv se ledila u žilama običnih smrtnika, ali još više kod mnogobrojnih pripadnika podzemlja.

OD ŽENSKIH TAŠNI DO LIGE ŠAMPIONA

"Svoju dugu i uspešnu karijeru u tom poslu Željko Ražnatović (1952, Brežice, Slovenija) započeo je sa dna: kao klinac je krajem šezdesetih godina otimao ženama tašne u Tašmajdanskom parku, a jurio ga je – kažu – mlađani pozornik Radovan Stojičić Badža (zamenik ministra unutrašnjih poslova od 1992. do 1997. kada je ubijen; prim. nov.), kome je to bio jedan od prvih sektora", pisao je Miloš Vasić u "Vremenu" od 22. januara 2000. "Uhvaćen u povratu, mladi Željko 1969. dobija prvo tri godine, pa još šest meseci u maloletničkom zatvoru. Otac Veljko, pukovnik JNA, i majka Slavka nisu bili srećni zbog toga; još manje kada se Željko uputio u Evropu da tamo okuša lopovsku sreću. Snažan, okretan i hrabar, nadaren specifičnom pameću za taj posao, krenuo je u niz pljački banaka i draguljarskih radnji po Italiji i severnoj Evropi."

Tokom sedamdesetih godina prošlog veka, Arkan je "operisao" po Švedskoj, zatim prešao u Belgiju, gde je uhapšen, ali je uspeo da pobegne iz zatvora, zatim mu se sve isto desilo i u Holandiji, da bi u Frankfurtu 1981. bio ranjen prilikom pljačke zlatare, ali beži iz zatvorske bolnice. Ponovo pada u Švajcarskoj i ponovo

RANJAVANJA, ZATVORI I ČEKANJE EKSTRADICIJE U SRBIJU: Dobrosav Gavrić Gavra ispred Palate pravde 2004.
Foto: Marko Đoković

beži iz zatvora – ovog puta pravo u Jugoslaviju. Tu pravi dva incidenta, jedan kad puca na milicionere nasred beogradske ulice, a drugi put kad pretuče muškarca u liftu zgrade u kojoj se kockao. U oba incidenta se legitimiše kao pripadnik savezne milicije.

"Tada je više likova iz beogradskog podzemlja izjavilo da je Arkan već 'godinama' radio kao saradnik Uprave za jugoslovensku neprijateljsku emigraciju Službe državne bezbednosti Saveznog SUP-a", piše dalje Vasić i dodaje: "Njihovo tumačenje bilo je da je Arkanov otac Veljko, videvši da ima sina barabu, zamolio svog prijatelja Staneta Dolanca, tada saveznog sekretara za unutrašnje poslove, da se zainteresuje za malog i zaposli ga nekako. Arkan se, izgleda, uklopio u Dolančev dosta nekonvencionalan koncept borbe protiv neprijateljske emigracije: da ih je najbolje pobiti, to jest."

Zatim su počeli da se pripremaju međunacionalni sukobi koji će kulminirati građanskim ratovima tokom devedesetih. Krajem novembra 1990. Arkana je, zajedno sa trojicom saputnika, uhapsila hrvatska policija u Dvoru na Uni zbog povećeg asortimana pištolja i automatskog oružja koje su im našli u automobilu. Na sudu u Zagrebu branio ga je veliki tim uglednih advokata među kojima su bili Srđa Popović iz Beograda i Zagrepčanin Silvije Degen. Na desetu godišnjicu Arkanovog ubistva 2010, Filip Švarm u "Vremenu" piše: "Dok je Arkan u zagrebačkom zatvoru Remetinec na video-rekorderu gledao filmove koje su mu donosili čuvari, Bogdanović i Stanišić su neumorno pregovarali sa hrvatskim kolegama po funkciji, Josipom Boljkovcem i Josipom Perkovićem. Kakav su sporazum postigli i uz kakve kompromise, nikad se nije saznalo. U svakom slučaju, Arkan je u junu 1991. u Zagrebu osuđen na pet godina zatvora i pušten da se do pravosnažnosti presude brani sa slobode. Odmah je privatnim avionom odletio za Beograd."

Da je Arkan imao neke veze sa srpskom tajnom službom govori i činjenica da je organizovao i naoružao paravojnu jedinicu Srpska dobrovoljačka garda, sa kojom je učestvovao u borbama u Bijeljini i krajem rata 1995. u okolini Ključa u Bosni i Hercegovini, ali je ona najveći deo ratovanja provela u svojoj bazi u Erdutu u istočnoj Slavoniji. Nije to bila jedina paravojna jedinica koju je direktno ili indirektno osnovala i njome izdaleka rukovodila Služba državne bezbednosti, ali je svakako bila najpoznatija i najzlokobnija, a njen prvi i jedini komandant Željko Ražnatović Arkan postao je slavna ličnost. Njegovo vojevanje obeležila je izuzetno stroga disciplina u Gardi, ali i očigledne ratne i neratne pljačke skoro na svakom mestu gde su se pojavili. U toku NATO bombardovanja 1999, Haški tribunal otpečatio je optužnicu protiv Arkana u kojoj su mu stavljeni na teret ratni i zločini protiv čovečnosti u okolini Sanskog Mosta izvršeni u leto 1995. Nešto ranije, te 1995. godine Arkan se oženio folk pevačicom Svetlanom Cecom Veličković, dobio sa njom dvoje dece i u poslератnom periodu gradio imidž porodičnog i poslovnog čoveka zaljubljenog u fudbal. Tvrdio je da u fudbalskom klubu "Obilić",

»

na čijem je čelu bio, ima samo gubitke i da mora iz svog džepa da finansira trnovit put kroz kvalifikacije u Ligu šampiona. "Obilić" je 1998. ispao iz kvalifikacija, dve godine pre nego što će Arkan biti ubijen.

LOŠIJE OD BEKSTVA

Čim je ispalio smrtonosne hice u Arkana i njegove prijatelje, Dobrosav Gavrić je zapucao u vazduh, valjda želeći da izazove još veću paniku kod prisutnih. Jedan metak je pogodio ženu koja je bila na privatnoj proslavi. Zvonko Mateović, Arkanov telohranitelj, u tom trenutku je bio u jednom od hodnika hotela gde se nalazio butik u kojem je bila Ceca Ražnatović. Otrčao je do hola i pucao u čoveka koji je bežao ka izlazu. Da li je Mateović izuzetan strelac ili je samo imao sreće, tek jedan je metak, ispaljen sa skoro tridesetak metara, pogodio Gavrića u kičmu. Gavrić je pao u blizini vrata, ali je uspeo da ispuže napolje i pobegne. Iste večeri policiji je stigla dojava da je u loznički bolnicu primljen muškarac ranjen iz vatrenog oružja. Naime, Gavrića je neko odvezao do Loznice njegovom starom poznaniku doktoru Milomiru Vasiljeviću, koji je rekao da on tu povredu ne može da sanira i da mora što pre da bude prebačen u bolnicu. Kasnije će se saznati da je Gavrića ispred hotela pokupio saučesnik Milan Đuričić Miki, da ga je odvezao na Bežanijsku kosu gde su ih sačekali Dragan Nikolić Gagi i Zoran Nikolić Pegla. Oni su umešali još nekoliko pripadnika podzemlja da Gavrića prebace u Loznicu, a njih preko Drine u Republiku Srpsku. Na sudu je utvrđeno da ti ljudi nisu imali saznanja o planu da se likvidira Arkan, pa su osuđeni za pomaganje izvršiocima posle učinjenog krivičnog dela. Prvi je uhapšen Pegla, koji je vrlo brzo umro u pritvoru od posledica HIV-a. Dva meseca nakon atentata predao se i Miki Đuričić, dok je Gagi Nikolić bio u bekstvu sve do 2003. kada je uhapšen u Beču.

SUĐENJA

Bez obzira na to što su optuženi sve vreme insistirali na svojoj nevinosti, prva presuda im je izrečena 2001, kada je Gavrić dobio 20 godina, Miki i Gagi po 15 godina zatvora, a ostali pomagači osuđeni su na kazne od tri do šest godina. Sledeće godine Vrhovni sud je poništio presudu i naložio novo suđenje, koje je kasnije prekinuto dok se čekala ekstradicija Dragana Nikolića iz Austrije. Gavrić i Đuričić su 17. oktobra 2003. pušteni da se brane sa slobode jer novo suđenje nije završeno u predviđenom roku od godinu dana. Njih dvojica su se sledeće tri godine uredno javljali policiji, bili redovni na ročištima, a onda, kada je zakazano izricanje presude 2006, jednostavno nestali. Kazne su im drastično povećane u odnosu na prvo suđenje: sva trojica su dobila po 30 godina, a samo je Nikolić upućen na izdržavanje kazne. Vrhovni sud je na apelaciji godinu dana kasnije Gavriću povećao kaznu na 35 godina, dok su drugoj dvojici kazne potvrđene.

ČOVEK ČIJE JE IME IZAZIVALO STRAH: Željko Ražnatović Arkan
Foto: Ron Haviv

Pet godina je prošlo, a o Gavriću i Đuričiću nije bilo ni traga ni glasa. Krajem 2011. u Južnoafričkoj Republici u svom automobilu izrešetan je i ubijen narkobos Siril Bik. S njim u vozilu ranjen je i njegov telohranitelj Saša Kovačević sa pasošem i vozačkom dozvolom izdatim u Bosni i Hercegovini – priveden je, ali i vrlo brzo pušten. Nekoliko meseci kasnije Saša Kovačević je uhapšen zbog posedovanja kokaina, a preko otisaka prstiju identifikovan je kao lice sa Interpolove poternice kojeg Srbija traži zbog ubistva Željka Ražnatovića Arkana. Dobrosav Gavrić baš nema sreće u profesiji koju je izabrao: tri puta je bio ranjen. Već devet godina Gavrić se bori da ne bude izručen Srbiji tvrdeći da mu je bezbednost ovde ugrožena. Čak je zatražio i politički azil u Južnoafričkoj Republici, ali mu je taj zahtev odbijen. Početkom februara sud u Južnoafričkoj Republici odlučio je da su ispunjeni svi uslovi da Gavrić bude izručen Srbiji. Ako viša instanca ne usvoji žalbu, presuda će postati pravosnažna i čekaće se samo potpis ministra pravde za ekstradiciju. U međuvremenu, u mafijaškom obračunu pre dve godine u istoj državi ubijen je Milan Đuričić Miki. Da Gavrić možda ima razloga za zabrinutost govori atmosfera sa prvog suđenja 2001, koju je u "Vremenu" opisao Jovan Dulović: "Kao što se i pretpostavljalo, tokom dvodnevnog suđenja atmosfera u punoj sudnici bila je veoma napeta sa čestim upadicama pojedinaca iz grupe od dvadesetak ljudi u crnim kožnim jaknama, čije je ponašanje bilo blizu bahatog. U beogradskom podzemlju tvrde da ako bi sud pustio na slobodu optužene, posle dvanaest sati niko od njih ne bi više bio živ. Stigla bi ih osveta Arkanovih gardista koji su optuženom Đuričiću glasno dobacivali: 'Rekao ti Skole da mu poneseš džemper i sendvič', ili predlagali: 'Pustite Mikija na slobodu.'"

Zoran Uskoković Skole je pripadnik srpskog podzemlja kojeg je u proleće 2000. u filmskoj poteri automobilima likvidirao Zemunski klan pod rukovodstvom Dušana Spasojevića Šiptara i paradržavnom logistikom Milorada Ulemeka Legije. Pre skoro dve godine dnevni list "Kurir" je objavio intervju sa Draganom Nikolićem Gagijem, koji izdržava zatvorsku kaznu od 30 godina, u kojem je rekao da mu je Skole naručio Arkanovo ubistvo i da je zato angažovao Gavrića i Mikija. Iz svog stana održavao je vezu sa Skoletom, Gavrićem i Branislavom Jeftovićem Jorgom (ubijen 2004), koji je trebalo da bude mamac za Arkana. Naime, Jorga je tog 15. januara Arkanu nudio na prodaju audi A8 koji je bio parkiran ispred hotela. Arkan nije bio zainteresovan, sa obrazloženjem da on vozi samo džipove.

"Paralelno su me zvali Skole iz Nemačke i Jorga iz hotela i tvrdili suprotno – da situacija jeste dobra!", ispričao je Gagi za Kurir. "U jednom trenutku sam pozvao Gavrića i rekao mu: 'Nema problema, odustaćemo. Ti si moj brat i kum, ako ti kažeš da nije za reakciju, onda nije. Ne mora danas.' Više sam verovao Gavriću. Nekoliko trenutaka kasnije ponovo me je pozvao. Samo je rekao 'krećem' i prekinuo vezu. Pozvao sam ga ponovo, ali više nije bio dostupan." ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

DRAGAN ILIĆ

Restart B92

Mi koji smo radili na B92 malo smo odahnuli kada se ime promenilo, jer više nije bilo čak ni simbolične veze sa onim što smo radili

Protekle nedelje sam na bilbordima ponovo ugledao znak B92, a spotovi na televiziji O2 najavljivali su famozni "restart" prikazujući simbolično podizanje sistema. Unapred se izvinjavam zbog donekle ličnog tona ovog teksta, ali ću pokušati da što objektivnije shvatim situaciju ove medijske reinkarnacije.

Počeo bih od činjenica vezanih za život pokojnika, kao što počinju svi posmrtni govori.

Radio B92 rodio se 15. maja 1989. Tu je koren svega i tu je nastao imidž buduće medijske kompanije. Tako je začet brend koji je postao znak za modernu, antiratnu i profesionalnu medijsku kuću. Iz današnje vizure namerno izbegavam potrošen izraz "nezavisni", mada je Devedesetdvojka verovatno uspela da, naročito devedesetih godina, osvoji najveći stepen slobode na ovim prostorima.

Sajt radi od 1996. Sećate se sigurno, jer tada su stotine hiljada ljudi hodale u protestnim šetnjama, i dok su drugi dobijali jaja i farbu, nama su skandirali ime pod prozorima u Domu omladine. Zvuk "šetnji" i kanal za transmisiju te energije bio je B92. Sliku smo dobili tek kada je pao Sloba.

TV B92 emituje se od 6. oktobra 2000.

Nakon kupovine TV Foxa (koja je postao TV Prva) 2010, godinama je trajala farsa o posebnom entitetu koji je vlasnik B92, mada je svima bilo jasno da se radi o grčkoj Antena grupi.

Ludi su se pravili i članovi REM-a, ali i rukovodstvo Foxa, jer zakon nije dozvoljavao vlasništvo nad dve televizije sa nacionalnom frekvencijom. Septembra 2015. priznata je vanbračna veza, Antena grupa postala je zvanični većinski vlasnik.

Dve godine kasnije dogodila se promena u O2, a Radija B92 u Play radio, ostao je samo sajt *www.b92.net*. Sergej Trifunović postao je zaštitno lice kampanje "Diši duboko", TV spotovi nisu emitovani zbog političke nepodobnosti aktera, pa su ostali samo audio-džinglovi. U julu 2019. nagrađen je logo O2 "Adesign Award" u Italiji, autorke Dragane Stojanović. A onda je usledila nova mistična preprodaja, ponovo preko kiparske kompanije, parama Telekoma. Kablovski operater Kopernikus kupio je dve televizije sa nacionalnom pokrivenošću, Prvu i O2.

Povratak brenda B92 menadžment pravda "restartovanjem, marketinškim osveženjem, vizuelnim i programskim doživljajem televizije", ali se takođe gledaoci obaveštavaju da će zaštitni znak ostati kratke vesti, sportski, serijski i filmski programi.

Istina je da se radi o kreativnom promašaju epskih razmera, jer se niko od vajnih menadžera i "stručnjaka za medije" nije setio da igrom slučaja u Velikoj Britaniji postoji prilično poznat globalni operater O2, koji je, opet logično, upozoravao i Grke i Kopernikus da to neće moći. Još je luđe višegodišnje ignorisanje upozorenja, pa je verovatno na kraju zapreće sudom i gazde su shvatile da je đavo odneo šalu.

Otud dakle ova neobična promena imena, takoreći restart.

Kada malo bolje razmislim, ovaj izraz možda dobro opisuje pokušaj vlasnika da gašenjem i paljenjem "podignu sistem" koji je crkao. Tu se radi o gotovo sujevernom pokušaju da će se nešto promeniti ako izvučeš kabl iz struje ili, na starijim modelima, zvekneš televizor negde sa strane jer gubi kontakt.

Mi koji smo radili na B92 malo smo odahnuli kada se ime promenilo, jer više nije bilo čak ni simbolične veze sa onim što smo radili. Zato je povratak imena B92 nalik na ekshumaciju babe ili dede, koji će moći da ožive samo kao medijski zombiji.

Takođe, već površnim pregledom sudbine Devedesetdvojke, vidi se kako je zbog profita i političkog pritiska nestao jedini kredibilan medijski brend u Srbiji u poslednjih 30 godina. Da budem potpuno jasan, brend je svakako i TV Pink, ali se radi o potpuno drugom žanru.

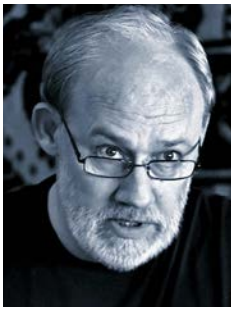
Kako je onda bilo moguće da se sve te prodaje odvijaju preko sumnjivih entiteta, ofšor kompanija, sa kupcima koji su hteli da kupe samo ime i nacionalnu frekvenciju. Kupuju se i prodaju mediji svakoga dana širom sveta, ali samo su se kod nas identitet i kredibilitet jedne medijske kuće (koji je internacionalno prepoznat) prilagođavali svim tranzicionim guzicama, pardon, investitorovom portfoliju. Zamislite samo kako bi izgledalo kada bi se identitet svetskih televizija menjao sa svakom dokapitalizacijom ili promenom udela u vlasništvu.

Kako bi to izgledalo da, recimo, neko kupi "Politiku", a poređenje je potpuno smisleno jer se radi o kompaniji sa istorijom i ugledom, pa ubaci golu žensku na treću stranu, ili duplericu, a na deset strana počne detaljno da nas informiše o Zadruzi, Parovima, želucu Darka Lazića, ili golim fotkama Dare Buba Mare ili Jelene Karleuše? Možda bi to povećalo prodaju lista, ali zašto bi bilo potrebno da uništite kredibilne novine da biste dobili tabloid?

Zato podsećam familiju i prijatelje da je rođendan B92 15. maja, a o sahranama i reanimacijama neka razmišljaju drugi. ¶

“Pitanjima na odgovore”

Vrhovni politički autoritet ne prihvata suštinski dijalog o promenama u društvu, zato se mora preći sa građanskih protesta na forme građanske neposlušnosti. Prvo, ojačati proklamovani bojkot izbora za vučićevske organe vlasti, ostavljajući toj grupi i satelitima da ostanu sami, razgolićeni do kraja i “pogase svetla” u našoj “balkanskoj krčmi”. Bez suštinske promene politike, svejedno je ko vlada u Srbiji

Piše: **Prof. dr Duško Radosavljević**

Redovni profesor Fakulteta za pravne i poslovne studije “Dr Lazar Vrkatić”, Novi Sad, Univerzitet Union, Beograd i predsednik Vojvođanske politikološke asocijacije

U sadašnjem sazivu parlamenta Srbije imamo predominantnu političku partiju, koja upravlja svim tokovima političkog, ekonomskog i kulturnog života. Nominalno, zalaže se za evropske integracije bez atlantskih. Tu započinju problemi vezani za bilo koju smislenu politiku, uključujući promenu Ustava Republike Srbije. Predočava se da se “*nešto*” sa Ustavom mora učiniti, zbog diktata EU, što je duboko pogrešno. Ustav treba menjati zbog potreba društva u Srbiji, ne zbog stranaca! Jer, mi nemamo odgovor na centralno pitanje: postoji li minimalni dogovor o pitanjima ustrojstva države, perspektivama iste, razvoju, itd? Odnosno, na četiri osnovna pitanja:

– Kako popraviti nakaradni politički sistem?

– Kako dokinuti balkansku verziju neoliberalnog ekonomskog modela?

– Kako dugoročno definisati razvoj države i društva?

– Kako definisati Strategiju izgradnje države, bazirane na zadržavanju mladih, stručnih i obrazovanih u Srbiji?

Odavno egzistira stav o Srbiji kao *nedovršenoj državi*. Naše mišljenje nije usamljeno. Pisali su o tome Zoran Đinđić, Nenad Dimitrijević i Milan Podunavac. Imajući u vidu slučajeve Savamale, navijačkog divljanja na autoputu, nejasnu okupaciju Beograda od organizovane taksi-armade, izbora u lokalnim sredinama i sličnih događaja, Srbija je sve više “*slaba država*”, što je doskora bila odlika zemalja podsaharske Afrike, gde otkazuju određeni ili svi segmenti države. Bojimo se da gore navedene rabote idu u prilog više ovakvoj tvorevini, nego smislenoj aktivnosti nužne promene Ustava.

Tomas Džeferson je shvatio vezu između građanskog obrazovanja i slobodne vlade insistirajući na “narodu, kao ultimativnom čuvaru svoje slobode”; demokratija se ne dobija na poklon, ona se zaslužuje, mukotrpno i staloženo izgrađuje u dužem periodu. Osnovni put je da čuvamo građanske tekovine, pravimo “zakone koji će nam odgovarati i kad smo na vlasti i kad smo u opoziciji”(Slobodan Selenić), izgrađujemo “ustavni patriotizam”(Jirgen Habermas), pa bi bilo nade za nas.

FENOMEN VUČIĆ

Vučić se na Zapadu doživljava, slično Miloševiću, kao faktor stabilnosti, jer se tamo poštuje politika *stabilokratije*. Kod nas vlast, putem podobnih medija, širi najniže populističke obrasce ponašanja, a od međunarodne zajednice biva prihvaćena kao činilac dugoročnog mira, što jeste cinizam čerčilovskog tipa, “mi nećemo živeti tamo...”.

Vučić cepa poslednje elemente kohezije u društvu. Krši ustav, razvlastio je državne institucije, svodi ih na ličnu arbitražu ili arbitražu njegove političke opcije. Sve lošije ocene EU svedoče da zapadnjaci znaju istinu o takvoj vladavini, pa se postavlja pitanje do kada će biti faktor stabilnosti u Srbiji? Osam godina nije malo da se nešto uradi ako je imao takav mandat; osam godina jeste dug period za obične ljude, građani su ostali bez nade, a mladi otišli iz zemlje. Zbog takve politike on nije faktor stabilnosti. Ako se još uvek neko zavarava da je tu zbog Kosova, onda moramo reći da Kosovo ne može biti izgovor za sve političke probleme, kojih Srbija ima previše.

ZATIRANJE GRAĐANSTVA I OPOZICIJA U SRBIJI

U Srbiji imamo svesno rušenje demokratskih načela, koja se pretvaraju u potiranje celokupne demokratije, kao organizovanja političkog života u zajednici. Zato građani imaju pravo i dužnost da brane demokratiju, zalog budućnosti svoje i generacija koje dolaze. U modernim društvima građanin je suveren, on nema kome delegirati to svoje neotuđivo pravo! Kada se pojavi uzurpator, odgovor je otpor i građanska pobuna!

U Srbiji su “razvaljene” sve oblasti društvenog organizovanja. Nijedan društveni podsistem nije u dobrom stanju! Nakon trideset godina višepartizma ne možemo uočavati da postoje problemi, vreme je da se oni rešavaju, jer dno je vrlo, vrlo blizu. Razorena društvena struktura mora se temeljito pretresti i reorganizovati, jer će, bez obzira na političku vlast, generirati iste, verovatno još strašnije društvene sukobe.

Tri stvari imamo na umu – evropske integracije, Vojvodinu i civilno društvo; dodali bismo tome i dogovor o principima ra-

zvoja države, uz nužnost održavanja ustavotvorne skupštine, u svrhu stvaranja institucija *normalne* države Srbije.

Vrhovni politički autoritet ne prihvata suštinski dijalog o promenama u društvu, zato se mora preći sa građanskih protesta na forme građanske neposlušnosti. Prvo, ojačati proklamovani bojkot izbora za vučićevske organe vlasti, ostavljajući toj grupi i satelitima da ostanu sami, razgolićeni do kraja i "pogase svetla" u našoj "balkanskoj krčmi". Bez suštinske promene politike, svejedno je ko vlada u Srbiji! Moramo stvoriti realnost da se politika kreira i sprovodi u institucijama, uz kontrolu jakog civilnodruštvenog sektora, da profesori predaju, glumci glume, studenti uče, lekari leče, zidari zidaju, radnici rade. Predugo rešavamo stvari izvan institucija – dosta je života na ulici!

Vreme prolazi, građani, sada uglavnom partijski aktivisti, uredno protestuju protiv režima, pa pitamo: *šta da se radi*? Opozicija neubedljiva, teško uočljiva, još bitnije, šta joj je program? Ne poistovećujemo je sa Savezom za Srbiju, to nije produktivno. Pomenute stvari – evropske integracije, Vojvodina i civilno društvo – moraju biti dopunjene "jačom" političkom ponudom, da bi se formirala bojkotaška, predizborna, "narodno frontovska" koalicija. To znači, pojačanje sa Pokretom slobodnih građana, Ne davimo Beograd i mrežom lokalnih građanskih pokreta. Ili, da se opozicija svrsta u nekoliko kolona, u jednoj Savez za Srbiju bez DS, u drugoj DS, sa pomenutim građanskim organizacijama.

Utisak je da je Savez za Srbiju propustio trenutak da se šire nametne biračima, širio se na slabo uticajne organizacije, zanemarivao saradnju sa udruženjima i pokretima građanskih inicijativa u lokalnim sredinama, kao i na javnoj sceni Srbije. Pobornici smo saradnje sa takvim organizacijama, iskazanih kao nositelja ozbiljnih građanskih vrednosti, poznavalaca realnih problema i animatora znatnog broja građana u lokalnim političkim zajednicama. Ove inicijative vraćaju politiku njenim osnovama – usklađivanju društvenih interesa.

Dok su građanski protesti u Srbiji išli u pravcu zalaganja građana za bolji život, standard, perspektivu, vladavinu prava, kvalitetniju privredu, upravu, školstvo, zdravstvo, da mladi ostanu ovde... imali su svežinu i svoju logiku. Tražili su da se celokupni odnosi u državi promene, na prvom mestu – da Vučić ode. Iz istorije znamo, to će se desiti jednoga dana. Ali, da li će prosta zamena jednih loših sa drugima, za koje nismo sigurni kakvi su, biti dovoljna? Srednjeročno, nužno je napraviti dogovor, plan, program, od strane postojećih opozicionih partija, NVO sektora i nezavisnih eksperata, kao program rada Privremene demokratske vlade, radi organizovanja izbora za Ustavotvornu skupštinu. On bi sadržavao nužne promene zakona u oblasti partijskog organizovanja, finansiranja partija, izbornog procesa, zakone o nevladinim organizacijama, sindikatima, medijima, javnim preduzećima i ustanovama, o regulatornim telima, univerzitetu, i mnogo toga još. Bio bi osnova za temeljno čišćenje države ogrezle u korupciji, partijskim zloupotrebama, mahinacijama, nepotizmu i maltretiranju običnih građana. I, naravno, lustracija! Bez toga nema osnova za rad, razvoj i život budućnosti! Mora se, kao u Drugom svetskom ratu, reći – "Nema povratka na staro".

O "VOJVOĐANSKOM FRONTU"

"Vojvođanski front" je "firma" koja treba da plasira i proda staru robu, ideju iliti mit o istrajnoj borbi za bolji status Vojvodine, za njen autonomniji položaj. Suštinski, to je "hvatanje za vazduh" ocvalih i preživelih političara, koji krivotvore istinsku potrebu da se ovo pitanje počne rešavati.

Uloga LSV je tu apsolutno upitna, ista je učesnik u vlasti, novosadskoj, pokrajinskoj, na nivou države, od 1996. godine, gde nije uspela da nametne nijedno pitanje bitno za boljitak Vojvodine. Aktivnosti oko VF izraz su brige da se brojni partijski aparat pozicionira, situira i materijalno obezbedi. Ova formacija treba i da pacifikuje pojave ozbiljnije autonomaške opcije, koja će se neumitno pojaviti, ugledne lokalne inicijative i nevladine organizacije i da bude Vučićeva "omiljena vojvođanska opozicija".

Memorandum o budućnosti Vojvodine je krpež, pačvork starih ideja, napabirčenih od nekadašnjih časnih vojvođanskih stavova i zalaganja, najvećim delom izneverenih od opcija koje su ga sada potpisale, dokument za jednokratnu upotrebu. Domet projekta je da se ova opcija "provuče kroz iglene uši", ućare određena mesta u parlamentu, uz davanje legitimiteta Vučićevom režimu, njegovoj viziji "slobodnih" izbora.

Uloga LSV u političkom životu Vojvodine i Srbije predvidljivog je obrasca ponašanja i političkog delovanja. Od sredine 90-ih godina prošlog veka Liga selektivno pristupa vojvođanskim koalicijama. Ignoriše se Vojvođanski pokret, preziru se civilno društvene ideje i organizacije. Koalicija Zajedno za Vojvodinu 2004. godine biva razorena otimanjem mandata, slično se ponavlja i 2008. godine, pa se stiče utisak da je LSV-u bitan vojvođanski "plašt" u izborima, uz naglašeno "vojvođanstvo" ("tačku na pljačku", "di su naši novci?"). Tu se "pecaju" ostaci autonomaških glasova, svesno bežeći od svoga imena, kompromitovanog vragolijama i ponašanjem dugovečnog predsednika i njegovih najbližih saradnika.

Odlukom DSHV da uđe u VF, uz neke manje vidljive manjinske partije, VF igra na kartu dobijanja statusa "manjinske koalicije", gde je lakše upasti u parlament. Rezultat – pojedinci će se namiriti, tzv. "partije" preživeti, nastaviće se propadanje Srbije i Vojvodine, a ideja autonomije će biti bitna samo 2-3 meseca pred izbore, kao i uvek.

Sumiramo, da bi bilo fronta, potrebne su ozbiljne političke partije, ljudi, partijski članovi, aktivisti civilnog društva, sindikalci, profesori i studenti, radnici i seljaci, sa organizacijom neokaljanih i nešto mlađih aktera u politici, inoviranog programa za Vojvodinu, sa jakom socijalnom dimenzijom, prepoznavanjem manjinskih, razvojnih i drugih pitanja, sa viđenjem razrešenja sveukupne krize u državi. To zahteva traženje političkih partnera i saboraca, liberalne, demokratske, proevropske, civilnom društvu i decentralizaciji naklonjenih političkih opcija. Tada bismo mogli govoriti o vojvođanskom frontu. ¶

Čuči čavka na čamcu

Dvojka je dirigovala, Četvorka skinu kapuljaču sa glave, pa uze da se presamićuje i bljuje, Časni sudija ga obiđe i izmasira mu vrat

Motel "Jezero", nadomak Topole, gde se na Čisti ponedeljak, prvi dan uskršnjeg posta, tradicionalno održava manifestacija "otmenog ispijanja vina". Na vratima sale za svadbe i druga slavlja, plakat na kome stoji da je tu slavno i tradicionalno takmičenje u ispijanju vina – Vitez zlatne kapljice. Još na plakatu piše da se manifestacija održava pod nazivom "Vino piti, a ne opiti se".

Zakoračivši u salu, reporter odma primeti da je renovirata, osvetljenje plafonsko, pink, crvena, plava, rezedo, žuta i druge boje smenjivale su se i davale vrlo otmen utisak. Sala bila i proširena, vazdan stolova, zastrtih žutim "Jelen pivo" stolnjacima, stolice obučene u belo, sa žutim pojasom, na kome je, pozadi, bila velika i okrugla srebrna kopča.

A IZ OKA SUZA KANE

U vrhu sale, na jedan stepenik uzvišenju, dužni sto, zastrt belim cigovanim stolnjakom, šest stilskih stolica za takmičare. Zid iza stola, na kome su bile slike sa mrtvu prirodu, manastiri i bele čaplje u letu, prekrivala je prozirna zavesa. Na bini je bio i veliki crni zvučnik, i veliki i crni metalni čiviluk. U levom ćošku sto za muziku, do njega sto Vitezova, ranijih pobednika, po sredini Časni sud, levo pres astal.

Gazda objekta, Rade Simić, sede za sto vitezova, pojavi se i Časni sud, koji je predvodio gospodin Slobodan, gosti uzeše pristižu, Časnom sudu se javi ekipa iz Čačka, prijavi se krupan momak u trenerci, ličnu kartu pruži i žensko, crna raspuštena kosa, a crne i dokolene čizme, u plavu žaketu, koje bilo u društvu sa Krupan momak.

Časni sud čestita Dami raspuštene kose, ispred takmičarskog stola, po itisonu, zalepiše belu traku, po kojoj će, kad dođe vreme, odaju takmičari. Iz svog ćoška se javi muzika, bela organa "Korg", ćemane, harmonika "Guerini", kojoj je u natpisu nedostajalo samo poslednje slovo, krenuše instrumentalno, konobar istera kolica sa vinom, ustade pevač, *Oprosti što sam tvoju ljubav krao...*

Vrhovni sudija Slobodan, koji je preuzeo i ulogu voditelja, preko mikrofon najavi da još 15 minuta čekaju da ko hoće skupi snagu i prijavi se, pevač pređe na jači repertoar, *Nova bora ureže se/ a iz oka suza kane...* u muziku stiže i pevačica, crvena jakna sa krznom polarne lisice, plava kosa povezana u konjski rep...

Javi se Časni sud, uze dokumentaciju, pa se, preko mikrofon, reče, Dragi gosti, vreme je da krenemo, u ime porodice Simić da se zahvalim za prisustvo... Pozva sve da odaju poštu, u međuvremenu, preminulim učesnicima, kao i članu žirija, časnom Prvoslavu... Onda časni Slobodan pozva vitezove da iseku slavski kolač, pa vitezovi izlomiše kolač, poljubiše se i nazdraviše, a časni Slobodan objavi da je završeno sečenje slavskog kolača.

Pa časni Slobodan pre'stavi takmičare, prvi bi Zdravko iz Banja Luke, za njim Nikola, u trenerci, iz Vukošavca, dama Zdenka broj tri, i, pod brojem četiri, vitez Saša iz Aranđelovca. Svi sedoše, Dama namesti kosu i prekrsti se, svi stadoše, ponoviše za časnim Slobodanom, Zaklinjem se na ovom časnom skupu... da ću kao dostojan ljubitelj dobre kapljice... poštovati pravila, i da ću se nadmetati... i da ću se truditi da se božanska čarolija preobrati u radost, tako mi vina koje popijem...

Konobar podeli vino, svi se opredeliše za "roze", samo Jedinica, sitna, ko da je izašla iz Kočićeve pripovetke, uze belo vino. Četvorka se ponudi da sipa vino Dami, ova odbi, namesti kosu, sama sebi nasu u čašu, i turi levu ruku na levi obraz. Javi se muzika, Jednica imade želju, *Banja Lukooo,* pevačica se raspremi u crvenu bluzu i guzate crne helanke, pa viknu, *Garavušo, kad bi moja bila/ moja bi se želja ispunila...*

Dama, kojoj su falile leva jedinica, dvojka, trojka, četvorka... u gornjem zubalu, zabaci ruse kose i kucnu se sa Četvorkom, pa se ondak raspremi u crnu providnu tuniku i na levoj ruci prsten. Pevačica sa plavi konjski rep jopet viknu, *Jen, jen, jen,* pa odape, *Iz nedara uzdah mi se ote/ šta mi radiš prokleti živote...* Ko bi reko, Jedinica prva sljušti prvu flašu, Četvorka ga je pratila, Dvojka se još poštala, Dama je iskusno pušila belu dugačku cigaru, i sve udarala u takt i ritam...

PEVAČICA U GUZATIM HELANKAMA

Kad pevačica u crnim guzatim helankama pređe na numeru *Da zakopčam jeleče, ne treba mi nano...* Četvorka je časti sa prvu crvenu paru. Dama odloži nož i viljušku, pa i ona, na numeru, *Izgubila sam sve bitke/ ali još vodim rat,* izvadi crvenu paru, kad krenu *Crven fesić,* Četvorka, sa dve crvene, upade u Damu.

Časni sudija pređe na zagonetke, prvi bi časni Bosanac, koji zatraži da mu se ponovi zagonetka, Belo ko guska, a nije guska? Kako i dalje nije čuo, časni Slobodan krenu dalje, Šareno je, zmija nije... pa zagonetka, Zimi je puno, a leti prazno, sve do zagonetke, Manje od maka, a digne junaka. Kako niko ne položio, Časni sudija objavi da su muški popili po litar, a dama 300 grama.

VITEZOVI I VITEZICA: Plava lenta za Četvorku, Jedinicu i Damu
Fotografije: D. Todorović

Nastavi se, Četvorka je bila sve rumenija, na *Rekla mi je u suzama/ da je pet do dvanes' sati,* eksira čašu, i dade pevačici još jednu crvenu, Jedinica na sve podiže levu ruku uvis, stiže roštilj, Dama je koristila escajg s obe ruke... mikrofona se dohvati Četvorka, *Stare staze snegovi pokrili/ prozori na sobi zaledili...* Dvojka se diže sa čašom u ruci, Jedinica je prešla na pušenje neupaljene cigarete...

Četvorka otrese drugu flašu, Jedinica, sa glavom koja otišla na levu stranu, već nije znala gde se nalazi, Dvojka ga probudi, ovaj se trgnu, naže direktno iz flaše. Časni sud objavi da je na redu govorenje zdravice, Jedinica upita imaju li drugo pitanje, Dvojka se diže, značajno povika, Domaćine dobra ti berba, Dama reče, Uz sveću kolač stavi, Četvorka se najbolje izdeklemova...

Časni sud vrati mikrofon muzici, Jedinica je i dalje pušila neupaljenu cigaretu, i pitala, imaju li drugo pitanje, Četvorka otrese i treću flašu, i izvadi još crvenih para za muziku, pevačica pređe na *Ja sam tvoja kašičica meda,* bi još crvenih novčanica. Nastupi disciplina pevanja pesme, Časni sud odbi zahtev publike da probudi Jedinicu, otpeva se Dvojka, diže se Dama, udari u takt i ritam, otrese glavom na levu stranu, pa otrese glavom na desnu stranu, pa krenu, *Znaš da momci vole kad je otkopčano...*

Dvojka je dirigovala, Četvorka metu kapuljaču na glavu, diže kapuljaču sa glave, pa uze da se presamićuje i bljuje, Časni sudija ga obiđe, i izmasira mu vrat. Pevačica sa konjski rep je bila na *Iz očiju suza teče, dok ti pišem ovo pismo,* Jedinica se nije budila, Četvorci pade glava na astal, Časni sudija je sve fotografisao, za dokumentaciju i druge knjige.

Na red dođoše brzalice, Dvojka nekako uspe da savlada, Navrh kruške kruščić, Dama iz prve ponovi, Čuči čavka na čamcu, sve se nastavi, Jedinici je glava i dalje pretezala na levu stranu, Četvorka se sve brecala i ječala. Dvojka ode u toalet, i osta po sata, Dama poče jede suva leba, bi hodanje po beloj liniji, Dvojka nekako iskorača po liniji, Dama isprazni prvu flašu, uz navijanje, iz prve zgazi po beloj liniji.

Časni sud objavi da ostalo još petnes' minuta, reče, to je to, i ode na konsultacije kod gazda Rada, Dvojka i Dama, koja sve pušila belu dugačku cigaru desnom rukom, se do'vatiše, pa viknuše, *Živi mi se više nego ikad...* Žiri uze sabira artije, pa objasni da su oni koji su spavali, i povraćali, i dalje u konkurenciji, jer nisu odustali, i objavi da časna Jedinica osvojila 130 poena, Dvojka, sa tri popijena litra, 365, Dama, sa kilo vina, 160 poena, dok je vitez Četvorka, koji najviše popio, ali i najviše povratio, osvojio 320 poena.

Pa časni sud dodeli pobedniku crvenu lentu, kutiju vina sa žutom mašnom, venac ljutih paprika i kovertu sa 100 evra. Dama dobi plavu lentu, i kovertu plavu sa 50 evra, plave lente okačiše i Jedinici, koja spavala u stolici, i Četvorci, koja se rasprostrla po astalu. Pobednik ode u publiku, Dama sede kavaljeru u krilo, diže plavu kovertu sa 50 evra, pa viknu, *Po selu se priča sada/ ona nema vinograda...* ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Istina je neverovat

“Imao sam situaciju da mi austrijski producent kaže: ‘Znate šta, ovaj vaš scenario nije dovoljno makedonski.’ Postoji tendencija da se filmovi prave tako da odslikavaju kulturu neke zemlje na način koji je neko zamislio. To je defakto rasizam. Zato se ja od samog početka bijem sa producentima, često bude krvi do kolena. Mnogo je lakše prodati egzotiku, ali kako ćeš onda da živiš sa sobom”

Kada je proslavljeni makedonski reditelj Milčo Mančevski poslednji put snimio film u kojem se dotiče teme majčinstva, *Majke* (2010), vlada te zemlje stavila ga je na crnu listu i zabranila mu da snima u zemlji. Mančevski, čijom “krivicom” su pojedini ljudi u dalekim zemljama prvi put čuli za Makedoniju (“Znate, u Japanu je izašao neki tekst o jednom mom filmu, pa tamo mapa, pa obeleženo gde je Makedonija, pa koliko ima stanovnika...”, priča Mančevski za “Vreme” kroz smeh), u međuvremenu je snimio *Bikini Moon* (2017), svoj prvi film u Americi, gde jednom nogom živi od studentskih dana. Makedonija je od tada imala i šarenu revoluciju (i promenu zvaničnog naziva zemlje), vlast se promenila, zabrana istekla, a reditelj se, iako ni sada nije omiljen lik među establišmentom, vratio u jednu od svojih domovina da ponovo snima. Rezultat je film *Vrba* (2019), koji je ove nedelje prikazan u sklopu takmičarskog programa FEST-a. Kroz tri priče – jednu srednjovekovnu i dve savremene – Mančevski promišlja (ne)mogućnost začeća, trudnoću, abortus i odgajanje deteta da bi nam, u svom dobro poznatom maniru, ostavio otvoren kraj. Za Mančevskim je nešto više od če-

tnija od mita

tvrt veka karijere. Svetsku slavu stekao je na samom početku, kada je njegovo debitantsko ostvarenje *Pre kiše* (1994) pokupilo više od 30 nagrada, i zavredilo počasno mesto među 1000 najboljih filmova ikada na listi "Njujork tajmsa". *Vrba* – dinamična, emotivna, estetična i katarzična priča o muškarcima, ženama i deci – tek je šesti dugometražni film Mančevskog i nagoveštava da reditelj tek ima još mnogo da nam ispriča.

"VREME": Kada je *Vrba* jesenas prikazana u Severnoj Makedoniji, povela se priča da ste snimili feministički film. Koliko je u tome bilo vaše namere?

MILČO MANČEVSKI: Ja ne radim sa predumišljajem i ne verujem u namere i agende. Ja snimam filmove o ljudima, a dešava se da su glavni likovi u mojim filmovima ženski ljudi.

Zanimljivo je kako glavna glumica kaže da ovo jeste feministički film, a pojedini kritičari smatraju da nije, barem ne u onom histeričnom smislu. Sve sam uradio potpuno intuitivno.

Puštam da me priča vodi. Osećam je kao muziku – znam kad je neka nota na mestu, a kad nije, znam kad je neki preokret u priči na mestu, a kad nije, osetim kad neki postupak glavnog lika ima ljudske logike, a kad ne... Pošto me sluh vodi, nemam unapred spreman motiv ili poruku; oni proizađu iz procesa pravljenja filma. Ja to saznam na kraju, kad je film gotov – obično mi neko iz publike kaže o čemu je.

Za *Vrbu* sam nekoliko godina imao ideju, nisam bio siguran gde ću je snimiti, i na kraju sam je snimio u Makedoniji. Nije ni važno gde – suština priče, pristupa i ukusa je ista. Pošteno je da film verno prikaže zajednicu u koju je smestiš. Najvažnije je da se tema pošteno istraži, da ne izmišljaš propagandu i holivudsku naivnost, nego da film odslikava stvarnost. Film nije ni prilog za CNN ni doktorat iz istorije, nego umetničko delo. Kada autor stvori svet u kojem funkcionišu određene ideje, nije važno gde se priča dešava. Ovo što govorim nije baš popularno, naročito ne po festivalima ili sa filmskim fondovima. Imao sam situaciju da mi austrijski producent kaže: "Znate šta, ovaj vaš scenario nije dovoljno makedonski." Postoji tendencija da se filmovi prave tako da odslikavaju kulturu neke zemlje na način koji je neko zamislio. To je defakto rasizam. Zato se ja od samog početka bijem sa producentima, često bude krvi do kolena. Film je ili dobar ili nije dobar, ali svejedno mu nije suština da predstavi stvarnost kakvu neko zamišlja. Mnogo je lakše prodati egzotiku, ali kako ćeš onda da živiš sa sobom?

I vi ste se poigravali egzotikom – kada ste snimali "Prašinu" (2001), govorili ste o žanru "isterna" – Balkan kao divlji istok nasuprot divljem zapadu.

To sam uradio zato što mi je mnogo interesantno da razglabam klišee. Imamo kliše da je Balkan nekakav divlji zapad, Otomanska imperija, Frojd, tu su braća Rajt i avion, a sve se to dešava u isto vreme. Hteo sam nešto da uradim da se to razbije. Kada istražuješ neku istorijsku temu i otkrivaš šta se zaista desilo, često ispada da je istina mnogo neverovatnija i interesantnija od mita. Ponekad otkriješ i da su klišei nametnuti "spolja". Na primer, bilo je puno Indijanaca koji su bili kauboji, a navodno, čak četvrtina kauboja su bili crnci. Mi to nikada ne vidimo u filmovima. Ideja za *Prašinu* došla mi je najpre vizuelno, kada sam primetio koliko slično izgledaju komite i revolucionari Panča Vilje. Brade, konji, sve je veoma slično, sve se dešava otprilike u isto vreme. Dobro, sombrero je jedna velika razlika. Interesantno je koliko je taj imidž putovao, a nezavisno se stvorio na jednom i na drugom mestu. To mi je dalo ideju da ih dovedem u situaciju da se poklope. Ostatak je pričanje priče – šta će biti ako ovo dovedeš do kraja.

Često se bavite mitovima.

Meni su interesantne istorija, legende, bajke. To mi je ostalo iz detinjstva, iz perioda kad gledaš avanturističke filmove i čitaš stripove. Sećam se da mi je teča bio doneo, valjda iz Beograda, neko staro izdanje kaubojskih bajki. Međutim, ja skoro nikad ne radim iz namere, nego po sluhu i ukusu. Kada postoji neki simbol, ostavljam gledaocima da kažu koje je objašnjenje simbola. *Majke*, *Bikini Moon* i *Vrba* nisu namerno, kako neki kažu, ženski filmovi. Meni su žene uvek bogati i snažni likovi, snažni čak i fizički kad treba. Žene su mi jednostavno interesantnije za narativnu umetnost. Isto tako, u *Vrbi* i drugim filmovima imamo s jedne strane mit, sa druge strane naturalizam, kao kontrapunkt. Zanimljivo mi je da gledam kako se te dve stvari odbijaju jedna o drugu: eho, preslikavanje i međusobno dopunjavanje. Dosadno mi je da radim samo jednu priču. U *Vrbi* imamo priču iz 17. veka koja počinje arhetipski, poprilično linearno i jednostavno. Kako priča teče tako se komplikuje: »

idemo napred u budućnost i nazad u prošlost. Komplikuju se i odnosi među ljudima – i verovatno su međuljudski odnosi danas komplikovaniji nego što su bili pre 600 ili 1000 godina.

Zašto nacionalni mit na Balkanu još uvek ima toliku težinu?

Sve nacije imaju svoje mitove, samo je pitanje da li su ljudi spremni da ubiju za nacionalni mit ili da li ga koriste kad ubijaju iz drugih razloga, recimo za nekretninu. Što pre počnemo da se na pošten način bavimo današnjicom, tim bolje. Mitovi neće da nestanu, lepo je imati ih kao priče, čak kao deo svog identiteta, ali mislim da to ne sme da bude centralni deo identiteta. Bitno je da li si čovek i kakav. Nadam se da se tenzije na Balkanu prevazilaze i da se ljudi, u jednu ruku, više bave nekakvim *bread and butter issues*, u drugu ruku kriminalom i borbom protiv kriminala. Niko nije imun ni na jedno ni na drugo.

Zašto niste najomiljeniji lik među kulturnim i političkim establišmentom u Severnoj Makedoniji?

Zato što im uvek kažem šta mislim. Prethodna vlada je tražila da ih eksplicitno podržavam. Ja sam podržavao one stvari za koje sam mislio da su dobre, a nisam podržavao ono što mi se ne sviđa. Jednostavno, iznosio sam svoje mišljenje.

Ipak, više niste na crnoj listi.

Za sada (smeh). Prethodna vlada počela je da traži sve veću eksplicitnu podršku javnih ličnosti, a onda su *Majke* (2010) doživeli kao kritiku partije.

To je samo odraz njihove paranoje jer film nije bio ni o jednoj partiji. Mislim da ih je naprosto isprovocirala mučnina koju taj film stvara. Treće, ponuđeno mi je da radim konkretan film, o Klimentu, Naumu, Ćirilu i Metodiju, što sam odbio. Ja volim istoriju, ali ne volim nekritičko obrađivanje mitova, a to bi verovatno zahtevalo takav pristup. Ja radim po sopstvenim pričama, a ovo je trebalo da prati neku nit koju su političari zamislili.

Ponekad ste predstavljeni kao makedonski, ponekad kao američki reditelj. Kako se postavljate prema nacionalnim kategorizacijama?

Ja sam reditelj koji je dobar ili loš, sasvim je svejedno u koju fioku to spada. Mislim da je to insistiranje na nacionalnosti, posebno po festivalima, implicitni rasizam, koji mnogi ljudi veoma dobro koriste. Već 25 godina, a možda i duže, nosim se sa time što, kao, predstavljam "makedonski proizvod". To je, u jednu ruku, veoma lepo, u drugu ruku je teret. U nekom časopisu u Japanu je bila izašla kritika jednog mog filma, pa mapa na kojoj je zaokruženo gde je Makedonija. Pored je bilo napisano kako se to izgovara, pa su stavili

> **"Neki se ljute zato što je predstavljeno kako žive na selu, autobus je polupan, siromašni smo i to je sramota. To ništa ne kaže o filmu, nego o vrednosnom sistemu"**

i fotografiju iz Makedonije. Dakle, imam obavezu prema gledaocu i čitaocu u Japanu, a i prema našim ljudima, koji očekuju da ja treba da ih "predstavim". Trudim se da ni sebe ne predstavljam, a kamoli nekog drugog. To je vrlo interesantna dihotomija: u jednu ruku, kada moj film gledaju u Brazilu, Kini i Evropi, očigledno zbog tog malog parčeta umetnosti imaju pozitivno mišljenje o našoj kulturi. Kod nas ima ljudi kojima je to lepo, ali se ljute zato što je predstavljeno kako žive na selu, autobus je polupan, siromašni smo i to je sramota. To ništa ne kaže o filmu, nego o vrednosnom sistemu. Oni se bave siromaštvom, a ne bave se time što u filmu postoje ljudi koji imaju vrlo jake moralne stavove, što je važnije nego koliko ovaca imaš. Meni nije bila namera da prebrojavam ovce, ali Makedonci su to tako shvatili, i često ima onih koji kažu da bi više voleli da pred gostima budu u nedeljnom odelu. Oni bi da film bude reklama, ali to je onda socrealizam i skoro nikada ne može da ispadne dobar film.

Kada gledate sa distance od 25 godina i nekoliko filmova iza sebe, možete li da razumete zašto je *Pre kiše* imao toliki uspeh?

Uopšte nemam pojma. Veoma često se to pitam, pogotovo kad sretnem ljude koji govore koliko im je značio film, a bukvalno su iz različitih kultura... Jedna gospođa iz Brazila bila je u Evropi, pa je došla u Skoplje da se sretne sa mnom jer joj je film mnogo značio. Pre dve nedelje sam u Tajlandu sreo drugu gospođu, koja je antropolog, a koja kaže kao joj je *Pre kiše* promenio život kada je imala 16 godina. Mislim da, kad je reč o ovom filmu, ne radi se o tome da se nekome jako dopao ili da je bio jako uspešan. Radi se o tome da je na sve te ljude *Pre kiše* izazvao jake emocije. Ja ne znam kako i drago mi je što ne znam, jer kad bih znao, verovatno bih to zloupotrebljavao. Možda se radi o tome da je pravljenje tog filma bilo nabijeno jakom energijom. Tada se poklopilo nekoliko stvari: emotivno vraćanje kući, jer sam tada već bio otišao u SAD na studije, pa sam u Makedoniju došao da radim film kao stranac. Produkcijski je bilo teško jer niko od producenata, osim Sajmona Perija, nije stvarno verovao u taj film. Producenti su zabušavali, mnogi su odbili film, svakodnevno se vodila bitka kako da se doradi neka scena, često se dešavalo da otkrijem da su mi neku scenu obrisali iz plana snimanja jer je producent mislio da nema dovoljno vremena. Verovatno se bitka da se taj film uopšte desi ugradila u njega, pa ljudi osete tu grozničavu ljubav. I tada, kao i sada, sve sam uradio po sluhu i ukusu, potpuno intuitivno. I ne znam kako to radi, ali izgleda da radi.

Ljudi koji putuju imaju privilegiju da novim očima vide mesta sa kojih su prethodno otišli, naročito kada je između odlaska i povratka veći vremenski razmak. Vi odlazite sa Balkana, pa se vraćate. Menja li se šta na Balkanu?

U jednu ruku da, u drugu ruku ne. Delovi sveta svuda liče jedni na druge: globalizacija je oduzela vizuelne razlike, a bogami, i razlike u ponašanju su sve manje. U drugu ruku, inat je samo postao veći. Pričao mi je jedan stariji prijatelj, koji je bio ambasador Jugoslavije u Finskoj, kako su ga na prijemima pratili ambasadori drugih zemalja ne bi li možda načuli o čemu Jugoslavija priča, koje su namere i stavovi. Ne verujem da se to danas dešava ambasadorima ijedne od zemalja koje su nastale raspadom Jugoslavije. Meni je lepo da se vratim kući – vidim se s ljudima koji su mi dragi, prepoznajem slike, mirise i jezike... Promena je dobra. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Dobar čovek u zlom svetu

Otac ne daje lake odgovore na teška pitanja. Ambivalentnost završnice je jedan od razloga koji će gledaoce naterati da o viđenom razmišljaju i nakon što napuste bioskop. Tipični holivudski hepiend, ma koliko ga priželjkivali, jednostavno ne pripada ovoj priči

Srdan Golubović se na Berlinskom filmskom festivalu, siguran sam, oseća kao kod kuće. Nakon što su njegova prethodna dva filma, *Klopka* i *Krugovi*, prikazana u okviru programa "Forum", četvrta dugometražna režija srpskog reditelja uvrštena je u još prestižniji program "Panorama". *Otac* je na 70. izdanju ovog festivala A kategorije osvojio čak dva odličja: pripale su mu Nagrada ekumenskog žirija (namenjena filmovima koji neguju duhovne, ljudske i društvene vrednosti, a koju je Golubović već jednom osvojio za Krugove) i Nagrada publike (koja se dodeljuje najbolje ocenjenom filmu u selekciji "Panorama"). Otkako je 2001. režirao *Apsolutnih sto*, svoj prvi dugometražni film, Golubović zauzima istaknuto mesto u srpskoj kinematografiji, a njegov međunarodni ugled je rastao sa svakom novom stavkom u filmografiji. Nakon poigravanja sa žanrom i postulatima trilera u debiju i *Klopci*, Golubović je u *Krugovima* napravio tematski zaokret i ponudio jasno profilisanu dramu rađenu sa prevashodnom namerom za što bolji plasman na prestižnim svetskim festivalima (ovaj film je pre sedam godina premijerno prikazan na Sandensu, gde je osvojio Specijalnu nagradu žirija), pa ne čudi što je u *Ocu* ponovio ovu oprobano uspešnu postavku.

Kao i *Krugovi*, i *Otac* je inspirisan našom stvarnošću. Zametak scenarija je istinita priča o Đorđu Joksimoviću, siromašnom radniku iz Kragujevca koji je, nakon što su mu je Centar za socijalni rad oduzeo decu, odlučio da iz protesta ode peške do Beograda i direktno u zgradi Vlade traži pravdu za sebe i svoje. Ova neosporno emotivna tema je u *Ocu* umetnički dorađena i uobličena, uz izvesne izmene i jasno nastojanje da sudbina Nikole Stojkovića, kako je u filmu nazvan glavni junak, postane amblematična za trenutak u kome živimo, a u kome "mali" čovek lako postaje žrtva korumpirane birokratske mašine. Nastao na talasu filmova u kojima se pripovedno težište pomera ka provinciji (kao što su, na primer, *Moj jutarnji smeh* ili *Teret*, da pomenemo samo neke od najsvežijih primera), *Otac* doprinosi tematskoj decentralizaciji srpske kinematografije, uz to, što je posebno bitno naglasiti, dajući glas onim najsiromašnijim i najobespravljenijim.

Foto: Maja Medić

Otac je u produkcionom pogledu besprekoran. Golubović i producentkinja Jelena Mitrović (ispred Filmske kuće "Baš Čelik") okupili su tim vrsnih filmskih profesionalaca iz zemlje i okruženja, a ovaj projekat je tokom procesa prikupljanja sredstava za snimanje probudio zanimanje u regionu i šire, što je dovelo do toga da *Otac* bude koprodukcija čak šest zemalja (pored noseće Srbije, svoj produkcioni doprinos dale su Francuska, Nemačka, Hrvatska, Slovenija i Bosna i Hercegovina). Naravno, sve to uz podršku nezaobilaznog Filmskog centra Srbije i drugih evropskih partnera, uključujući najvažniji evropski fond za koprodukcije – Eurimaž.

Golubović se, po običaju, okružio proverenom ekipom. Posebnu pohvalu zaslužuje izvanredna fotografija njegovog stalnog saradnika Aleksandra Ilića. Film je sniman na super 16-milimetarskoj traci što ga u vizuelnom pogledu izdvaja od većine savremenih ostvarenja, a ova odluka daje *Ocu* strukturu, kontrast i dubinu koju poseduju naslovi iz vremena pre digitalne revolucije. Ta zrnasta slika film čini vanvremenskim – njegova radnja bi mogla da bude premeštena u prošlost ili budućnost a da ne izgubi na aktuelnosti, iako je nepobitno ukorenjena u današnjem trenutku. Srbija u *Ocu* je zemlja nepremostivih kontrasta. Ekstremno siromaštvo opustelih pasivnih krajeva (film je sniman na više lokacija u okolini Priboja, Zaječara, Knjaževca) u snažnoj je opreci sa užurbanošću i varljivim sjajem prestonice, dok je i jedno i drugo u opoziciji sa prizorima divlje prirode koji plene svojom nepatvorenom lepotom (obratite pažnju na scenu sa vukovima, višeznačna je).

Golubović je svoj film postavio tako da je sve u njemu podređeno glumačkim kreacijama, ili, tačnije, jednoj glumačkoj kreaciji. Goran Bogdan dominira svakim kadrom i svom Nikoli udahnjuje život sa takvom predanošću i posvećenošću da tu ne može biti greške. Bogdan već »

godinama gradi uspešnu karijeru i u regionu je jedan od najtraženijih i najcenjenijih glumaca svoje generacije. Iako je do sada već imao čitav niz velikih i primećenih uloga (uključujući i onu u trećoj sezoni cenjene američke serije *Fargo*), Bogdan je upravo u *Ocu* doživeo svoj dosadašnji glumački vrhunac, ostvarivši do sada najiznijansiraniju rolu. Njegov Nikola je čovek iz naroda, izmučen dugogodišnjom nemaštinom i stalnim ponižavanjima, ali istovremeno čvrsto rešen da svoj gest protesta istera do kraja, sve u želji da svojoj deci pokaže da se nije predao, da je spreman da se bori za njih. Nikola malo priča, ali reči u ovom slučaju nisu neophodne – njegov izraz lica i držanje tela dovoljni su da dočaraju snažna unutrašnja previranja. Ostali glumci imaju mnogo manje prostora (sve druge uloge svedene su na epizode, često i veoma kratke), što ne znači da neki od njih nisu uspeli da na najbolji način iskoriste ograničen vremenski okvir koji im je dat.

Nada Šargin je izvanredna kao Nikolina supruga Biljana, žena koju je beda gurnula u ludilo i (auto)destrukciju. Scena u kojoj ona odlučuje da se spali u znak protesta zbog nemogućnosti da prehrani vlastitu decu smeštena je na sam početak i veoma je ekstremna u postavci. U daljem toku *Otac* nijednom ne doseže nivo beznađa viđen u tim prvim minutima, ali to nije ni neophodno pošto je ton filma time već postavljen a gledalac ubeđen u ozbiljnost situacije. Milica Janevski je takođe veoma upečatljiva kao socijalna radnica čije je prisustvo isprva svedeno na statiranje i tek poneku repliku, da bi, kako film odmiče, izronila iz dubine kadra i svom bezimenom liku podarila višeslojnost i finesu. Ovo posebno upada u oči u jednoj od scena u poslednjoj trećini filma, kada se njen lik pojavljuje u istom kadru sa likom obesnog lokalnog moćnika Vasiljevića u tumačenju Borisa Isakovića. Iako je muškarac taj koji izgovara dugu i agresivnu tiradu, lice neme žene pored njega je to koje privlači pažnju gledaoca, a sve zahvaljujući sposobnosti mlade glumice da, slično Bogdanu, iskaže duševno stanje svog lika bez ijedne izgovorene reči. Takođe, treba napomenuti da je veliki srpski glumac Marko Nikolić upravo u *Ocu* ostvario svoju poslednju filmsku rolu. Ta Nikolićeva minijatura je dirljiva tačka njegove duge i uspešne karijere, a prilika da ga još jednom vidimo na velikom platnu u novoj ulozi – dragocena je.

Imajući u vidu suštinsku jednostavnost gotovo pa biblijske postavke o dobrom čoveku u zlom svetu, dvosatno trajanje filma do izvesne mere razvodnjava efekat kome se teži. Za nekih dvadesetak minuta kraća verzija bi poruku prenela na efektniji način, tim pre što neke od brojnih epizoda u filmu ne poseduju narativnu zaokruženost (obesni momci na benzinskoj pumpi) ili jednostavno nisu neophodni (poduži segment sa psom, na primer, odlično je snimljen, ali u zbiru ne donosi ništa što već ne znamo o našem junaku i svetu koji nastanjuje). Scenario koji potpisuju reditelj i Ognjen Sviličić je toliko sumoran, te ne bi škodilo da s vremena na vreme, kao u slučaju scene u kojoj se pojavljuje veoma raspoloženi Milan Marić, filmom proveje malo humora, pa makar i crnog. Ukrasa te vrste ima, ali ih je moglo biti i više.

Završnica donosi prizor u kome glavni junak nosi sto na leđima, čvrsto rešen da, bez obzira na prepreke i neizvesnost, ne odustane od pokušaja da spase svoj dom. Da li će u tome uspeti? *Otac* ne daje lake odgovore na teška pitanja. Ambivalentost završnice je jedan od razloga koji će gledaoce naterati da o viđenom razmišljaju i nakon što napuste bioskop. Tipični holivudski hepiend, ma koliko ga priželjkivali, jednostavno ne pripada ovoj priči. Život je složeniji od toga.

Otac je svakako jedan od filmova koji su obeležili 70. Berlinale i 48. FEST. Distribucija filma u srpskim bioskopima počinje 5. marta 2020. godine, tako da će svi oni koji su propustili da novu Golubovićevu režiju odgledaju na velikom platnu tokom FEST-a biti u prilici da to učine u nedeljama pred nama. A *Otac* svakako jeste jedan od onih filmova koje treba iskusiti u bioskopu. Imajući u vidu reakcije na prva dva festivala na kojima je prikazan, u pitanju je ostvarenje čije kvalitete festivalska publika ume da prepozna i vrednuje. Da li će film zabeležiti značajniji uspeh na blagajnama tokom redovnog prikazivanja, ostaje da se vidi, mada za tako nešto svakako postoji potencijal. Poruka koju šalje *Otac* prijemčiva je svima, samo joj treba pružiti priliku. ¶

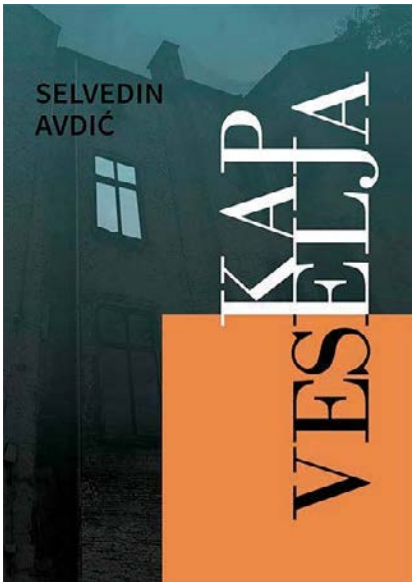
ĐORĐE BAJIĆ

O ljudima

Selvedin Avdić,
***Kap veselja*,**
Književna radionica Rašić, Beograd 2019.

Ako pisac već prvim redovima romana ne uvuče čitaoca u roman kasnije će mu biti teže da povrati poverenje, a, u gorem slučaju, čitalac napušta tekst. To je logično. Prvi redovi pokazuju šta pisac ume i šta nas, zapravo, čeka. "Bilo je to", kaže pripovedač na početku romana *Kap veselja*, "u ono vrijeme kada su ljudi prestali pričati o ratu". I eto književnosti, odmah. Nema godine koja bi bliže odredila kada su to ljudi prestali da govore o ratu, ne znamo čak (iako zapravo znamo) o kome ratu je reč, nema ničeg što bi ovoj rečenici pomoglo *spolja*, te ona stoji sama, oslonjena o sebe, onako kako mora da stoji svaka rečenica u književnosti, kao da od nje počinju i književnost i vreme i svet. Ova nas rečenica uvodi u vreme: bilo je vreme rata, više nije, bilo je i vreme priče o ratu, ali i ono je prošlo, o ratu se prestalo govoriti i sada se priča o nečem drugom, a druga priča znači i drugo vreme. Dobra rečenica u književnosti je supstancija, *causa sui*, uzrok sebe same. Sledeća rečenica grabi prethodnu: "Ne zato što su računi bili poravnati, nego zato što su se priče ponavljale pa su razgovori postali dosadni". Izvanredno! Pisci poput Selvedina Avdića imaju antene na glavama, poput mrava (samo se kod Avdića ne vide, ali ima ih, provereno), i te im antene služe da rečenicu osete, da je onjuše i opipaju, pa ako im se učini da rečenica makar i sluti na nekakvu patetiku, ako im se pod prstima otima, ili ih grebe, već narednom rečenicom pokušaće da je sputaju, pa druga rečenica smiruje prvu, ublažava njenu snagu i njenu preteranu pronicljivost – jer ko sme da tvrdi da se o ratu više ne govori i ko je gospodar vremena pa da ga seče, kao kolač? – te su ljudi prestali da govore o ratu ne zato

i drugim čudovištima

što su pričom poravnali račune, ili su iscrpeli jednu tako veliku temu, nego zato što je sve počelo da se ponavlja, postalo je dosadno. Velika tema, rat, biva raspršena nečim tako običnim – dosadom. Jezička ravnoteža je postignuta. Došlo je vreme da se pričaju druge priče, a povoda ima. U neimenovanom bosanskom gradu u kojem je, nekada, pre rata, radila ogromna čeličana – a sada ne radi ništa osim džinovskog tržnog centra – počele su da se događaju stvari čudne i neobjašnjive: najpre zemljotresi koji su trajali tri dana, pa poplave biblijskih razmera ("nije to bila oluja, niti pljusak, bio je to bijes"), panika ("panika dobro prodaje novine"), probuđena solidarnost ("ljudi su pomagali jedni drugima; nekoliko dana činilo se da na svijetu nema zle duše"), a kada se voda povukla nije bilo olakšanja, najpre je zavladala sparina od koje su se "pluća žarila pri dubokim udisajima", a potom počinje niz neobičnih događaja u kojima se granice stvarnosti rastaču.

Deset je godina bilo potrebno Selvedinu Avdiću da posle romana *Sedam strahova* napiše sledeći roman. I sam je rekao da piše sporo i teško, ali ta se težina u tekstu ne vidi. Njegove su rečenice vitke i sigurne, priču vodi besprekorno i s merom, a uticaj Danila Kiša, pre svega kada je reč o nabrajanjima, jasno je uočljiv. Upravo su nabrajanja jedno od najsnažnijih književnih sredstava romana *Kap veselja*, jer ne samo što sažimaju romaneskno vreme i jezički prostor, nego doprinose neponovljivoj atmosferi najviše nalik onoj atmosferi koju u svojim romanima i pričama proizvodi Kafka, čak i sa jednakim udelom ironije i humora. Ta se atmosfera naročito zgušnjava u opisima starog socijalističkog hotela i njegovog u najmanju ruku čudnog osoblja koje kao da je izašlo iz Linčovog *Tvin Piksa*. Nabrajanja su posebno delotvorna u opisu deponije (motiv koji i u prethodnom Avdićevom romanu igra važnu ulogu) koja se može razumeti i kao metafora za grad i život u njemu – život na deponiji, život kao deponija – ali bi opis đubrišta jednako valjalo čitati doslovno, onako kako smetlište vidimo na platnima Leonida Šejke, u opisima Kišovim ili Pinčonovim. Đubrište je loše mesto za život ljudi, ali književnost i na tako negostoljubivim mestima dobro uspeva. Ako je proizvodi Selvedin Avdić, naravno.

U neimenovani bosanski grad, dakle, koji veoma liči na Zenicu, posle dužeg izbivanja – svi su mislili da je mrtav – vraća se Miran, zaposeda stan u kojem je nekada živeo, obnavlja kontakte s komšijama i prijateljima, iznova upoznaje sredinu u kojoj je odrastao, ali se prošlost, iz nekog razloga, pod pritiskom novih detalja, sada ukazuje drugačijom. Iza komšijske brige – svi ga paze, nastoje da mu se nađu, komšinica mu kuva, komšije ga pozivaju na piće i napadno nastoje da se druže s njim – uskoro će početi da se pomalja loša savest. Istovremeno, čitav jedan jurodivi soj Miranovih poznanika počeće da zadobija njegovu pažnju, a njihove sumanute teorije i tvrdnje više se neće činiti samo kao ludačko trabunjanje. Iako je dobrim delom odustao od sebe, pa i od pomisli da bi mu se u životu moglo dogoditi išta dobro, Mirana, s jedne strane, pokreće novootkrivena prošlost – ako ništa drugo to budi bes u njemu – a s druge strane susret sa Veranom, lepoticom udatom za Kralja banana, lokalnog bogataša i moćnika. No, kako roman odmiče tako se scena sve više preobražava, pokorica stvarnosti, ionako ne suviše debela, puca, a iz pukotina, doslovno, izlaze čudovišta. Problem je, razume se, što samo neki mogu da vide te čudne spodobe nalik dvonožnim zverima. Radnja se ubrzava, a mirni tok pripovedanja zamenjuje sve brže smenjivanje motiva nalik futurističkim trilerima. Ovde bi se trebalo zaustaviti, neka čitalac sam otkrije šta će se dogoditi.

Isuviše je Avdić dobar pisac – zapravo izvanredan, osoben – da bi otkrivanje raspleta naudilo budućim čitanjima njegovog romana, jer majstorija nije u građenju napetosti nego u čitavom nizu romanesknih igara, u maštovitim invencijama poput, recimo, spajanja prvih i poslednjih rečenica velikih romana, ali tako da čitalac ne zna o čemu je, zapravo, reč. (Još je uzbudljivije ako iskusniji čitalac prepozna prve rečenice velikih romana, ali, barem u prvom trenutku, ne može da prozre o kakvoj je igri reč. "Hoću li naći Magu? Stani da popušim do kraja." To su prva i poslednja rečenica Kortasarovih *Školica* spojene tako kao da se jedna nadovezuje na drugu. U takvim igrama – a u ovom ih nevelikom romanu ima – pokazuje se do koje mere je Avdić sačinjen od čistog književnog nerva.)

Izvanredan je roman napisao Selvedin Avdić, o raspadanju, o ratu koji traje čak i kada je davno završen, o sablastima koje su veoma žive (i veoma ružne), o životu koji se iz živog blata vadi tako što samoga sebe vuče za kosu, o usamljenosti koja razara i samoći koja je nužna, a pre svega i iznad svega napisao je Avdić roman o istini i njenoj sestri bliznakinji, laži, o njihovoj neuništivoj ljubavi i jednako neuništivoj mržnji. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Zrak nade u srcu tame

Među onim pločama koje su se mogle desiti samo jednom, ističe se album koji je pre četiri decenije postao svojevrsni vrhunac modernizma u rok muzici. Inspirisan afričkim pogledom na svet, ostavio je za sobom jedinstvenu veru u budućnost koja pripada svima

Iste godine kad je Dejvid Bouvi stvorio svoje pravo oproštajno delo *Scary Monsters (and Super Creeps)*, a Joy Division se istinski rastali od nas sa *Closer*, Talking Heads su napravili svoju najbolju i načudniju ploču – sve tri zajedno deluju kao neka vrsta veličanstvenog kraja *new wavea* i otvaranje novog poglavlja za rokenrol budućnosti, čije se posledice osećaju do danas.

Remain in Light (1980, Sire Records) neobičan je projekat na svaki način. Brajan Ino, svežih ideja i osokoljen uspesima posle saradnje sa Bouvijem na *berlinskoj trilogiji*, vraća se u Njujork gde je još ranije sarađivao sa tamošnjim umetničkim *undergroundom*. Kao producent čuvene kompilacije novih *no wave* grupa pod nazivom "No New York", te par albuma samih Talking Heads, poznavao je i milje i preokupacije u avangardnim rok krugovima – interesovanja vezana za plemenske ritmove afričke muzike, kao i za eksperimentalnu stranu nove klasike – potpuno drugačiju filozofiju rokenrola koja je dopuštala da se on preformuliše u *muziku sveta*. Nešto zasnovano na gitarama i bubnjevima, ali što slobodno inkorporira i druge muzičke izraze, pa čak i sa nekih dalekih podneblja. Činilo se da je svim tada aktivnim bendovima imperativ bilo stvaranje nečeg potpuno "novog".

Ino je upoznao Talking Heads posle njihovog šarmantno nervoznog debi albuma "77", na kom su još uvek bili art-rok grupa iz pank kluba CBGB, koja se zaneseno šali sa konvencijama, ali ih ne ruši. Njihova saradnja dovela je do preformatiranja TH u umetnički ambiciozne muzičare i solidnog uspeha relativno rokerski standardnog *More Songs About Buildings and Food* (1978), te pojave velikog kritičarskog miljenika *Fear of Music* (1979), začudnog sazvučja i halucinantne poetske vizije sveta. Ovaj poslednji činio se kao ono najviše što se moglo izraziti ako ste želeli da ostanete u rokenrolu, a da budete nadrealisti, na način koji bi verovatno bio priznat od pripadnika ovog istorijskog avangardnog pokreta da je kojim slučajem u njegovo doba postojala takva muzika. Ali i taj monolitni pozni vrhunac američkog *new wavea* postao je vrlo brzo nešto već rečeno – jedan novi kreativni nivo njime je bio postignut, i naizgled se nije moglo dalje u reinvenciji rokenrola kao forme... Zato je bilo krajnje vreme da se učini nešto nezamislivo više i napravi ploča koja će izaći izvan njegovih okvira.

U činjenici da su u tome uspeli leži neugasla revolucionarnost *Remain in Light*, albuma koji je kao duh ostao do danas prisutan, stojeći jednom nogom u istoriji rok muzike, a drugom zalazeći duboko u njegovu budućnost, predodređujući je.

JEDNOM U ŽIVOTU

Osnovni sadržaj rada Talking Heads i Brajana Inoa na *Remain in Light* ("Ostani na svetlu") jeste preplitanje američke i afričke muzike – kao da se američka muzika vratila afričkoj, pronalazeći svoje zaturene slojeve i novi smisao za koji se mislilo da ga više neće naći.

Postoji skrivena predistorija koja objašnjava genezu ovog jedinstvenog projekta – ona se odvijala tokom 1960-ih i 1970-ih na afričkom kontinentu, gde su počele da se izdaju vinilne ploče i audiokasete. To je doprinelo stvaranju, beleženju i distribuciji lokalnih muzičkih oblika, od kojih su neki nastali na licu mesta, kombinacijom tamošnjih tradicija sa uticajima iz Amerike i Evrope. Studenti iz tek oslobođenih zemalja crne Afrike išli su u London ili Pariz kao bivše kolonijalne centre, i tamo sticali prva saznanja o modernom životu – ideje koje su doneli kući često su bile revolucionarne, pa je tako bilo i u muzici. Jedan od tih heroja svakako je bio Fela Kuti, čiji je *afrobeat* zvuk – fuzija američkog *funka* i lokalnih ritmova, obeležena njegovom muhamed-alijevskom ličnošću i hiper-angažovanim tekstovima – upravo tad doživljavao ogromnu popularnost širom Nigerije, ali i mnogo dalje. Njegovo remek-delo *Afrodisiac* (1973) Ino je odneo Talking Heads-ima da ga prouče kad je pokušao da im objasni kakvu spektakularno novu viziju zvuka ima za njihov sledeći album.

Ino je već nešto slično pokušao da skicira na A strani Bouvijevog albuma *Lodger* (1979, RCA), koja ima i dalje taj rokerski, a ipak pomalo *world music* šmek. No, sa Talking Heads-ima nadrastao je koncept rokenrola koji inkorporira uticaje iz egzotičnih zemalja, a nije se okrenuo tek slepom sviranju ili kopiranju etničke muzike sa nekog dalekog mesta. Umesto toga, Afrika je stigla u rokenrol – na *Remain in Light* kreirano je sazvučje kakvo nikad do tad nije postojalo i koje ranije i nije moglo da postoji. Ovaj fascinantan album svakako je najbolja saradnja koju je Brajan Ino potpisao, uz Bouvijev *Heroes*, zaokružujući svoja interesovanja za umetničku avangardu XX veka, premeštena u popularnu muziku. Na prethodnom TH projektu, pomenutom *Fear of Music*, nalazi se stvar pod imenom *I Zimbra*, sastavljena od poznate apstraktne nabrajalice umetnika Huga Bala, te insistirajućih sklopova ritmova i gitare koja dodaje *beat* – prvobitni nadrealisti prepoznavali su podsvesne slojeve unutar civilizacije koja se raspala tokom Prvog svetskog rata i koristili su kvazi-primitivne uticaje da bi prizvali poslednje tragove iskrenih emocija u čoveku. Sva

je prilika da je Ino upravo tim putem došao na ideju da pokuša da izazove ono praiskonsko u nama, koristeći se jezikom crnog kontinenta.

Tako se prvi put desilo da neko sa Zapada nije došao da ukrade afričku muziku, nego da ravnopravno razgovara sa njom. Dejvid Birn, kao frontmen Talking Heads, i Brajan Ino, kao stvaralački partner, nekoliko meseci kasnije izdaju kultni parnjak pod imenom *My Life in the Bush of Ghosts*, zajednički projekat inspirisan istraživanjem iz koga je proistekao *Remain in Light* – on je kolažan, apstraktan, kao uzorak sastavljen od komada jednog univerzuma koji govori svim jezicima i muzikama, što je u tom trenutku postojao samo kao mogućnost u glavama svojih stvaralaca, a danas je sveprisutan kroz digitalne medije. Ova dva komplementarna stuba stajala su kao modernistički spomenici usred tadašnjeg tržišnog šarenila, i kao takvi ostali su do danas, prepuni beskonačne vere istinskih umetnika da savremeni svet treba gledati drugačijim očima. To je filozofija što je ostavila dubok utisak i na zagrebačku i na beogradsku *novotalasnu* scenu, kad su Talking Heads zašli u ove krajeve 1982, kao redak primer benda koji nas je obišao na svom vrhuncu, promovišući upravo svoj legendarni album.

ROĐEN POD UDARCIMA

Realnost koju je kreirao *Remain in Light* bila je hipnotička realnost. Ona nije postojala dok je nisu stvorili za nas Talking Heads i Ino kao pridruženi član, dajući nam mogućnost da doživimo jednu novu, misterioznu dimenziju stvarnosti, očiglednu već na omotu na kome se nalaze kompjuterskom grafikom maskirana lica članova benda (prvi put se računarsko vizuelno rešenje pojavljuje na nekoj ploči!). Već sam taj likovni iskaz govori o nameri ovog albuma da nam otkrije jedan paralelni svet, koji je tu sa nama, ali ga mi ne vidimo.

Hit koji ih je učinio prepoznatljivim na svim top listama jeste *Once in a Lifetime*, u kome susrećemo prvu u nizu ovde opisanih uznemirenih ličnosti što se bore da održe svoj identitet. Međutim, ovde ni na hit kompoziciji nema jasne poruke, osim čuđenja nad svojim životnim putem, a refren je više misterija nego što nam daje neki određen zaključak. Takav je i ostatak albuma – prepun zagonetki u tekstovima koji nas uvode u avanturu u kojoj sva čula rade prekovremeno, ali nema pouzdanih putokaza kako da sve to shvatimo, jer se muzika događa onako začuđujuće neobjašnjivo kao što se dešava sam život.

Ključna numera na albumu svakako je *Born Under Punches (The Heat Goes On)*, u kojoj se junak predstavlja kao čovek koji radi za vladu, ali i prevrtljivac što menja strane. Na jednom mestu on navodi kako "nikad nije video tako nešto: tela koja padaju po podu" – najavljujući masovne zločine koje će tek doneti buduća vremena, u kojima će ljudski život sve manje vredeti. Intenzivna ritmička vožnja ove programske pesme i njen nadrealni politizovani svet čak i više odgovaraju dobu u kome živimo sad, nego što je to onda bilo.

Stvari se nastavljaju u istoj brzini – *The Great Curve* još jedna je monster vožnja sa nezamislivim brojem obrtaja perkusivnih točkova, uz fantazmagorične poteze teške gitare Adrijana Belua, koji se direktno sa ključnih Bouvijevih albuma preselio ovde. Uz to, ona funkcioniše i kao oda neuništivoj ženskoj snazi. Numera *Listening Wind* obeležava drugu stranu političkom porukom takođe, u kojoj zatičemo nekog ko se bori protiv Amerikanaca što su nezvani došli u njegovu zemlju, u trenutku u kom veruje kako je stigao čas da mu vetar pomogne da uradi ono što treba, ne bi li ih oterao. Pesma kojom se opus završava, *The Overload*, uzbudljivo je van konteksta jer uopšte nema ritma, i više služi kao epilog priče – njeni melanholični elektronski zidovi proučavani su intenzivno tokom 1990-ih, služeći kao vodič za mnoge avangardne autore *post-clubbinga*.

Spektar tema koje donosi *Remain in Light* toliko pripada sadašnjem trenutku da je to pomalo zastrašujuće – kao čitanje dnevnih vesti, odnosno konteksta u kome one nastaju. Tribalni ritmovi i *call and response* pevanje – možda opisuju današnji život u globalnim mobilnim plemenima i na internetu. *Afrobeat* koji grabi brže od vaših nogu, ukršta se sa pobesnelim betonskim blokovima gitara što padaju na glavu i lupaju vas po potiljku – nalikujući eksplozivnom sazvučju videoigara. Nikad pre čuveni zaumni produkcijski audio-efekti daju celokupnom doživljaju neobičan *3D* utisak – prizivajući virtuelnu realnost iskustva ulaska u jedan dotad nepoznati univerzum.

Neurotični stihovi belog čoveka opasno su se dobro sklapali sa pulsiranjem plemenskih udaraljki i fank sinkopama onog crnog, i sve se vrtelo u plesu koji je opisivao život planetarne zajednice u nastajanju – u to vreme povezane i opisane samo televizijom – i ovom pločom. Talking Heads su, bar za trenutak, na *Remain in Light* srećno razrešili sve crnačko/belačke dileme u korist obeju strana i zbog toga ova ploča i danas zvuči krajnje sveže – bila je to pametna muzika uz koju se moglo igrati, ili plesna muzika uz koju se nisi osećao jeftino. Spoj koji će dati osnovu za klupski zvuk budućnosti. »

Ako ovog časa preslušate album *Remain in Light* – osim što ćete postati svesni koliko moderne muzike je on porodio, od rok do dens motiva – biće vam jasno da zvuči kao da je deo savremenog života, koji je napokon dorastao do njegove vizije. Specifične istorijske okolnosti otvorile su mogućnost da se pre četiri decenije stvori nova mešana muzička forma koja je postala standard po kome se i danas mere autori – štaviše, danas je ono što je zacrtano na *Remain in Light* neka vrsta norme – savremeni pop gradi se od svih uticaja koji mogu da ga prodaju. U svoje vreme žanrovski nedozvoljen, ovaj album je slobodoumnim kombinovanjem stilova otvorio vrata transžanrovskom dobu koje sad živimo, u kome je svaka inspiracija dozvoljena i gde je sve što pomaže da se nešto kaže – dobrodošlo.

...I VRELINA SE NASTAVLJA

Srce tame koje se nadvijalo nad svima nama još i tada, danas je jače nego ikad od vremena Drugog svetskog rata. U svoje doba album *Remain in Light* izgledao je kao ozbiljan zrak nade da se stvari mogu urediti drugačije nego što su to hladnoratovske sile želele. Mapa se od tad promenila samo utoliko što su ogromna prostranstva Trećeg sveta postala lovište podjednako zapadnjačkog multinacionalnog kapitala, kao i dirigovanog državnog kapitala zemalja nekadašnjeg Istoka, da ovladaju prirodnim resursima. Grabež je postao nekako prihvaćen model ponašanja, na neki način čak i politički korektan, jer donosi zaposlenje. Umesto dve sučeljene hladnoratovske ideologije, danas imamo samo jednu, profitnu, za koju igraju svi igrači na svetskoj političkoj sceni – ni ona se uskoro neće moći smatrati zaista političkom, nego nekom vrstom otvorene berze akcija, u kojoj svaka partija širom sveta upreže sve svoje snage ne bi li bila što korisnija nadnacionalnom krupnom kapitalu. Ali, to je neka druga priča.

Danas smo više zajedno sa Trećim svetom i njegovim mukama i patnjama nego ikad – ako ni zbog čega drugog, onda zato što nam je došao pod prozor – kako je ovaj album i predvideo. Njegova osnovna ideja, zapisana onomad, bila je skupno sanjanje o jednoj novoj zajednici u kojoj ćemo svi moći da budemo ono što jesmo. Talking Heads su, kao kakvi muzički migranti, pre 40 godina pošli na put bez povratka, koji ih je vodio u sasvim neizvesnu budućnost, u futurističko podneblje u kome mi danas živimo kao urbani bušmani – opaljeni suncem više nego što možemo da zamislimo, ugroženi virusom koji ima šifru, ali ne i ime, udišući nešto za šta merimo da li je još uvek vazduh, vrteći se na izjedenoj Zemlji, iz koje sve brže vadimo poslednje grumenčiće zlata. Prepoznali su i opisali jednu osnovnu istinu – u tom svetu budućnosti nepravde neće nedostajati. I biće jača nego ikad jer će se zvati zakonom koji važi za sve.

Kao i na svakom dobrom albumu utemeljenom na afričkom osećaju stvarnosti, muzika na *Remain in Light* obraća se onostranim silama da bi se bolje razumelo šta se realno dešava. Po nekim tamošnjim shvatanjima, jedini dopušteni način za sviranje bilo čega jeste da prizovete duhove, pa da vam oni objasne šta smete da kažete – jer bez prisustva duhova nema *istinite* muzike. Album *Remain in Light* zato je divlja, neobuzdana molitva za razumevanje sa svetom. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

PUNK 2020

Foto: Igor Pantelić

Prošlo je četrdeset godina od kada je pank eksplodirao u Beogradu, a eho te eksplozije se, na svu sreću, i dalje čuje. U poslednjih nekoliko meseci tokom kojih nisam pisao za "Vreme" pojavilo se nekoliko pank izdanja koja su dobar pokazatelj kako ovaj vremešni žanr proživljava svoju petu deceniju, u kojoj ga istovremeno interpretiraju roditelji i deca. Da bismo izbegli žanrovske zamke, pod terminom pank podrazumevam sve što je progresivno, bučno i svira se na makar jednom žičanom instrumentu.

S.T.R.A.H / KVOG! Bend postoji od sredine osamdesetih i velika je šteta što ovako dobar album nije snimljen u ono doba. U trenutku kada je generacija novog talasa počela da posustaje, S.T.R.A.H. bi sigurno uveo preko potrebni novi kvalitet. Nažalost, to se tada nije desilo, ali nikada nije kasno da se otkrije ovakav dragulj. Britko, jasno i ubitačno sa tragovima krvi na košulji.

Bolesna Štenad / Gde su te manekenke, gde je taj kokain… BŠ su pank bend nove generacije koji se afirmisao tokom desetih godina i krunisao ih vrhunskim albumom i rasprodatom salom Amerikana (Dom omladine Beograda). Oni imaju kapacitet da u narednom periodu naprave veliki iskorak ukoliko se budu manje oslanjali na lokalni humor i interne fore i daju prednost muzici kojom nesporno odlično vladaju.

Crna Lista / Ipak bojim se rata. Spektakularna i neočekivana pojava beogradske superpank grupe koju čine ljudi iz prve pank generacije čije su karijere nepravedno potopljene katastrofalnom realizacijom projekta katastrofalnog imena ARA (Artistička Radna Akcija). Ako je suditi po prvom singlu i nastupu pred koncert grupe Paraf, njihova pojava i najavljeni album treba da obraduju sve koji imaju sluha (i duha).

Razni izvođači / Hali Gali – Ova kompilacija predstavlja najnoviju generaciju beogradskih pank bendova. Svih devet grupa sa ove kompilacije vladaju žanrom, bučni su, dobro sviraju i svi snimci su na dobrom produkcijskom nivou. Ipak, imam snažan utisak da nisu spremni da zagrizu do kraja, uđu u ring i pokušaju da pobede i svoje ideje prenesu širem auditorijumu. Kao da se zadovoljavaju salonskom pozicijom, a to nije dovoljno za uspeh. Nadam se da će se neki od njih odvažiti da se uhvate u koštac i pronađu put do publike koja ih čeka u velikom broju. Moraju da poveruju da mogu. Povrh toga, moraju da *prihvate pravila igre* kao i da Repetitor, kao uzor, ostave iz sebe. Da ne bude zabune, ovakvi projekti su za svaku pohvalu.

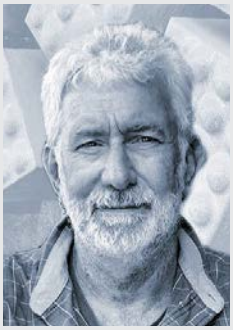
U Beogradu trenutno postoji oko pedeset grupa koje mogu da se upišu u gore navedu kategoriju. Ideja nepristajanja, artikulisana kroz bučnu i beskompromisnu muziku, pulsira u samom srcu grada čineći ga živim i zdravim. Priča započeta pre četiri decenije traje i još jedan je dokaz da je Beograd svetski grad sa velikim kapacitetima uprkos evidentnim pokušajima da se pretvori u Dubai na Savi.

DŽIBERI, NO PASSARAN!

BRANKO M. KOSTIĆ

Svirajući spomenici kulture

Kada mi je Zoran Modli početkom osamdesetih rekao da uči za pilota, pomislio sam da je ipak vreme da odraste. Srećom, ispostavilo se da sam temeljno pogrešio i da smo dobili našeg Sent Egziperija

Piše:
Petar Janjatović
Muzički analitičar iz Beograda

Na dan kada je pre 94 godine, dakle 24. februara, rođen Nikola Karaklajić, Radio Beograd, kuća u kojoj je proveo gotovo ceo radni vek, najzad ga se setila. U holu mu je postavljena spomen-ploča. Naime, kada je umro 16. decembra 2008. godine, tadašnji čelnici radija nisu našli za shodno ni komemoraciju da organizuju. Sada je nepravda ispravljena. Uz gorčinu. Jedan od govornika na toj, slobodno mogu da kažem pravoj svečanosti, trebalo je da bude Zoran Modli, još jedan od junaka koji su od beogradskih radio-stanica napravili spomenike kulture. Nije ga bilo. Iznenada je preminuo dan pre. I ostavio još jednu veliku prazninu u etru. Kao i sa Nikolom, i sa njim su odrastale generacije zalepljene uz tranzistor. Imao je nerv za novo, prepoznavao je budućnost bez obzira da li je u pitanju bio YU rock, avioni ili kompjuteri. Kao klinac je krajem šezdesetih počeo da pušta ploče u diskotekama. Na radiju je postao prepoznatljiv po sloganu "Program vodli Zoran Modli". Bio je jedan od najslušanijih na mladom Studiju B. Uf, kako sada ironično zvuči kad Jura Stublić peva "Kada bih bio Studio B, slao bih samo dobre vibracije"... A Modli jeste slao samo dobre vibracije. Patentirao je svoju "leteću diskoteku" sa kojom je bio stalno na terenu. Bukvalno je imao turneje kao *one man rock band*. Pionirski je sakupljao značajne snimke domaćih grupa i uspevao je da ih objavi. Tako je na ploči *Leteća diskoteka* 1977. godine sabrao snimke Parnog valjka, Laze Ristovskog, Zdenke Kovačiček, YU grupe (njihova rana i nikad objavljena tema *Opus broj 1*), ali i blesavi *Bugi-vugi za disk-džokeja* koji je uradio sa Borom Đorđevićem.

Stalno je imao otvorene uši. Onog trena kada je nastao novi talas, raskrilio je vrata furiozne emisije "Ventilator" (ako ne grešim, tokom zime se zvala "Radijator") koju je tada imao na Radio Beogradu 202. Kroz nju je prošla čitava nova jugoslovenska scena. U maniru engleskih radio-voditelja montirao je mikrofon na miks pult i sve radio sam: razgovarao, puštao muziku, džinglove, reklame. U vreme njegove emisije imali smo običaj da prošetamo do radija, da se druškamo, vidimo koga ima. Kao što se ide u kafić. I tu scenu je zabeležio na pločama *Ventilator 202 Demo top 10*. Na tri albuma je sakupio najnovija imena kao što su Partibrejkers, Rex Ilusivii, Via Talas, Gustaph i njegovi dobri duhovi, Petar i zli vuci, La Strada, Psihomodo pop, Fleke, Karlowy Vary...

Kada mi je tada, početkom osamdesetih, rekao da uči za pilota pomislio sam da je ipak vreme da odraste. Srećom, ispostavilo se da sam temeljno pogrešio i da smo dobili našeg Sent Egziperija. Jedan od prvih zadataka mu je bio da kao kopilot noću "tera" dnevnu štampu iz Beograda u Zagreb. Pomislio sam da je to dobra priča za novine. Oko ponoći me ubacio u pretrpan aviončić, noge sam držao na paketu "Ekspres politike" i eto, leteo sam sa Modlijem. Na pustom aerodromu sam našao telefonsku govornicu pa sam, dok su istovarivali prtljag, budio drugare po Zagrebu. U zoru smo se vratili u Beograd. Priznajem, bila mi je frka kad je Modli sletao. Bez potrebe. I postao je pravi pilot. U međuvremenu je otkrio kompjuterske programe. Puštao je ono jezivo cvrčanje na radiju a klinci su na kasetama snimali ta tadašnja programerska čuda. Tako je odnegovao nove generacije na sasvim drugačijem terenu. Lepo je neko ovih dana napisao: renesansni um.

Tih godina mi je svako ko je služio vojsku u ovim krajevima pričao o tom famoznom beogradskom etru. Izgleda da je grad tada stvarno bio radijska prestonica. Od "Dobro veče, kako ste" Nikole Karaklajića, preko "Dobro jutro, Beograde" Duška Radovića, "Vibracija" i "Diskomera" Slobe Konjovića, do Vodli Modlija... Da ne spominjem revolucionarni trenutak kada je još jedan radijski pionir, Nikola Nešković, pustio na Drugom programu Radio Beograda ceo album *Sgt Pepper's Lonely Hearts Club Band* Bitlsa. I to dan pošto je objavljen (donela ga je stjuardesa direktno iz Londona). A taj Radio Beograd se daleko čuo. Kada je YU grupa 1972. godine odsvirala dvadesetodnevnu turneju u Bugarskoj, publika je znala sve pesme. "Veče uz radio" je bio njihov prozor u svet. U redakciju su stalno dolazila pisma "iza gvozdene zavese". Dirljivo je bilo kada su stizali poklon-paketi sa slatkišima iz Bugarske i Rumunije. Iz zemalja u kojima su te bombonjere bile dragocenost.

Za četrdeseti rođendan emisije "Veče uz radio" tog 10. novembra 2008. Peca Popović nas je okupio u svojoj kući. Bio je to optimistički susret veterana: R. M. Točak, Žika Jelić, Dejan Cukić, Đule Van Gogh. Nikola je doneo cegere pune uspomena. Bukvalno. Modli je sa svima nama napravio emisiju. Niz sećanja. Par nedelja posle toga Nikola je iznenada umro (vidi "Vreme" br 938), a mi smo, što bi Peca rekao, "ostali siročići". Sve veći. ¶

"TRGOVCI IZBEGLICA "TVRĐAVE EVROPA"

Otvaranjem svojih granica za izbeglice Turska vrši pritisak na EU i NATO da podrže njene vojne akcije u Siriji. Desetine hiljada su pohrlile ka Evropi, stotine hiljada se spremaju na put – pijuni u geostrateškom nadmudrivanju koje su obe strane spremne da žrtvuju

Za "Vreme" iz Soluna

Izbeglička kriza i ljudska drama bez kraja i presedana poslednjih dana dostiže novi vrhunac. Duž kopnene granice između Grčke i Turske zarobljene su hiljade izbeglica i migranata koje pokušavaju da se dokopaju Evrope. Zabeležene su prave distopijske slike na kojima je prikazano kako "evropsku tvrđavu" opsedaju talasi očajnih ljudi, među njima žene i deca, koje Evropa ne želi jer su oni za nju samo "mrski varvari" koji pokušavaju da je osvoje.

Sve je počelo odlukom predsednika Redžepa Tajipa Erdogana da otvori granice za izbeglice i migrante koji se nalaze u Turskoj i pusti da nesmetano pohrle u Grčku i Bugarsku. Na ovaj potez se odlučio nakon pogibije 36 turskih vojnika u vazdušnom napadu u provinciji Idlib na severu Sirije koju sirijska vlada želi da ponovo stavi pod svoju kontrolu. Grčka i Evropska unija sumnjaju da turska vlada namerava da izazivanjem novog izbegličkog talasa uceni NATO i Zapad da podrže vojne operacije Turske na severu Sirije.

Erdogan je 28. februara izjavio da je "prvenstveno sirijski režim odgovoran što se milioni ljudi gomilaju na turskoj granici". Rekao je da su stotine hiljada ljudi krenule ka Evropi otkako je Turska otvorila granice i zapretio da će se uskoro "pokrenut milioni". Turski ministar spoljnih poslova Mevlut Čavušoglu je napomenuo da Turska nije dužna da spreči te ljude da napuste zemlju, a da Grčka "jeste dužna da se prema tim ljudima odnosi humano". Erdogan je na sastanku sa predsednikom Bugarske Bojkom Borisovom optužio Grčku za ubistvo dvoje migranata na granici, što je Grčka demantovala.

Istovremeno sa novim talasom izbeglica počeo je i novi propagandni rat. Pritom je golim okom vidljivo da poslednjih nekoliko godina Ankara instrumentalizuje izbeglice i migrante kako bi izvukla što veću ekonomsku i geopolitičku korist.

MARIČKA BITKA

U dužini od 200 kilometara, reka Marica (Evros) predstavlja prirodnu granicu između Grčke i Turske. Duž preostalih dvanaest kilometara granice izgrađena je ograda sa koje grčka policija i vojne snage danima pokušavaju da odbiju hiljade izbeglica koje pokušavaju da uđu na grčku teritoriju.

Izbeglice gađaju kamenjem pripadnike grčkih snaga bezbednosti, obe strane upotrebljavaju suzavac, grčki policajci ispaljuju upozorenja. Turska je povodom brojnih incidenata optužila Grčku da ne poštuje međunarodno pravo, da se ponaša nasilno i nehumano prema ljudima zarobljenim na ničijoj zemlji. Njihov tačan broj nije poznat.

Turski ministar unutrašnjih poslova Sulejman Sojlu je izjavio da je u Evropu prešlo 117.677 izbeglica i migranata. Grčka vlada je, međutim, saopštila da je za tri dana sprečila ulazak 24.203 migranta i pritom uhapsila 183 osobe. Tačan broj migranata koji su uspeli da pređu u Grčku, kroz

MA" PROTIV

PRED BEDEMIMA EVROPE: Izbeglice iz Turske na Lezbosu i granici sa Grčkom
Fotografije: AP

rupe u ogradi, brodićima, čamcima ili preplivavši Maricu, takođe nije poznat, ali procenjuje se na nekoliko stotina.

Istovremeno stotine izbeglica svakodnevno stižu u gumenim čamcima i barkama na grčka ostrva Istočnog Egeja (Samos, Lezbos, Hios...), dok se stanovnici tih ostrva sve glasnije bune i zahtevaju od grčke vlade, Evrope i međunarodne zajednice hitnu pomoć u vezi sa hroničnim i sve težim izbegličkim teretom.

VANREDNE MERE

Grčka vlada desnog centra se teško nosi sa ovom novom eskalacijom izbegličke krize, a još teže joj pada da se suoči sa svojim konzervativnim glasačima kojima je obećala da će "zaustaviti migraciju" i "efikasno čuvati grčke granice".

Premijer Kirijakos Micotakis je pod pritiskom leve opozicije, koja ga optužuje da "nema nikakav plan", odlučio da preduzme niz vanrednih i radikalnih mera: na mesec dana je obustavio sve zahteve migranata i izbeglica za azil; odlučio je da na istočnim grčkim kopnenim i morskim granicama stepen borbene gotovosti vojske digne na maksimalan nivo; migranti treba da se automatski vraćaju u zemlje porekla; zatražio je dodatnu pomoć od evropske granične policije Fronteks sa ciljem da zaštiti spoljne granice EU. Pozivajući se na evropske ugovore, Micotakis zahteva pomoć čitave EU ne bi li obuzdao ovu vanrednu situaciju.

Da bi poslao jasnu poruku Turskoj, Micotakis je naredio održavanje vojnih vežbi duž čitave grčko-turske granice koje su počele 2. marta.

Poruka izbeglicama i migrantima poslata je SMS-om na engleskom i arapskom jeziku: "Ne pokušavajte da ilegalno uđete u Grčku. Moraćete da se vratite. Zahtevi za azil su obustavljeni!"

ŠTA RADI EU

"Grčke granice su spoljne granice Evropske unije. Mi ćemo ih zaštititi", napisao je Micotakis na svom Tviter nalogu. U utorak, 3. marta je zajedno sa predsednikom Evropskog saveta Šarlom Mišelom i predsednicom Evropske komisije Ursulom von der Lajen posetio granicu na Marici. Cilj vlade u Atini je da što više internacionalizuje izbeglički problem, koji se prelama »

POKUŠAJ OČAJNIKA:
Preplivavanje reke Marice
Foto: AP

na Grčkoj. Micotakis želi da natera evropske partnere, koji sami ni slučajno ne žele da prihvate izbeglice, da stvarnost vide sopstvenim očima i da deluju u skladu sa tom stvarnošću. Telefonirao je i sa predsednikom SAD Donaldom Trampom, koji mu je poručio da Grčka ima svako legitimno pravo da brani svoje granice.

"Svaki put kada se, kao sada, EU stavlja na probu, mora da prevlada jedinstvo. Pozivam vanredni savet ministara EU za koordinaciju napora za podršku Grčkoj. Niko ne može ucenjivati niti zastrašivati Evropsku uniju", izjavio je grčki poverenik i potpredsednik Evropske komisije Margaritis Šinas. Vanredni sastanak ministara unutrašnjih poslova EU sa ciljem rešavanja problema migracije i preduzimanjem mera za podršku Grčkoj zakazan je za 4. mart. Za 6. mart je, na zahtev grčkog ministra spoljnih poslova Nikosa Dendijasa, u Zagrebu zakazan vanredni sastanak ministara spoljnih poslova.

"Ovo je humanitarna kriza bez presedana", okarakterisala je situaciju na grčko-turskoj granici poverenica za ljudska prava Saveta Evrope Dunja Mijatović i pozvala na hitnu akciju kako bi se sprečilo njeno pogoršanje. Stiče se utisak da je EU svesna ozbiljnosti situacije koju sa sobom nose postupci Turske, zatvaranje grčke granice, ali i pretnje i nasilje nad izbeglicama i nevladinim organizacijama koje im pomažu, i da ovog puta blagovremeno preduzima akcije i ne ostavlja Grčku na cedilu.

U EVROPI JE SPAS

Turska već godinama koristi izbeglice i migrante kao pijune za postizanje svojih nacionalnih, geopolitičkih ili ekonomskih ciljeva. Atina optužuje Ankaru da se ponašala kao "trgovac izbeglicama" i ucenjivala Grčku i Evropu kada joj to odgovara.

"Prevozimo izbeglice uz Erdoganovu dozvolu. Uzimamo 500 do 600 dolara po glavi", kaže u kameru jedan turski krijumčar i objašnjava kako i kojim putevima izbeglice prolaze kroz Tursku do Grčke.

"Turska vlada je objavila da je otvorila granicu", rekao je jedan avganistanski izbeglica za televiziju Skaj njuz. Jedan Iranac je izjavio da ih turski žandarmi i policajci varaju: "Kažu, daj nam 100 dolara pa ćemo ti pomoći da pređeš granicu. Ali kada pređemo na grčku stranu, grčki pogranični vojnici nas zaustavljaju i vraćaju nas nazad."

Jedan migrant je hodajući ka grčkoj granici za tursku televiziju Halk izjavio da je bio u zatvoru, da su došli stražari i rekli im da mogu da idu u Grčku. "I evo, ja sad idem u Evropu da se spasem."

Jednu grupu koja je uspela da uđe u Grčku novinar Bi-Bi-Sija pitao je zašto su došli u zemlju koja nema dovoljno posla ni za Grke, a jedan od njih je odgovorio: "Mi ne želimo da ostanemo u Grčkoj. Želimo sa stignemo u Nemačku. Želimo bolji život za nas i naše porodice, zato smo prešli granicu."

Ovi očajni ljudi teško će se zaustaviti dok ne stignu do konačnog odredišta, jer nemaju drugog izbora. ¶

GEORGIOS STAMKOS I MILICA KOSANOVIĆ

Krvave

Spekulacije o sumornoj mogućnosti da u Siriji dođe do sukoba između članice NATO-a Turske i Rusije nakratko su se umnožile tokom krize u Idlibu, gde se sililo klupko istorijskih, političkih i religioznih protivrečja koja bi bilo teško razmrsiti čak i kad bi to upletene strane želele. Sukobi su svakako pokrenuli novi talas izbeglica ka Evropskoj uniji

Nema mira pod maslinama u pokrajini Idlib na severu Sirije, nekada poznatoj po proizvodnji maslinovog ulja. U noći između srede i četvrtka, 27. i 28. februara, ratni sukob je pretio da se rasplamsa do dalekosežnih posledica. Tada je u sklopu borbi oko gradića Sarakiba kraj raskrsnice na kojoj se spajaju autoput M5 koji povezuje Damask, Homs i Alepo i put M4 koji povezuje Alepo i Latakiju, kraj koje je smeštena ruska vojna baza, sirijska avijacija napala turski konvoj kod mesta Bejhun. Poginula su trideset tri turska vojnika, desetine su ranjene. Grad Sarakib je tokom sadašnje krize nekoliko puta prelazio iz jedne u drugu ruku.

Ni Turska ni pobunjenici raznih boja u Idlibu očito se nisu mirili da sirijske snage ovladaju tim putnim pravcem prema Alepu, jer je za pobunjenike to vitalno važna arterija prema Turskoj. Turska je u Idlib poslala oko 5000 vojnika, mnogo teškog naoružanja i oklopnih vozila sa očitom namerom da zaustavi ofanzivu sirijskih vladinih snaga. U februaru je u nekoliko incidenata izgubila 60 vojnika, što je uskovitlalo strasti na domaćoj sceni.

e masline Idliba

IDLIB: Beg od rata
Foto: AP

S (NE)VEROM U NATO

Spekulacije o sumornoj mogućnosti da u nastaloj situaciji u Idlibu dođe do sukoba između članice NATO-a Turske i Rusije umnožile su se kada je predsednik Turske Tajip Redžep Erdogan na osnovu člana 5 savezničkog ugovora – kada je jedna zemlja napadnuta, ostale članice pakta su dužne da joj priskoče u pomoć – zatražio podršku NATO-a. Nije je dobio, pored ostalog zato što turski vojnici nisu stradali na tlu Turske već na teritoriji Sirije koja ih tamo nije pozvala.

Zanimljive su sociopsihološke okolnosti u kojima je Erdogan demonstrativno testirao lojalnost NATO saveznika.

Što se teritorijalnih ambicija tiče, u anketi američkog Istraživačkog centra Pju sprovedenoj od 13. maja do 12. avgusta 2019. u 19 zemalja, uključujući 16 država članica NATO-a, Švedsku, Rusiju i Ukrajinu, među 21.029 ljudi na pitanje da li postoje delovi susednih država koji zapravo pripadaju njihovoj zemlji, relativno mali broj anketiranih u zemljama članicama NATO-a odgovara potvrdno, i to najčešće oni iz desničarskih populističkih stranaka. Takvo raspoloženje, međutim, ne vlada u Turskoj, Mađarskoj, Grčkoj i Bugarskoj gde većina anketiranih kaže da bi njihovoj zemlji trebalo da pripadnu delovi teritorija drugih zemalja.

Na pitanje da li bi njihova zemlja trebalo da brani svog saveznika iz NATO-a od potencijalnog napada Rusije (što je dežurna tema već duže vreme), oko pedeset odsto ispitanika u 16 članica NATO-a kaže da njihova zemlja ne treba da brani saveznika koga napadnu Rusi, u poređenju sa 38 odsto onih koji kažu da bi njihova zemlja trebalo to da čini.

Oko 60 odsto anketiranih ispoljava uverenje da će SAD upotrebiti vojnu silu za odbranu NATO saveznika od Rusije, dok samo 29 odsto njih kaže da to SAD neće učiniti.

Doduše, uverenje da će SAD braniti NATO saveznike od Rusa niže je, prema anketi Pjua, za 8 procentnih poena u Francuskoj i za 7 u Velikoj Britaniji i Španiji nego pre nekoliko godina. U Turskoj uverenje da će je NATO braniti od Rusije iskazuje samo 21 odsto ispitanika, što je četiri puta manje od 82 odsto pozitivnih odgovora u, naspram Rusije, ratobornoj Poljskoj.

IZVOZ IZBEGLICA

Razočaran izostankom podrške NATO-a, Erdogan je otvorio granice i usmerio izbeglice iz Sirije, Avganistana, Iraka i drugih zemalja da krenu prema Evropi. To je ličilo na osvetu zbog izostale podrške njegovoj vojnoj akciji u Idlibu, ali i realizaciju stare pretnje Evropljanima koji su obećali šest milijardi evra kompenzacija za zadržavanje 3.700.000 izbeglica u Turskoj, a dali su samo 3,2 milijarde.

Verodostojnost podataka u magli rata je teško verifikovati, a procene su se kretale od 300.000 izbeglica u poslednjih nekoliko meseci, preko 900.000 tokom rasplamsavanja sukoba u Idlibu od aprila 2019, do procene da bi, ako se sukob ne obustavi, broj novih izbeglica iz Sirije mogao da dosegne i dva miliona.

U enklavi Idlib, koja je 2011. bila glavno uporište pobune protiv Bašara Asada, pre najnovijeg rasplamsavanja sukoba živelo je oko 3,5 miliona ljudi. Bi-Bi-Si prenosi procene da 40 odsto trenutnog stanovništva čine pobunjenici i članovi njihovih porodica deportovani ovamo kada su sirijske snage uspostavile kontrolu nad istočnim delom grada Alepa, u provinciji Dara u jugozapadnom delu Sirije i u drugim pobunjeničkim područjima.

Sudeći po jednom izveštaju Dojče velea tokom ofanzive sirijskih vladinih snaga, novi talas izbeglica iz Idliba se kretao prema Turskoj, a samo manji deo njih je išao prema teritorijama u Siriji koje u pojasu od 30 kilometara uz granicu kontroliše turska vojska, što je stanje stvari koje su Kurdi morali da progutaju kad su im Amerikanci okrenuli leđa.

IDLIBSKE MILICIJE

Proveravajući činjenice u sirijskom dosijeu, Bi-Bi-Si nalazi da je jedna od najjačih militantnih grupa na severu Sirije Hajat Tahrir al Šam (HTS, džihadistički savez, poslednja zvanična podružnica Al Kaide u Siriji, inkarnacija fronta Al Nusra). Ta organizacija se u januaru 2019. borila protiv rivalskih pobunjeničkih grupa i u najvećoj meri uspostavila kontrolu u pokrajini Idlib, njenom glavnom gradu i na graničnom prelazu sa Turskom u mestu Bab al Hava. HTS predvodi većinu bitaka protiv vladinih snaga. Prema nekim procenama, ima između 15.000 i 20.000 boraca, prema procenama posmatrača UN nešto manje, između 12.000 i 15.000 boraca uključujući mnoge strance. »

RATNA POLITIKA: Erdogan na sahrani turskog vojnika poginulog u Siriji
Foto: AP

Uz tu grupu pominje se i Nacionalni oslobodilački front (pobunjenički savez koji podržava Turska); Huras al Din (ogranak HTS-a blizak Al Kaidi, prema proceni UN 3500 do 5000 boraca); Turkmenistanska islamska stranku (TIP, džihadistička grupa u kojoj dominiraju Ujguri iz kineske provincije Sinđijang, koji su prisutni na severu Sirije još od prvih godina građanskog rata). U Idlibu deluje i pretežno uzbekistanska brigada Tavhid i Džihad koja je usklađena sa HTS-om.

Bi-Bi-Si prenosi procenu jednog sirijskog diplomate da u Idlibu ima između 30.000 i 40.000 stranih boraca, uglavnom ujgurskih, tadžikistanskih, uzbekistanskih, u manjem broju čečenskih, kao mi Turaka i pripadnika 103 druge nacionalnosti. Ali Rafaelo Pantuči, iz centra za istraživanje bezbednosti *Royal United Services Institute* sa sedištem u Velikoj Britaniji, smatra, međutim, da je taj broj prevelik i da takvih stranih boraca i članova njihovih porodica ne bi trebalo da je više od nekoliko hiljada.

Prema ruskom centru za nadgledanje primirja, u bici za Sarakib rame uz rame su nastupali pripadnici Al Nusre, koja je u Rusiji proglašena za terorističku organizaciju, kao i borci Sirijske nacionalne armije koju je sazdala Turska, a da su razlike među njima praktično izbrisane.

SETI SE SOČIJA

Prema tvrdnjama sirijske i ruske strane, Ankara nije ispunila obaveze preuzete sporazumom Rusije i Turske iz Sočija 2018. Na osnovu tog sporazuma Damask se složio da na zahtev Turske zaustavi ofanzivu na Idlib 2018, dok je Ankara trebalo da iskoristi svoj uticaj u toj sirijskoj provinciji kako bi ubedila više nezavisnih grupa da iz demilitarizovane zone povuku teško oružje, a islamističke grupe, uključujući i HTS, da tu zonu napuste u potpunosti. Sporazum nikada nije u potpunosti funkcionisao, a obe strane su se međusobno optuživale zbog njegovog neprestanog kršenja.

Prema oceni deputata ruske državne Dume koju prenosi "Izvestija", u stvarnosti je ispalo da su teroristi iskoristili predah, zalečili rane, dobili materijalno-tehničku podršku od Turske i produžili sa napadima na sirijske vladine snage, a bespilotnim letelicama su u nekoliko navrata napadali rusku vazdušnu bazu u Latakiji.

Erdogan je na čitavu situaciju reagovao besno: naredio je da se osvetnički napadnu položaji sirijske vojske. Od Putina je tražio da ga sa Asadom ostavi "jedan na jedan". Ministar spoljnih poslova Sergej Lavrov je nešto kasnije naglasio da Rusija ostaje privržena dogovoru sa Turskom, koja treba da sa svoje strane ispunjava obaveze koje je preuzela, kao i da Asad ima pravo da se obračuna sa teroristima na svojoj teritoriji.

Nakon što je sirijska vlada proglasila da je vazdušni prostor iznad Idliba zatvoren, iz ruskih vojnih struktura u Siriji je saopšteno da ruske vazdušno-kosmičke snage ne mogu garantovati bezbednost turskih letelica u Siriji.

Turci su posle toga izjavljivali da su srušili dva sirijska aviona, a Sirijci da su uništili nekoliko turskih dronova. Turci su na osnovu sporazuma iz Sočija na tlu Sirije koristili dronove, u početku verovatno u izviđačke svrhe, a posle 28. februara i za osvetničke napade na sirijske ciljeve.

IDLIPSKO KLUPKO

U tim danima je izgledalo da se ruskoturski odnosi naglo pogoršavaju. U ruskom listu "Komersant" je čak izneta pretpostavka da bi Turska mogla da proglasi ratno stanje, u kom slučaju bi, prema sporazumu iz Montrea iz 1936, mogla da zatvori Bosfor i Dardanele za ruske brodove. U tim satima su prema Sredozemnom moru plovile dve fregate ruske Crnomorske flote, "Admiral Makarov" i "Admiral Grigorovič", s krstarećim raketama "kalibar-NK" – kako je napisao turski ekspert, "kroz Bosfor i kroz našu bol".

Politikolog Aleksandar Safonov smatra da su pri ulasku Rusije u Siriju 2015. napravljeni strateški pogrešni proračuni koji nisu dozvoljavali Rusiji da adekvatno proceni trenutni raspored snaga, pa se ona oslonila na Bašara al Asada i taktički savez sa Iranom, ne shvatajući da se tako protivi velikoj sunitskoj koaliciji. Safonov kaže da najpesimističniji scenario može posle "ne daj bože incidenata" da dovede do direktnog sukoba između ruskih oružanih snaga i određene "antiasadaske" koalicije koja uključuje Tursku.

Dijalektika odnosa između Moskve i Ankare, koje u Siriji, kao i u Libiji, podržavaju svaka svoju ratujuću stranu, nije lišena ni dugoročnijih sumnji na koje ukazuje petrogradski "Komersant", citirajući upozorenje saradnika Instituta za orijentalne studije Ruske akademije nauka Borisa Dolgova da se u Idlibu slilo čitavo klupko istorijskih, političkih i religioznih protivurečja koji bi bili teško razmrsivi čak i kad bi to upletene strane želele.

On konstatuje da sadašnje tursko rukovodstvo predstavljaju ljudi koji su došli iz okruženja umerenih islamista. Njihovi interesi se promovišu u projektu neooto-

manizma, odnosno u promociji interesa Turske u svim regionima koji su nekada bili deo Osmanskog carstva. Sirija je 400 godina bila deo tog carstva.

Ovi interesi su takođe određeni podrškom brojnim islamskim grupama, koje su sada koncentrisane u regionu Idlib. Kontradiktornosti leže u tome što Rusija i Sirija smatraju da su neke grupe radikalna opozicija, a Turska ih smatra umerenom opozicijom. To je njihova politika, to su njihovi interesi i oni ih agresivno i sasvim logično promovišu, konstatuje Dolgov.

Ruski list "Izvestija" piše o "turskom elektoratu žednom krvi" i citira direktora Studijskog centra Nova Turska Jurija Mavaševa, koji procenjuje da protivnici u parlamentu neće dozvoliti Erdoganu da blago odgovori ili da pritisne kočnice – svi čekaju radikalne korake.

Kada je izbila najnovija kriza, predsednik Irana Hasan Rohani je u telefonskom razgovoru upozorio Erdogana da veoma pažljivo postupa prema proiranskim milicijama. Erdogan kasnije javno izjavljuje da turski ciljevi u Siriji nisu ruske niti iranske snage. Turci su tvrdili da su tamo na poziv turkmenskog naroda (oko 300.000 ljudi na početku rata, potomci doseljenika iz Anadolije i starosedelaca, potomaka Seldžuka) i da ne nameravaju da se otuda povuku, naprotiv, najavljivali su vojnu akciju protiv Sirije.

Rukovodilac ruskog Centra za Bliski i Daleki istok Vladimir Fomin takođe ne isključuje mogućnost da se konflikt i dalje razgoreva jer Sirijci neće napuštati pozicije koje su uz mnogo teškoća osvojili u poslednja tri meseca u okviru operacije "Idlibska zora". List "Izvestija" je ipak citirao umirujuće izjave ruskih eksperata koji su procenjivali da se, bez obzira na ratničku retoriku Ankare, direktan sukob ruskih i turskih vojnika može izbeći jer ni jedna ni druga strana ne žele da uvećaju broj žrtava.

Tu tezu je potvrdila i najava da će se Putin i Erdogan sastati 5. marta radi postizanja nekog sporazuma o Idlibu, ili sporazuma o sprovođenju sporazuma. Sa Smolenske ploščadi (ruski MIP) saopštava se da su se ministri Lavrov i Čavašoglu izjasnili za preduzimanje mera za stvaranje povoljne atmosfere koja će voditi ka dijalogu o primeni sporazuma o okončanju rata u Siriji – kome se još ne vidi kraj. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Iz štampe je izašla i već je
u prodaji NOVA KNJIGA DRAGANA TODOROVIĆA!

Koja bi bila "učena" oznaka osobenog Todorovićevog žanra? Nepobitno je da se radi o reporterskoj prozi, ali toliko fovističkog kolorita i uvrnute smehovne inspiracije da bi joj se mogla dodeliti nova poetička i možda enciklopedijska odrednica – satirički podrealizam.

Igor Perišić

Todorović piše u ime svih "običnih" ljudi koji ne prihvaćaju kompromis kada su istina, lični integritet i poštenje u pitanju. Poslije njegovih reportaža, režimski ili bilo čiji propagandisti mogu samo da ukrste prste na potiljku i tupo zure u točku na zidu.

Filip Švarm

"Kilometar od 800 metara" se može kupiti
u prostorijama redakcije (700 RSD),
pouzećem (900 RSD) ili putem interneta (15,75 EUR).
Detalji oko načina uplate na str. 59

Obični ljudi

Obećavajući oštru borbu protiv korupcije i vešto kombinujući populizam sa ubedljivim javnim nastupom, Igor Matovič i njegov pokret Obični ljudi pobedili su na parlamentarnim izborima u Slovačkoj i okončali deceniju i po dugu vladavinu Roberta Fica. Bio je to još jedan primer kako antisistemski pokreti u Evropi pridobijaju naklonost nezadovoljnih birača

Foto: Petr David Josek /AP

"Probudili smo uspavanog zmaja", bile su prve reči pobednika parlamentarnih izbora u Slovačkoj i budućeg premijera Igora Matoviča, nakon što je njegov pokret desnog centra Obični ljudi i nezavisne ličnosti (OlaNO) neočekivano osvojio više od 25 odsto glasova. U tome ne bi bilo ničeg neobičnog da svega četiri nedelje pre izbora OlaNO nije imao tek nešto preko osam odsto podrške.

Oslanjajući se na rasprostranjeno nezadovoljstvo građana aktuelnom političkom scenom i vešto kombinujući nesporni politički i komunikacijski talenat sa imidžom neokaljanog borca protiv korupcije koji ukazuje na brojna nepočinstva vladajućih struktura u Slovačkoj, Igor Matovič (47) učinio je nešto što se donedavno smatralo nemogućom misijom – da porazi moćnu levičarsku, populističku stranku SMER–Socijaldemokratija, koja je dominirala slovačkom politikom gotovo deceniju i po, a na čijem čelu se nalazi bivši premijer Robert Fico. Prema zvaničnim rezultatima, Ficova stranka završila je na drugom mestu sa osvojenih 18,2 odsto glasova.

ANTISISTEMSKI POPULIZAM

Igor Matovič je svoj uspeh na izborima dobrim delom ostvario zahvaljujući pronicljivom političkom nastupu i retorici sa izraženim primesama antisistemskog populizma. Time je uspeo da mobiliše veliki broj neodlučnih birača i onih koji su, kako navodi list na engleskom "Slovak spektejtor", "ljudi koji ne veruju državi i koji su korupciju percipirali kao najvažniji problem u zemlji". "Tokom svoje desetogodišnje karijere u politici, Matovič je vodio izrazitu anti-SMER i anti-Fico kampanju, a bilo je i više incidenata koji su krasili (medijske) naslove", navodi ovaj list.

Jedan od najupečatljivijih trenutaka u izbornoj kampanji bio je njegov odlazak na francusku rivijeru, u Kan, gde je na kapiju vile bivšeg slovačkog ministra finansija i transporta zalepio plakat na kome je pisalo "Vlasništvo Republike Slovačke". Time je jasno stavio do znanja kakvo ima mišljenje o stečenom bogatstvu brojnih pripadnika vladajuće političke i ekonomske elite u zemlji.

Matovič je u javnim nastupima vodeće pripadnike partije SMER–Socijaldemokratija pozdravljao sa "Bonjour Mafia", a upravo takvu njegovu javno proklamovanu odlučnost da se upusti u borbu sa kriminalom i korupcijom, pozitivno su percipirali slovački birači. Oni su se faktički neposredno uoči izbora opredelili za Obične ljude, poverovavši da taj pokret jedini ima realnu šansu da porazi vladajući SMER-SD.

Analitičari u Slovačkoj slažu se u oceni da je pobeda Igora Matoviča "pobeda opozicionih snaga, ali da karakter njegovog pokreta, sastav kandidata za poslanike, kao i način političke borbe i dalje predstavljaju antisistemski glas", navodi liberalni slovački dnevni list SME.

POLITIČKI ZEMLJOTRES

Jedna je stvar što je pokret Obični ljudi porazio najmoćniju političku partiju u modernoj istoriji Slovačke. Ali je "OlaNO zemljotres" istovremeno u potpunosti izmenio čitav politički pejzaž u Slovačkoj: od tri koalicione partije u dosadašnjoj vladi, dve nisu uspele ni cenzus da pređu, a prvi put od pada komunizma u Slovačkoj ni brojna mađarska manjina neće imati svoje predstavnike u parlamentu.

Teške posledice osetila je i liberalnograđanska i konzervativna demohrišćanska opozicija, čiji predstavnici takođe nisu uspeli da pređu cenzus. Tako će novi parlament u Slovačkoj imati svega šest stranaka, od kojih čak četiri desnog centra, koje bi u konačnici i mogle da formiraju komotnu većinsku vladu.

Igor Matovič je izjavio da je njegov cilj što šira podrška u parlamentu kako bi se sprovele neophodne reforme, "uključujući i pravosuđe", ali da će za ukupnu realizaciju njegove politike biti neophodni i konkretni resursi: "Mi smo autentični antikorupcijski pokret koji je ušao u politiku da bi iskorenio korupciju, a za to vam je potrebno ministarstvo unutrašnjih poslova."

Njegovu pobedu, takođe, umnogome potkrepljuje i relativno visok odziv građana na proteklim izborima, jer je na birališta izašlo 65,80 odsto glasača. Slovački mediji, međutim, ukazuju da niko sa sigurnošću ne može da kaže kakav će premijer biti Matovič. "Kakva će biti njegova vlada? Da li će imati desničarski ili levičarski ekonomski program? Šta će učiniti sa školama ili zdravstvom?", pitaju se "Hospodarske novine".

ANTISISTEMSKA EVROPA

Slovačka je na neki način postala još jedna od zemalja na Starom kontinentu

Igor Matovič

Igor Matovič (rođen 11. maja 1973. u Trnavi) slovački je političar i biznismen u oblasti izdavaštva. Za narodnog poslanika bio je biran u nekoliko skupštinskih saziva, u kontinuitetu od 2010. godine. Osnivač je i predsednik pokreta Obični ljudi i nezavisne ličnosti.

Tokom 2002. godine osnovao je izdavačku kuću RegionPRESS, da bi posle pet godina kompaniju prepisao na svoju suprugu Pavlinu. Ova izdavačka kuća danas objavljuje tridesetak regionalnih nedeljnih izdanja širom Slovačke.

U politici se istakao kao oštar kritičar i vlasti i opozicije. Na veb-stranici pokreta Obični ljudi može se naći i spisak od 24 funkcionera "koji su podneli ostavke zbog našeg pritiska".

Sebe opisuje kao čoveka koji se "godinama bori protiv političara koji ne služe ljudima već mafiji i oligarsima". Diplomirao je na Fakultetu za menadžment, odsek za finansijski menadžment, na Univerzitetu Komenski u Bratislavi.

čiji građani su se suštinski pobunili protiv postojećeg sistema i establišmenta, koji su izgubili poverenje u tradicionalne političke partije. Tektonske promene u Evropi, koje menjaju postojeći politički pejzaž, već su viđene u drugim evropskim zemljama nakon snažnih rezultata antisistemskih partija potpuno različitih ideoloških usmerenja i njihovih lidera: u Francuskoj (Nacionalni front), Nemačkoj (Alternativa za Nemačku), Ukrajini (pokret Sluga naroda predsednika Vladimira Zelenskog), Italiji (Pet zvezdica, Severna liga), Grčkoj (Siriza, Zlatna zora), Španiji (Podemos), Austriji (Slobodarska partija) itd.

Prvi vesnik ove strukturne promene u Slovačkoj bili su predsednički izbori održani prošle godine, na kojima je pobedila advokatica i građanska aktivistkinja Zuzana Čaputova, koja nije imala nikakvog iskustva u visokoj politici ("Novo lice nove politike", "Vreme" br. 1474). Ubedljiva pobeda pokreta Obični ljudi i nezavisne ličnosti nastavak je takvog trenda u ovoj istočnoevropskoj zemlji. Iako je Igor Matovič za sebe govorio da je "(dvorska) luda koja uvek govori istinu, bez obzira na posledice", kao budući premijer moraće da izraste iz te samonametnute uloge "buntovnika" i postane lider koji će zasukati rukave i ispuniti obećanja iz kampanje. On je izjavio da će i kada postane predsednik vlade nastaviti da živi u rodnoj Trnavi, i to bez obezbeđenja. ¶

UROŠ MITROVIĆ

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
MART **2020.**

PREMIJERA
Ljubomir Simović
PUTUJUĆE POZORIŠTE ŠOPALOVIĆ
Režija: Jagoš Marković

PREMIJERA 8. MARTA
Reprize: 9, 11, 13. i 24. marta

Scena „Ljuba Tadić"

8. Nedelja u 20.00	PUTUJUĆE POZORIŠTE ŠOPALOVIĆ – premijera
9. Ponedeljak u 20.00	PUTUJUĆE POZORIŠTE ŠOPALOVIĆ
10. Utorak u 20.00	MAMU MU JEBEM KO JE PRVI POČEO
11. Sreda u 20.00	PUTUJUĆE POZORIŠTE ŠOPALOVIĆ
13. Petak u 20.00	PUTUJUĆE POZORIŠTE ŠOPALOVIĆ
14. Subota u 20.00	Zvezde Njujork Siti baleta (BFI)
15. Nedelja u 20.00	MNOGO BUKE NI OKO ČEGA
16. Ponedeljak u 20.00	LORENCAČO
17. Utorak u 20.00	TARTIF
19. Četvrtak u 20.00	OTELO
20. Petak u 20.00	TAKO JE (AKO VAM SE TAKO ČINI)
21. Subota u 17.00	HOTEL SLOBODAN PROMET
22. Nedelja u 20.00	UJKA VANJA*
24. Utorak u 20.00	PUTUJUĆE POZORIŠTE ŠOPALOVIĆ
25. Sreda u 20.00	MAMU MU JEBEM KO JE PRVI POČEO
26. Četvrtak u 20.00	GOSPOĐICA
27. Petak u 20.00	KRALJ BETAJNOVE
28. Subota u 20.00	VRAT OD STAKLA*
29. Nedelja u 20.00	VRAT OD STAKLA
30. Ponedeljak u 20.00	MAMU MU JEBEM KO JE PRVI POČEO
31. Utorak u 20.00	PANSION EDEN (ZeKaeM, Zagreb, Hrvatska)

JDP titluje predstave na engleski jezik (*)

Studio JDP

12. Četvrtak u 20.30	BALAVA (nezavisna produkcija „Hartefakt fond")
14. Subota u 20.30	DOK NAS SMRT NE RAZDVOJI (nezavisna produkcija „Radionica integracije")
17. Utorak u 20.30	NATAN MUDRI
21. Subota u 20.30	KOS (nezavisna produkcija „Radionica integracije")
22. Nedelja u 20.30	SUDNJI DAN
24. Utorak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
25. Sreda u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
27. Petak u 20.30	JUL (nezavisna produkcija)
29. Nedelja u 20.30	U AGONIJI (nezavisna produkcija „Beoart 2015")
30. Ponedeljak u 20.30	SMRT FAŠIZMU: O RIBARIMA I SLOBODI (nezavisna produkcija „Reflektor teatar")

Gostovanja

18.	LORENCAČO Festival „Teatar na raskršću" Narodno pozorište Niš

50% POPUSTA
za kupovinu ulaznica na dan predstave

DOSTAVLJAMO VAM ULAZNICE NA ŽELJENU ADRESU!

Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10-15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 17h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Beograd www.beograd.rs

Raiffeisen BANK

Foto: Alessandra Tarantino /AP

Svađa zbog novca

Ishod bitke oko budžeta pokazaće u kom pravcu će se EU kretati: ka većoj solidarnosti ili većim razlikama između bogatih i siromašnih članica

Budžet Evropske unije se zvanično naziva "višegodišnji finansijski okvir" i donosi se za vremenski period od sedam godina. Na osnovu tog "okvira" se usvajaju posebni budžeti za svaku godinu.

Do sada je svaki evropski budžet bio veći od prethodnog. EU se širila, prihodi su rasli usled rasta društvenog proizvoda i kontribucija novih članica. To za budžet 2021–2027. godine više nije slučaj – izlaskom Velike Britanije nastala je rupa od 75 milijardi evra (Britanija je bila druga po visini uplata u budžet).

Postupak usvajanja budžeta je složen: Evropska komisija predlaže nacrt budžeta članicama i o njemu se raspravlja u Evropskom savetu pri čemu svaka država ima pravo veta. Tu se, u skladu sa političkim dogovorima, modifikuje predloženi nacrt. Kada prođe ES, o budžetu odlučuje Evropski parlament koji takođe može da ga izmeni, ali te izmene mora ponovo jednoglasno da odobri Evropski savet. Nezahvalan posao usaglašavanja članica EU pripada predsedavajućem ES Šarlu Mišelu.

BITKA OKO VISINE BUDŽETA

Predlog sedmogodišnjeg budžeta EU je počeo da se razmatra još u maju 2018. godine, ali je usvajanje odloženo zbog velikih razlika među državama članicama i Bregzita. Budžet treba da brani EK koja ga nije pripremila a mora da ga usvoji novi saziv EP, u kome više ne postoji većina koju su činile dve velike grupacije narodnjaka i socijalista, već je potrebno pozitivno izjašnjavanje bar tri poslaničke grupe. Uprkos toj dodatnoj komplikaciji, pojedini evropski funkcioneri smatraju da parlament neće moći da odbije budžet usaglašen u ES zbog rizika od blokade i prestanka brojnih programa EU.

Prvobitni predlog EK polazio je od davanja država članica u visini od 1,114 odsto BNP-a (bruto nacionalnog prihoda), što je povećanje od skoro 10 odsto u odnosu na sadašnji budžet koji je na nivou od jedan odsto BNP-a. Na pritisak pet država neto donora na čelu sa Nemačkom, predlog EK smanjen je za 47 milijardi evra na 1,07 odsto BNP-a, ali te države i dalje traže da budžet ostane u visini jedan odsto BNP-a. U apsolutnim iznosima po predlogu EK godišnji budžet bi iznosio 162,1 milijardu evra, po predlogu Šarla Mišela 156,4 milijarde, a po zahtevu petorke 146 milijardi godišnje.

STRUKTURA RASHODA

Smanjivanje prihoda budžeta povlači i manje rashode u istom iznosu, pošto budžet EU (za razliku od državnih) ne može da se deficitarno finansira.

Tradicionalno se iz budžeta EU najviše izdvaja za poljoprivredu – nekada se davalo čak 70 odsto, dok se u tekućem budžetu izdvaja 36 odsto. Od toga se subvencionišu poljoprivrednici, pa države EU prednjače po davanjima po hektaru u celom svetu (tu leži i deo odgovora na pitanje zašto je čitav niz prehrambenih proizvoda jeftiniji u EU nego u Srbiji).

Druga velika stavka su "strukturni fondovi" kojima se finansiraju projekti u manje razvijenim državama na istoku i jugu Evrope. U okviru stavke "kompetitivnost" najviše para izdvaja se u razvojne programe "Horizont" i "Erazmus". Administracija EU "pojede" oko 6 odsto, bezbednost 3,8 odsto, "Globalna Evropa" (spoljni poslovi, podrška siromašnim državama u svetu i posebno na istoku i jugu od EU) 6,8 odsto.

MANJA EU, MANJI BUDŽET

Izlaskom Britanije EU se smanjila, a u budžetu je nastala rupa od 75 milijardi evra. Pored toga, nova EK je u programu

Budžet EU za 2019. godinu	mlrd. evra	%
Poljoprivreda	59,6	36,0
Strukturni fondovi – kohezija	57,2	34,5
Kompetitivnost za rast i zapošljavanje	23,3	14,1
Bezbednost i državljanstvo	3,8	2,3
Globalna Evropa – spoljni poslovi i podrška po svetu	11,3	6,8
Administracija	9,9	6,0
Posebni instrumenti	0,6	0,3
ukupno	**165,7**	**100 %**

rada, koji je odobrio EP, navela da namerava da finansira više novih programa kao što su "Digitalna Evropa", poveća izdvajanja za razvojne programe Horizont i Erazmus, migracije, odbranu i klimatske promene. To podrazumeva da će dva najveća budžetska programa, poljoprivreda i kohezija, morati da se smanje, i to poljoprivreda za 14 odsto a kohezija za oko 12 odsto. To neće biti dovoljno, pošto se zbog otpora "štedljivih" država teško može očekivati da i sadašnji predlog prođe.

Smanjenje strukturnih fondova će značajno pogoditi razvijenije države na istoku Evrope kojima bi se smanjila sredstva čak za 22 odsto (Poljska, Mađarska, Češka...), dok bi nešto bolje prošle Bugarska i Hrvatska. U najvećem broju siromašnijih država iz tih fondova se finansira preko 50 odsto javnih investicija, pa će smanjenje EU fondova dovesti do drastičnih rezova.

Drugi gubitnik budžeta trebalo bi da bude poljoprivreda. Subvencionisanje poljoprivrede kod članica EU ide samo iz zajedničkog budžeta. Tu je posebno osetljiva Francuska – njihovi poljoprivrednici dobijaju čak 17 odsto tog dela budžeta.

INTERESNE GRUPE

U takvoj situaciji došlo je do grupisanja država u "interesne grupe". Najveću grupu čine "prijatelji kohezije", odnosno 15 država koje pretežno koriste strukturne fondove a predvodi ih Portugal. Te države iz zajedničkog budžeta dobijaju više sredstava nego što uplaćuju.

Drugu grupu čine države koje uplaćuju u budžet više nego što dobijaju, tzv. "štedljiva četvorka" (Holandija, Švedska, Austrija i Danska). Neformalni vođa te grupe je holandski premijer Mark Rute koji čvrsto stoji na stavu da nema govora o izdvajanjima većim od 1 odsto BNP-a (čak se hvalio novinarima da je na samit EU poneo Betovenovu biografiju, uz prikrivenu poruku ostalim liderima da ne želi beskonačne pregovore).

Posebnu grupu čine tri omanje baltičke države koje imaju niz zajedničkih zahteva.

Na kraju tu su Poljska i Mađarska, koje imaju poseban interes da u budžet ne uđe "batina", odnosno mogućnost da EU zbog nepoštovanja vladavine prava prostom većinom može da suspenduje isplate iz zajedničkog budžeta na čemu insistiraju pojedine zapadne članice neto donori.

KRAH SAMITA

Na samitu EU održanom 20. i 21. februara u Briselu trebalo je da dođe do usaglašavanja budžeta ili barem do određenog približavanja stavova. Međutim, razlike su se samo produbile.

Pre sastanka ES "misteriju" je predstavljao stav Francuske (predsednik Emanuel Makron je inače poznat po tome da poslednji iznosi predloge na skupovima). Ispostavilo se da Francuska odbija da prihvati bilo kakvo smanjenje poljoprivrednog budžeta – to ne treba da čudi, pošto bi to najviše pogodilo "razmažene" francuske poljoprivrednike. Makrona čekaju izbori 2022. godine i on ne želi da rizikuje bes seljaka zbog drastičnog smanjenja subvencija, i to u vreme velikih štrajkova i protesta zbog penzijske reforme. Makron se još nije izjasnio ni o visini izdvajanja Francuske za budžet.

PRITISAK ROKOVA

Generalni direktor direktorata za budžet EK Gert Jan Kopman objasnio je da za postojeću pat poziciju postoji "ne tako dobro rešenje, loše rešenje i veoma loše rešenje", te da nema ni dovoljno vremena za duge rasprave, jer će kasno usvajanje budžeta dovesti do kašnjenja u implementaciji programa.

Ako se budžet ne usvoji do kraja godine, sledi veoma neprivlačan scenario za EU. Unija bi nastavila da finansira samo poljoprivredu, administraciju, humanitarnu pomoć i spoljnu politiku, a prestala bi plaćanja za strukturne fondove, za programe "Horizont" i "Erazmus" i razne druge budžetske linije.

Takav scenario bi najviše pogodio siromašnije države i zato su bogate države u neuporedivo lagodnijoj poziciji. To objašnjava tvrd i nonšalantan stav Rutea, pošto "štedljiva četvorka" jednostavno može da čeka da ostale države popuste u strahu od prestanka finansiranja iz strukturnih fondova.

MALE RAZLIKE, VELIKI SUKOBI

Odlučivanje u EU najviše zavisi od osovine Pariza i Berlina, koja već neko vreme ne funkcioniše najbolje. Problem ne predstavljaju samo Makronovo nekooperativno ponašanje i preambiciozni planovi da reformiše EU, već i neizvesna politička situacija u Nemačkoj.

Anegret Kramp-Karenbauer, koja je slovila za naslednicu kancelarke Angele Merkel, najavila je svoje povlačenje sa čela Demohrišćanske unije, pa se unutar CDU-a vodi oštra borba za poziciju predsedavajućeg. Šef partije je ujedno i kandidat za kancelarsku funkciju.

Nemačka, koja i inače nije preterano voljna da odreši kesu, u takvoj situaciji ne može ozbiljnije da posreduje u budžetskoj krizi Unije.

Koliko je cela rasprava o budžetu EU veliko sitničarenje, najbolje pokazuje podatak da po predlogu EK budžet treba da iznosi 1,11 odsto BNP-a Unije, dok, recimo, budžet Švedske iznosi 49,1 odsto BNP-a (prosek u EU je 47,3 odsto). Odnosno, bogati Šveđani bi po predlogu EK za EU trebalo da izdvoje 2,25 odsto nacionalnog budžeta a njihova vlada ne želi da plati više od 2,02 odsto. U suštini, u pitanju je velika igra sa malim brojevima, pošto se u suštini vodi oko razlike od 0,1 odsto BNP-a, što je oko 0,23 odsto budžeta država članica.

Ta razlika jeste simbolična za bogate zapadne države, međutim, suštinska bitka se vodi oko pitanja kakva EU treba da bude u budućnosti: da li je prioritet budžeta EU solidarnost među članicama kako bi se smanjivale razlike, ili će se finansirati oni programi koji odgovaraju najbogatijim državama. ¶

BOGDAN PETROVIĆ

Kad je Srbija bila

Foto: Bojan Stekić

Izložba Narodnog muzeja "Novac i država – sačuvana priča" predstavlja izuzetne novitete Numizmatičke zbirke, ali i nivo razvoja srednjovekovne Srbije

Niko ne sakuplja novac srednjeg veka zbog para već iz ljubavi – prvo je što su nam rekli u Srpskom numizmatičkom društvu Srbije, zamoljeni da prokomentarišu informaciju da je Narodni muzej u Beogradu otkupio jednu privatnu kolekciju srpskog srednjovekovnog novca. Objašnjeno nam je da su kolekcionari novca tog perioda malobrojni pre svega zato što je potrebno neophodno znanje o tom vremenu, i zato što srednjovekovnih novčića vrednih da se uvrste u kolekciju gotovo da nema na tržištu.

Privatna kolekcija koja je priključena Numizmatičkoj zbirci Narodnog muzeja formirana je u vreme pre raspada Jugoslavije što je njenom sakupljaču omogućilo nabavku novca kovanog u delovima koji danas pripadaju drugim državama, a sakupljana je pedeset godina. Čini je 251 novčić izuzetne istorijske, naučne i umetničke vrednosti, i predstavlja sliku razvoja srpske srednjovekovne države od sredine 13. do sredine 15. veka. O njenom kolekcionaru može da se objavi samo da nije numizmatičar ali je autor stručnih i naučnih radova iz te oblasti, da je intelektualac širokog obrazovanja iz oblasti filologije, književnosti i istorije, i da je prikupljao retke kovanice i odlično očuvane primerke novca.

Kralj Radoslav

JEDAN OD PET PRIMERAKA

Vesna Radić, muzejska savetnica i autorka izložbe "Novac i država – sačuvana priča", koja je organizovana povodom ove akvizicije, skreće pažnju na raritete kolekcije, a pre svega na trahej, bakarni novac kralja Stefana Radoslava koji je deo izuzetno retke emisije od koje se zna za svega pet primeraka. "Iskovan je oko 1230. godine u kovnici novca tvrđave Ras. Na aversu je predstava Hrista sa nimbom koji blagosilja desnom rukom, a na reversu Bogorodice koja kruniše kralja. Predstava na reversu je ista kao na vizantijskom novcu. Naime, vekovna dominacija vizantijske monete koja je cirkulisala prostorom centralnog Balkana, ali i čvrsta porodična kao i duhovna veza Radoslava sa grčkim svetom, bile su presudne da on, sin i muž vizantijskih prin-

Evropa

Andreaš

Dragutin

ceza, pronađe uzore za svoj novac u kovanju vladara Solunskog carstva. Da je ovaj novac iz Rasa, svedoče pronađene pločice za otkivanje novca, poluotkovani komadi, kao i kompletno otkovan novac, što se sve može videti na našoj stalnoj postavci."

Retke primerke ove akvizicije predstavljaju i emisije kraljeva Stefana Dragutina i Stefana Milutina sa reversnom predstavom kralja koji sedi na prestolu. Vesna Rodić podseća da je to vreme uspona evropske trgovine i devalvacije vizantijskog novca, kad je u evropskoj monetarnoj razmeni prevladao nov evropski novac, teži i stabilan srebrni nominal, groš. Tada je uvedena nova novčana jedinica, dinar, kovan po uzoru na venecijanski srebrni groš u Brskovu, sa predstavom kralja i Svetog Stefana na reversu. "U početku su Dragutinovi dinari kovani samostalno, a kasnije su kovani istovremeno i za Dragutina i za Milutina. Da su njihovi dinari postali i platežno sredstvo u međunarodnoj trgovini, svedoče njihovi brojni nalazi od jugoistočne Francuske do Male Azije. Maja 1299. vrednost svakog dinara bila je za 25 odsto manja od vrednosti venecijanskog groša. Ako se danas pod konvertibilnošću smatra slobodna zamena jedne valute za drugu prema zakonskom paritetu, nešto slično tome su u to vreme imali raški dinari."

Kralj Marko

DUŠANU ZA KRUNISANJE

Numizmatička zbirka je obogaćena i retkim dinarima Stefana Vladislava Drugog sa slikom stojećeg vladara, novac Stefana Dušana sa predstavom grba na reversu, i careva Stefana Dušana i Stefana Uroša. Kao najznačajniji, Vesna Radić izdvaja izuzetan dinar cara Dušana sa aversnom predstavom carevog portreta sa krunom i sa njegovim monogramom na reversu.

Car Dušan

"To je prvi srpski novac koji i na aversu i na reversu ima svetovne predstave, do tada na aversu je bila sliku Hrista. Ovaj novčić je primer izuzetne retkosti i zavidne očuvanosti. Narodni muzej poseduje samo jedan takav primerak, ali je probušen." Izdvajaju se, zatim, carske Dušanove emisije "krunidbenog dinara nastale povodom njegovog krunisanja u Skoplju 1346. godine: na aversu je predstava Hrista kako sedi na prestolu, a na reversu cara Dušana u carskoj odeždi sa žezlom u ruci kako stoji dok mu dva anđela stavljaju krunu na glavu, što simboliše bogomdanu vlast. "Za srpsku numizmatiku su posebno važne latinične emisije cara Dušana sa predstavama cara i carice Jelene, veoma retke u našim muzejskim kolekcijama."

Đurđe I Balšić

Pre ove akvizicije, Numizmatičkoj zbirci je bio poznat mali broj primeraka novca kovanih u vreme oblasnih vladara i gospodara, posle raspada Srpskog carstva. Vesna Radić izdvaja retke emisije despota Uglješe sa predstavom dvoglavog orla, simbolom despotskog dostojanstva kralja Vukašina sa višerednim natpisom njegove kraljevske titule, Andreaša sa natpisom njegovog imena, Jovana Dragaša, Andrije Grope, kneza Lazara na prestolu, Đurđa Prvog Balšića. Među ovim emisijama nalaze se i dva unikatna novčića kralja Marka na konju i Đurđa Prvog Balšića, sa predstavom šlema i vučje glave. Vesna Radić skreće pažnju i na primerke novca iz vremena Despotovine, poslednjeg perioda srpske srednjovekovne države, pre svega na novčarstvo despota Stefana Lazarevića. "U pitanju su kovanja koja svedoče o obnovi novčane privrede i velikoj produkciji srebra u srpskim rudnicima, posebno u Novom Brdu. U kolekciji se nalazi veliki broj retkih i dobro očuvanih emisija ovog vladara. Ističu se i dva raritetna kovanja Đurđa Brankovića, prva sa predstavom njegovog portreta, a druga sa predstavom krina na reversu. Iz istog perioda, među najznačajnijim primercima kolekcije ističe se dinar poslednjeg srpskog despota, Lazara Brankovića, koji predstavlja ujedno i poslednje kovanje srpske srednjovekovne države. Pored istorijskog, njegovom značaju posebno doprinosi i izuzetna očuvanost, kao i retkost – poznato je svega nekoliko primeraka."

Vladislav II

Vesna Radić naglašava da je akvizicijom ove celovite zbirke onemogućeno njeno rasparčavanje, kao i ponuda i prodaja njenih delova na svetskim aukcijama, što je bila sudbina drugih važnih privatnih kolekcija koje su najčešće posle smrti vlasnika odnete iz Srbije. Ostvarena akvizicija omogućena je finansijskim sredstvima Ministarstva kulture i informisanja. Otvarajući izložbu "Novac i država – sačuvana priča" ministar Vladan Vukosavljević podsetio je između ostalog da je "Srbija u vreme koje pokriva ova kolekcija bila značajan faktor Evrope i regiona" i poručio da je "Srbija bila država u vreme kada je ovaj novac iskovan, Srbija je država i danas i Srbija će biti država i mnogo vekova posle nas, ali da bi ona to bila, svi mi koji ovde živimo i oni koji će doći posle nas moraju imati svest ko su i šta su, odakle potiču i kuda idu. Verujemo da će u delu kulturne politike ta svest biti iz godine u godinu sve jača." ¶

Uglješa Mrnjavčević

SONJA ĆIRIĆ

Selfi sa Henrijem Murom

Prvi put uživo sa Pikasovim *Gospođicama iz Avinjona*, oblakoderi na isušenoj močvari, poklonjenje Tarnerovim bojama i svetlosti, i još razno svašta nedavno u Londonu

Volim London još od našeg prvog susreta. Jedna od njegovih najvažnijih prednosti u odnosu na druge metropole, po mom mišljenju jeste slobodan ulaz na stalne muzejske postavke, što znači da mogu bezbroj puta da dođem i uživam u jednoj slici, jednom autoru ili već nečem trećem, sve dok ne nestane i poslednja upitanost, i dok se sva čula ne zadovolje. U proteklih petnaestak godina posetila sam London desetinu puta, ali poslednji nedavni boravak otkrio mi je jedan novi grad, videla sam kako se živi uz Temzu, i – Pikasa.

PIKASO I PAPIR

Izložba, organizovana u Kraljevskoj akademiji umetnosti, potvrdila je moj utisak da prilikom pripreme velikih postavki svetskih umetnika niko nije studiozniji, darežljiviji ni ozbiljniji od Engleza. Sve najvažnije što je Pikaso uradio na papiru tokom svog dugog života, iz svih muzeja sveta, preneto je u London. Dočekuje me najpre tekstualna pano-lepeza, detaljna priprema za ono što će se sve videti na izložbi, kao vodič kroz sve faze i decenije Pikasovog stvaralaštva. Letimično je pogledam, mogu kasnije da proverim podatke onoga što ću videti, i nestrpljivo hrlim ka...pa naravno, *Gospođicama iz Avinjona*, delu s početka 20. veka koje je ne samo Pikasova prekretnica već i datum u istoriji umetnosti. Za mene to je jedna od najvažnijih slika koju sam zapamtila još na studijama, a sada imam priliku da je konačno i vidim. Nevolja je što je neopisiva gužva, pa moram da pronalazim bezbroj uglova za posmatranje, čekam da se ljudi na trenutak razmaknu, izvirujem, udaljim se pa približim. Kompozicija sa aktovima čiji sadržaj više nije važan, već činjenica da je slikar isključio pozadinu, a uključio izobličavanje forme i silovite antiklasične ritmove.

Sledeća odaja posvećena je kubizmu. Pikaso i Brak su se oko 1910. godine učvrstili u fovizmu, i u to vreme toliko prisno sarađivali da im je teško razlikovati dela. Posmatram prve Pikasove apstraktne kolaže, mrtve prirode, instrumente, dvostruku igru najpre lepljenog pa potom i crtanog kako bi se obezbedilo da slika predstavi viđeno, ali i prikaže ono što jeste. Oni su i vajali kubistički sa oštrim potezima dletom. Znam da je Brak u tome bio uspešniji, ali prvi put stojim pred originalnom Pikasovom skulpturom. Ne mogu da prestanem da kružim oko nje i čak joj tražim mane. Posebno je izdvojena i naglašena velikanova faza bavljenja pozorištem, scenografijom i kostimom. U Parizu, na predstavi *Parada*, sarađivao je sa velikim koreografom Djagiljevim, i svoj već proslavljeni kubizam preneo na scenu. Taj deo je za mene nešto sasvim novo i najuzbudljivije na izložbi. Lutka bez glave, tačnije kartonsko odelo koje sedi, okolo su kulise, a sve urađeno Pikasovom rukom.

Potom, klasicistički period kada Pikaso slika na realističan način, akvareli, pa niz studija bizona i u posebnoj odaji mnogo manjih i većih skica za najčuveniju majstorovu sliku nadahnutu bombardovanjem nekadašnje baskijske prestonice 1937. godine – *Gerniku*, Pikasov urlik protiv agonije rata.

Neki crteži na pakpapiru izdvojeni su među dvostrukim staklom pa može da se sagleda i lice i pozadina rada. Nenadmašni su linorezi, predlošci i otisci razigranog poteza, originalne bakarne ploče i otisnuti gotovi radovi. Izloženo je više od trideset tipova hartije koju je Pikaso koristio, od najgrubljih slojevitih kartona za ambalažu, lepenke, tapeta, pausa, do najfinije providne pirinčane japanske hartije.

Svesna neponovljivosti onog što sam doživela, odlazim sigurna da se Pikasu neću vratiti, zato što se karte za tematske izložbe muzeja papreno naplaćuju. Troje odraslih sa popustom, to zadovoljstvo je koštalo pedeset četiri funte. Dvadeset jednu smo platili vožnju brodom ka izložbi, trideset su koštale loše nudle iz kioska na Trafalgar skveru, više od deset je koštala kafa u blizini Pikadilija da se sklonimo od iznenadne kiše... Znači, samo u toku tog dana potrošili smo više od sto funti, a to je pola naših penzija. I zato se osećamo loše, suprug inženjer i ja, televizijska novinarka, a činjenica da nas časti naša uspešna ćerka na koju smo mnogo ponosni, ne pomaže.

LONDON NA VODI

U Londonu posećujem ćerku koja tamo živi sa svojom malom porodicom. Otišla je na poslediplomske, mnogo učila i lepo se snašla. Deca su ostvarila svoj san i to me raduje, o emocijama kada se rastajemo ne vredi govoriti. Žive u ulici koju bismo prevedeno zvali uska, tu je malo automobila i mnogo brzih biciklista od kojih se, nenaviknuti na stranu sa koje dolaze, moramo ozbiljno čuvati. I svi trče u bilo koje doba dana. Nedaleko od njihovog stana je jedan od najstarijih pabova u Londonu "The grapes" iz

USPOMENE: Pikaso, Henri Mur i Temza
Fotografije: Nađa Ivanji Švab

1583. godine, ali na čuveno točeno pivo nismo otišli zato što je zabranjeno dovoditi decu, a naša unuka je ipak bila centar svih dešavanja.

Kako su oni menjali stanove, tako sam se i ja orijentisala u upoznavanju grada. Ovom prilikom, na istoku, ka ušću Temze, otkrila sam "Canary Wharf". To je nova poslovna četvrt nastala na "Docklands-u", području gde su pre bili dokovi za brodove koji su dovozili robu iz čitavog sveta. Dok ideja nije zaživela, bankrotiralo je nekoliko biznismena, a zatim su na tom isušenom močvarnom terenu nastali oblakoderi sa najmoćnijim svetskim firmama, veliki šoping centar, hoteli, stara skladišta su pretvorena u luksuzne restorane i stambene objekte. Između građevina je voda, kanali i bazeni koji se pretvaraju u marine za privatne lađe, u kojima se često i živi. Neboderi, jahte, čak i crkva na brodu, mostovi, stare dizalice, nadzemna železnica i uvek užurbana masa – sve u jednoj vizuri. A onda cveće kome klima baš pogoduje. U zimskom periodu, uz uvek bujne engleske muškatle i dan i noć, na sve strane su crvene, ružičaste i bele ciklame. Dok ih ne pomilujete, mislite da su veštačke.

Skulpturi u slobodnom prostoru pridaje se posebna pažnja. Izložba na Canary Wharf-u, koja se menja s vremena na vreme, još jednom me je uverila da je savremenoj skulpturi mesto na otvorenom, nikako u galeriji. Samo uklopljena u staklo i metal moderne arhitekture na ulicama i trgovima dolazi do pravog izražaja. Henrija Mura vidiš iz daleka, onda samo priđeš i proveriš da li je to on. Monumentalna ženska figura iz ranog perioda je atipična za ono što znam, sedeći par više liči na svog autora. I, na kraju, kako izbeći selfi sa Murom?

Nedaleko je vrlo visok most – prevodnica, gde privatni brodovi iz Temze ulaze u marinu, kažu da oseka i plima prave razliku i do osam metara. Okolo su visoke stambene zgrade koje kao da ničuiz reke. Nema šetališta, već talasi udaraju u temelje kuća, ili se sa osekom pojavljuje kamenita i muljevita obala.

Brodove u marini bih nazvala natkrivenim uskim baržama, dugi su petnaestak metara, široki do tri metra, različitih boja, na krovovima su im često drva za loženje, bicikli, kolica za bebu. Kada su razmaknute zavese, unutra se vide ozbiljne biblioteke. Ribe nisam videla osim na mapi, patke i druge ptice jesam.

AUTOBUSOM DO TARNERA

Pored reke uvek duva, a ove zime je vetar bio baš jak i zato smo najviše vremena proveli uz čaj i kafu pored nekog prozora sa pogledom na vodu. Neverovatno kako su se brzo smenjivali oblaci i sunce dok prolaze lađe. Londonski rečni saobraćaj je brz i gust, neprestano u oba pravca proleću veliki natovareni brodovi, ali i putnički, poneki privatni, čak i jedrilice i kajakaši. Vožnja brodom je skuplja i mnogo brža nego autobusom; ono što u Beogradu na Savi nije uspelo, u Londonu je uobičajeno – da se na posao ili do centra grada koristi prevoz Temzom.

Ne znam tačno koliko sam puta do sada posetila British Museum zbog poklonjenja skulpturi sa Partenona i staru Tate i National gallery zbog Vilijama Tarnera. Ne mogu se nikada dovoljno nagledati Tarnerovih morskih pejzaža. U Tateu je njegov legat, pa je moguće sagledati kako se slikar crkvenih tema, romantičar školovan strogo na Kraljevskoj akademiji umetnosti, pretvara u strastvenog svetovnog vedutistu opčinjenog brodolomima, a onda sve više, prvo u detalju a potom čitavim platnom, u slikarskog pesnika mora. Slikajući viđeno, oslobađao je i potez i postao najveći engleski majstor boje, svetla, prostora i atmosfere u 19. veku, a što je u istoriji umetnosti još važnije, i preteča impresionizma.

Odlazak u stvarnost mi je uvek čudan, kako uopšte da joj se vratim. Autobus na liniji 15 koji polazi od Chering crossa, najlepše metro stanice u Londonu, vozi na istok pored katedrale Svetog Pavla, tvrđave, pa kroz poslovni Siti, da se onaj ko to gleda nauživa u arhitektonskim različitostima od srednjeg veka do sada.

Dok listam fotografije koje pomažu da uspomene što kasnije izblede, pokušavam da sredim utiske po lepoti i jačini emocija i tu dileme nema. Najsnažniji se vezuju za moju malu unuku koja će uskoro napuniti dve godine. Ispratila nas je uplakana. To je cena za roditelje i decu, ako su odlučila da odu iz Srbije i nađu bolji život u svetu. ¶

NAĐA IVANJI ŠVAB

Šta ti je? Novinarstvo mi je

Kroz formu pozorišne predstave, Vojkan Arsić i Sara Radojković prikazuju strašnu realnost medija u Srbiji i ne obećavaju srećan kraj, mada – nikad se ne zna

Sve što se na sceni događa samo je prikazivanje gole realnosti medija u Srbiji, tužnih pokušaja onih koji žele da ostanu čestiti novinari, njihovih malih pobeda koje ih vode direktno u velike poraze. Ekipa "Vremena" imala je privilegiju da vidi deo proba i pročita dramski tekst predstave "Urednik" pre premijere. Zaključak: ovo jeste umetnost, ali od fikcije nema ni f. Glavna junakinja, Vera, žena koja "samo" želi da radi svoj posao, zbog te jednostavne, reklo bi se, sasvim normalne želje da se zaista bavi novinarstvom, proći će kroz agoniju, život će joj biti uništen, a to će se preliti i na njene najbliže. Na trenutak, uspeće da raskrinka jednu veliku aferu, uspeće da pobedi u svojoj televizijskoj kući, ali na širem planu, nije ona ta koja odnosi pobedu. Pobeđuju oni koji su joj do juče bili nadređeni, ali se iz lične koristi drže one da "i nad popom ima pop" i sami isporučuju ono što vlastodršci žele. Čak i ne čekaju da im zazvoni telefon ili da dobiju "ribanje". Iako će na premijernom izvođenju urednika igrati muškarac, predstava zapravo ima dve verzije. Već na prvoj reprizi imaćemo urednicu. Na probama kojima je "Vreme" prisustvovalo vidi se da predstava, možda nenamerno, problematizuje i temu roda, tj. koja je razlika između moćne žene i moćnog muškarca kad pređu na "tamnu stranu", željni sve više i više moći. On je osion, bahat, grub... Ona izgovara iste replike, ali je "mama-koka", brižna i slatka. No, otrov jednako sipaju oko sebe i jedno i drugo.

Pisanju dramskog teksta prethodilo je opsežno istraživanje medijske scene u Srbiji i pravljenje dubinskih intervjua sa brojnim novinarima. Gostujući na TV N1, Vojkan Arsić rekao je da "Urednik" ne uspeva da zahvati dovoljno od realnosti srpskih novinara, jer kada bi neko doslovno preneo na scenu sve napade, pretnje, pritiske i maltretiranja, publika ne bi verovala. Zato je ovo možda manje priča o pozorištu, a više o medijima. Kad umetnost počne da ublažava realnost da bi publika u nju poverovala, nešto duboko nije u redu.

Na pitanje šta mu je u procesu rada sa novinarima bilo najnadrealnije, reditelj Vojkan Arsić kaže za "Vreme": "Želja za opštim dobrom. To herojstvo novinara koji po svaku cenu i u svim okolnostima služe Srbiji, služe javnom interesu, služe nama – i to nema cenu. Govorim o novinarima, ne o režimskim aktivistima i tu pravimo jasnu razliku. Situacije sa kojima se susreću novinari danas su horor, a horor u pozorištu nije opcija – jer u pozorištu publika mora da veruje predstavi."

Sara Radojković je dramaturškinja sa novinarskim iskustvom. Da nije, verovatno ne bi uspela da napiše ovako precizan dramski tekst. "Ono bez čega ne bih mogla da napišem ovakav komad jeste strah koji sam osećala dok sam pisala neke tekstove za portal, pa nisam znala da li da potpišem sebe ili da se sakrijem iza potpisa redakcije. Taj autentičan strah sa kojim živimo me je mnogo, da tako kažem – inspirisao", kaže Sara Radojković za "Vreme".

Govoreći o "ublažavanju" realnosti da bi je publika lakše prihvatila, Sara Radojković kaže: "Naš najveći strah tokom rada na ovoj predstavi je bio da smo možda ulepšali stvarnost u Srbiji, a trudili smo se da pokažemo stvari takvima kakve jesu. Dosta smo debatovali tokom proba da li ovom predstavom dajemo nadu ili je ubijamo, ali ja želim da verujem da smo predstavu završili tako da svima zajedno postavljamo pitanje – šta ćemo sad? Da li ćemo solidarno da se borimo ili ćemo opet pustiti hrabre pojedince da se polupaju kao što je to uradila Vera u komadu i kao što je u stvarnosti cenu životom platio Oliver Ivanović. To je poruka predstave – nije dovoljno da odgovornost preuzme hrabri pojedinac na sebe. Odgovornost i hrabrost su ili kolektivne i iskrene ili ih nema."

Možda najpotresnija replika u predstavi jeste ona kada hrabra Vera na pitanje šta joj je, odgovara: "Novinarstvo mi je." Potresno je onima koji opstaju u medijima, ali da li će komunicirati sa širokom publikom? "Svakog od nas je nešto spopalo u životu. Novinarstvo, pozorište, aktivizam... Ova predstava govori o stanju društva, politici i medijima u službi režima, ali isto tako prati intimnu priču jedne novinarke – junakinje koja sve stavlja na kocku. Plašim se, zapravo, da će ova predstava odlično iskomunicirati sa svima, ali da će reakcija biti "Pa da. Pa šta?", a ta reakcija je bolest društva. Društva koje nije u kontaktu sa realnošću, a nedostatak kontakta sa realnošću je psihijatrijska dijagnoza."

U petak, 6. marta, u beogradskom Dorćol Platzu premijerno će biti izvedena predstava "Urednik – drama o posledicama igranja sa istinom". Nakon premijere, naredna igranja "Urednika" zakazana su za 9, 10. i 11. mart. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Ova mi je pidžama za posao

Ukoliko dođe do epidemije korona virusa, da li biste svoj posao bez većih teškoća mogli da obavljate od kuće? To pitanje danas postavljaju mnoge kompanije i zaposleni u svetu, a samo manji broj ima pozitivan odgovor. Sledeće pitanje je da li bi vaše dete moglo da prati nastavu onlajn, ako bude doneta odluka da se školske zgrade zatvore na više nedelja?

Na oba pitanja većina zaposlenih i roditelja u Srbiji odgovoriće negativno. Iako u mnogim firmama postoji opcija za rad od kuće, ona se uglavnom odnosi na pojedinca, ne na ceo kolektiv. Ako svi ostanu kod kuće, sistem neće funkcionisati, iako ne bi moralo da bude tako.

Još gore je u školama. Nema nijednog razloga da učitelji, nastavnici i profesori ne drže časove, pa čak i da ispituju na daljinu. Ankete govore da gotovo svaki đak ima odgovarajući uređaj i prihvatljivo brz internet kod kuće, a onima koji takve uslove nemaju može se pomoći. Nijedan školski dan ne bi trebalo da se izgubi zbog nevremena ili epidemije. Škole u svetu, pa čak i internacionalne škole koje postoje u Srbiji, već rade na taj način.

Teoretski, sve je moguće, no iz prakse znamo da je sasvim suprotno. Da bismo imali pomenutu alternativu, potrebno ju je uspostaviti u "mirnodopskim" uslovima. Postaviti obrazovnim ustanovama zadatak da barem jedan dan u tromesečju bude "onlajn dan" kako bismo se na takve opcije navikli. Svakog čuda za tri dana, pa bi tako bilo i u ovom slučaju. Deca bi to brzo prihvatila, možda bi im se čak i dopalo, naročito dok je novo.

Slično je i sa firmama koje bi takođe morale da naprave rezervni plan za rad od kuće, gde god je to moguće i da ga onda povremeno testiraju. To zahteva uvođenje veće bezbednosti kompanijske mreže i higijenu kućnih računara ili poslovnih laptopova, ako se rad bazira na njima. A bio bi to dobar test za to koliko se država stvarno digitalizovala, može li i javna uprava neometano da radi od kuće, kada tako mora.

Istraživanja u svetu pokazuju da pet odsto ljudi redovno radi od kuće, a da dve trećine to čine ponekad. Londonska kancelarija kompanije Ševron je zbog sumnje da je jedan zaposleni oboleo od korona virusa kompletnom osoblju naredila da narednog dana radi od kuće, kao i tokijske firme Šizeido (kozmetika) i Dentsu (advertajzing). U sva tri slučaja radi se o više hiljada zaposlenih. Japanski NTT nije naredio, ali je takvu preporuku dao svojim zaposlenima, kojih ima dvesta hiljada.

Čak je i IBM preispitao svoju odluku od pre tri godine da ukine rad od kuće i preporučio zaposlenima da tamo privremeno presele svoja radna mesta, ko god je u mogućnosti.

Kriza zbog korona virusa mogla bi znatno da promeni naše modele ponašanja i poslovanja i da nas snažnije usmeri ka internetu. Ne morate ni do prodavnice da idete, sve što vam treba može vam se dostaviti, a plaćate pomoću QR koda koji je u Srbiji upravo promovisan. Virus digitalizacije je tu, ama smo mi zdravo imuni. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

NAKON 40 GODINA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

BEOGRADSKI "ILUSTROVANI LIST" JE 1926. OBJAVIO ČLANAK O TOME KAKO BI SVET MOGAO DA IZGLEDA ZA 40 GODINA. NA ILUSTRACIJI UZ ČLANAK BIO JE PRIKAZAN CENTAR BEOGRADA PREMREŽEN LETEĆIM NAPRAVAMA, ČEST MOTIV TADAŠNJIH PROJEKCIJA BUDUĆEG VREMENA...

IZ DANAŠNJE PERSPEKTIVE, ZNAMO DA SU TA PREDVIĐANJA DALEKO OD REALNOSTI 1966, KOJA JE ZA NAS DALEKA PROŠLOST. ALI TE PROJEKCIJE SVAKAKO DA IMAJU VEZE SA RAZMIŠLJANJIMA I NAGOVEŠTAJIMA IZ 1926. GODINE – "DA LI ĆE SE FAŠISTIČKI POZDRAV RUKOM PREOBRAZITI U NEŠTO DRUGO U BUDUĆNOSTI"?

"DA LI ĆE MUŠKA NOŠNJA BUDUĆNOSTI IZGLEDATI OVAKO, KAO POSLEDICA SVE VEĆE MUŠKOBANJOSTI ŽENE"?

"ČETRDESET GODINA NIJE BOGZNA ŠTA" – NASTAVLJA PISAC ČLANKA" – ALI NIKO ŽIVI, PRE 40 GODINA, NIJE MOGAO NI SANJATI KAKO ĆE IZGLEDATI SVET 1926. U BUDUĆNOSTI, AKO BROJ AUTOMOBILA BUDE RASTAO BRZINOM KOJA SADA RASTE, BIĆE POTREBNI NOVI PROSTORI ZA SAOBRAĆAJ: IZNAD ULICA, ISPOD ULICA"...

Izvinjenje

U prošlom broju "Vremena" tehničkom omaškom objavljena je pogrešna (desna) tabla stripa "Nakon 40 godina". Sada objavljujemo ceo strip. Izvinjavamo se Aleksandru Zografu i čitaocima.

REDAKCIJA

"NEGO, KO ĆE KROZ 40 GODINA UOPŠTE IĆI PEŠICE? S OBZIROM NA POJEFTINJENJE SAOBRAĆAJA — JESTE LI VIDELI DA JE U BEOGRADU NEDAVNO ČAK POJEFTINILA I VOŽNJA TAKSIJEM- PEŠICE ĆE IĆI SAMO ONI KOJI TO RADE IZ ZDRAVSTVENIH, ILI IZ RAZLOGA FLIRTA".
"ULICA ĆE SE ZACELO UPOTREBLJAVATI I ZA TRČANJE, JER UKOLIKO LJUDI MANJE BUDU NAPREZALI SVOJE TELO RADOM, U TOLIKO ĆE VAŽNIJE PO NJIH BITI PITANJE TELESNOG VEŽBANJA.
"MLADI LJUDI SVE ĆE SE VIŠE ODRICATI ALKOHOLA I "LUMPOVAĆE" SAMO JOŠ U MLEKARNICAMA. ZAŠTO SE NE BI UMESTO ALKOHOLA ISPIJALO MLEKO, SVE DOK VAS NE SAVLADA SAN"?

Životinje (i pokoji čovek)

Potpuno je tačno da onaj ko ne voli životinje ne voli ni ljude. Evo, ja na primer.

Pse ne volim jer laju, linjaju se, smrde i zapišavaju životnu okolinu. Kao i ljudi. Mačke ne volim jer pogano gledaju. Golubove jer riju po đubretu i podsećaju me na pacove s krilima. Kamilama se vide desni kad se smeju i imaju ružne zube. Ne znam, doduše, da li se kamile uopšte smeju. Kad god pomislim na kamilu, setim se da beduini, kako bi se zaštitili od peščane oluje, nabiju glavu kamili u dupe. Ne mogu ni da zamislim kako je to kad se kamili glava nabije u dupe. Zmije ne volim jer su zmije. Ne volim ni gliste jer me podsećaju na zmije. Zmije me, međutim, ne podsećaju na gliste, što je čudno. Verovatno iz istog razloga ne bi trebalo da volim ni jegulje, ali nisam razmišljao o tome. Morune, prirodno, ne volim

Foto: David Berkowitz

jer me i one podsećaju na zmije, a podsećaju me i na komšinicu s Mirijeva: kad god otvori vrata i proviri, trgnem se jer vidim morunu koja se protegne iz svoje rupe. Morune su poznate po tome što žive u rupama i protežu se. Kamile nisu ružne kao morune, ali nisu ni neke lepotice. Umeju, doduše, biti simpatične. Kao i moj komšija Zlatko. On ne liči na kamilu nego samo ima zube kao kamila. I on je, rekoh, simpatičan, premda retko.

Ne volim ni insekte, ali ko voli insekte? Mnogo sam bežao iz škole pa ne znam da li su insekti uopšte životinje, ali znam da ujedaju. Ujedaju i ljudi na različite načine, ali se od njihovih ujeda ne umire tako efikasno kao od ujeda zmije. Doduše, to zavisi i od zmije. Ne volim ni pacove, ali ko voli pacove? Kada je pacov jednom utrčao u prostoriju u kojoj sam boravio, damski sam podigao noge s poda, verovatno da ih pacov ne odgrize, ali sam onda nespokojno utvrdio da izbezumljeni pacov može da skoči nezdravo visoko i da mi odgrize lice (kao da bi to bila neka šteta), pa sam onda damski stao na stolicu i tako s visoka posmatrao glupog pacova koji je histerično trčao duž zidova dok najzad nije pronašao izlaz i sjurio se u odvod iz kojeg je i izašao. Ne znam zašto sam napisao da je pacov glup, kao da sam ja na onoj stolici izgledao neviđeno pametno. Dobro, to su gadne životinje. Ali ne volim ni lame, jer se pljuju. Tako smo govorili kad smo bili klinci: lame se pljuju. Pažljivo sam gledao emisiju o lepom gvanakiju iz Patagonije, ne znam da li se on pljuje iako je lama, ali ga za svaki slučaj ne volim, iako će malo teže da me zapljuje iz Patagonije. Pljuje, doduše, i moj komšija Paja, izvlači debeljuškaste zeleno-žute šlajmare iz sebe i da nije odvratno, moglo bi se smatrati umetnošću, a ta količina drhturave tvari u prašini deluje kao pokvareno jaje na oko. Posle uvek pomislim na Pajinu šlajmaru kad pravim jaje na oko. I kako onda da volim Paju?

Orlovi su mi, recimo, simpatični jer imaju isti nos kao ja, ali njima to lepo stoji. Zato ne volim ni njih. Ne volim nijedan oblik svinje, na primer. Bodljikavu zato što ima bodlje, divlju jer ima kljove, a ovu domaću jer ne volim svinjetinu. Postoji i morsko prase, pojma nemam kako izgleda, ali ne volim ni njega, za svaki slučaj. Uz to, nekada davno jedna svinja me jurila po dvorištu jer se istrgla dedi ispod noža i sva krvava trčala okolo, cilikala i bilo je nepodnošljivo. Kokoške su, onako presne, krajnje nesimpatične. S krompirićima i zelenom salatom malo manje. Zmije baš ne volim, ali to sam već napisao. Zbog toga mi je omiljeni životinjski lik jedan afrički jazavac koji voli da jede zmije. Da bi je pojeo, međutim, potrebno je da je prvo pridavi, što nije lako. Borba je duga i iscrpljujuća. Na kraju jazavac izgubi nerve i dopusti da ga zmija ujede, a on je pridavi i, onako gladan, odmah počne da je jede. Usred jela, dok mu zmija viri iz usta, on padne mrtav. Sa sve zmijom koja mu viri iz usta. Jedino što nije mrtav, nego se probudi posle dva sata i istog trenutka nastavi da jede zmiju.

Žabe su poseban slučaj. Ima jedna u Africi s tamnoplavom glavom i nju niko ne dira jer tamnoplava glava znači da je mnogo otrovna. Doduše, ima i jedna druga s tamnoplavom glavom, ni nju niko ne dira jer tamnoplava glava znači da je mnogo otrovna, jedino što nije otrovna kao ona prva nego samo tako, s tom tamnoplavom glavom, otrovno izgleda. Razlika između one prve otrovne i ove druge neotrovne u tome je što ona prva, otrovna, ima tamnoplav otrovan jezik, dok ova druga, neotrovna, ima lep crven jezik. Neotrovan. I šta sad, treba da zamolimo žabu da ljubazno zine pre nego što je pojedemo? U stvari, kad bolje razmislim, to nisu žabe, nego nekakvi gušteri, ali mrzi me da prepravljam prethodnu rečenicu. Uopšte, zapravo, nisam hteo da pišem o otrovnim žabama, nego o paukovima kojima se divim i kojih se plašim, s posebnim osvrtom na tarantule, ali više nema mesta, a i počinje nova epizoda *Animal planet*, radi čega se, ovog trenutka, odjavljujem. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

ПОНЕДЕЉКОМ
У 22.00

1

rts.rs
rtsplaneta.rs

Zadovoljstvo
u vožnji

THE 2

GRAN COUPÉ.

bmw.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec